

SMOKING GUNS

TEMATY

DZIELĄCE AMERYKĘ

REDAKCJA

GABRIELA KWIATEK / MACIEJ SMÓŁKA

SMOKING GUNS

TEMATY DZIELĄCE AMERYKĘ

SMOKING GUNS

TEMATY DZIELĄCE AMERYKĘ

Redakcja
Gabriela Kwiatek, Maciej Smółka

Kraków 2023

© Copyright by Gabriela Kwiatek, Maciej Smółka & individual authors, 2023

Gabriela Kwiatek

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

 <https://orcid.org/0000-0001-7530-1789>

 gabriela.kwiatek@uj.edu.pl

Maciej Smółka

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

 <https://orcid.org/0000-0001-8552-3676>

 maciek.smolka@uj.edu.pl

Recenzja: dr Rafał Kuś

Opracowanie redakcyjne: Piotr Łozowski (język polski),
Dariusz Rudziński (język angielski)

Projekt okładki: Marta Jaszczyk

ISBN 978-83-8138-899-3 (druk)

ISBN 978-83-8138-900-6 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381389006>

Publikacja została sfinansowana ze środków finansowych
w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza”
w Uniwersytecie Jagiellońskim

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

Spis treści

Wstęp	7
Gabriela Kwiatek	
The Borderlines of Indigenous Sovereignty in the United States – <i>McGirt v. Oklahoma</i> and Abortion	11
Patrycja Obszarska	
Nowa fala aktywizmu <i>anti-choice</i> jako skutek zmieniających się wartości współczesnego społeczeństwa w Kanadzie	27
Zuzanna Maszniew	
The Political Game of the <i>Roe v. Wade</i> Overturn	39
Iga Machnik	
<i>Critical race theory</i>. Czego boi się Ameryka?	53
Agata Drabek	
Self-identification v. Sport Neutrality: Indigenous Athletes and the Olympic Games	67
Aleksandra Rachwał	
Eviction Crisis during the COVID-19 Pandemic – Lifting the Federal Eviction Moratorium	79
Katarzyna Kawecka	
Ponadczasowość wątku choroby psychicznej w powieści <i>Szklany kłosz</i> autorstwa Sylvii Plath	93

Michał Frejlich

Skoczny taniec nad przepaścią? Kontrowersje wokół
działań USA wobec Chin w latach 2017-2022

109

Noty o autorach

125

Indeks osobowy

129

Indeks geograficzny

133

Wstęp

W ostatnich latach w Stanach Zjednoczonych obserwuje się postępującą polaryzację polityczną, charakteryzującą się rosnącą przepaścią pomiędzy poglądami jednostek i grup po przeciwnych stronach spektrum politycznego. Zjawisko to odzwierciedlają wzorce głosowania, przekazy medialne, a także protesty organizowane zarówno przez osoby identyfikujące się z republikanami, jak i demokratami. Kontrowersyjne tematy, takie jak: prawo do aborcji, relacje rasowe, zmiany klimatyczne, kryzysy migracyjne, zdrowie publiczne i wiele innych stały się powodem coraz mocniejszych podziałów społeczeństwa amerykańskiego.

Zabójstwa George'a Floyda i Breonny Taylor były jednymi z kluczowych wydarzeń, które obrazują ten stan rzeczy. Następujące po nich lato 2020 roku naznaczone było falami rebelii na tle rasowym, które wstrząsnęły całym światem i przyczyniły się do licznych reform i dyskusji. Jednocześnie trwająca pandemia COVID-19 oraz wprowadzone restrykcje i polityka dotycząca szczepień, mające na celu zapanowanie nad rozprzestrzenianiem się wirusa, stały się kolejną kością niezgody wśród amerykańskiego społeczeństwa. Oprócz tych potężnych konfliktów mogliśmy obserwować także inne nękające Stany Zjednoczone problemy, o których warto rozmawiać, by lepiej

zrozumieć specyfikę współczesnego funkcjonowania tego państwa. Chcielibyśmy więc zgłębić przyczyny owej polaryzacji społecznej i politycznej, w tym wpływ mediów, polityków oraz organizacji pozarządowych na kształtowanie opinii publicznej.

Książka ta zawiera rozważania dotyczące konsekwencji tego rodzaju podziałów, w tym skutków dla poszczególnych grup społecznych i relacji między nimi, rządów oraz polityki wobec mniejszości. Niniejsza publikacja zbiorowa ma na celu więc zbadanie pogłębiających się konfliktów na tle politycznym w Stanach Zjednoczonych i kontrowersyjnych tematów, które je wywołują. Liczne punkty zapalne i spory ostatnich lat, dzielące mieszkańców Ameryki Północnej, stanowią jej motyw przewodni.

Wątkiem, który niewątpliwie stanowi jeden z najbardziej kontestowanych i dzielących tematów ostatnich lat – szczególnie po wycieku informacji na temat orzeczenia w sprawie *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* w maju 2022 roku – jest prawo do aborcji. Naszą publikację otwierają trzy artykuły dotyczące tego wątku. Artykuł Gabrieli Kwiatek, **The Borderlines of Indigenous Sovereignty in the United States – *McGirt v. Oklahoma* and Abortion**, poddaje analizie kwestie suwerenności rdzennej w kontekście nowych zakazów aborcji na terenie stanu Oklahoma. Następnie Patrycja Obszarska w tekście **Nowa fala aktywizmu *anti-choice* jako skutek zmieniających się wartości współczesnego społeczeństwa w Kanadzie** przedstawia case study dyskursu organizacji antyaborcyjnych i ewolucji ich strategii, które dostosowują się do progresywnego społeczeństwa kanadyjskiego. Temat aborcji zamyka w naszej publikacji Zuzanna Maszniew kompleksowym artykułem przedstawiającym zarówno kontekst kwestii aborcyjnej, jak i proces polityzacji zagadnienia, pt. **The Political Game of *Roe v. Wade* Overturn**.

Tekst **Critical race theory. Czego boi się Ameryka?** autorstwa Igi Machnik podejmuje dyskusję z mitem otaczającym zagadnienie krytycznej teorii rasy, powracając do genezy tego pojęcia oraz debaty

przez nią spowodowanej. Dzięki temu szkicowi mamy więc okazję zrozumieć jedno z najbardziej palących wyzwań stojących przed współczesnym systemem edukacji w Stanach, a także wątek, który niewątpliwie odegra znaczącą rolę w wyborach 2024 roku.

Kolejne artykuły poruszają zróżnicowany zestaw zagadnień dotyczący problemów społeczno-politycznych, realnie wpływających na kształt współczesnego dyskursu w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Temat suwerenności ludności rdzennej powraca w pracy Agaty Drabek, **Self-identification v. Sport Neutrality: Indigenous Athletes and the Olympic Games**, w której autorka krytycznie spogląda na zasady panujące na igrzyskach olimpijskich. Natomiast Aleksandra Rachwał w tekście **Eviction Crisis during the COVID-19 Pandemic – Lifting the Federal Eviction Moratorium** podejmuje niezwykle istotny temat decyzji administracyjnych, dotyczących kryzysu eksmisyjnego podczas pandemii COVID-19. Ważnym wątkiem we współczesnej debacie publicznej są również kwestie zdrowotne, dlatego też **Ponadczasowość wątku choroby psychicznej w powieści Szklany klosz autorstwa Sylvii Plath** Katarzyny Kaweckiej stanowi szczegółową analizę literaturoznawczą najważniejszego tekstu słynnej amerykańskiej pisarki, przedstawioną w kontekście kryzysu zdrowia psychicznego, z jakim mierzą się Amerykanie. Publikację kończy tekst Michała Frejlichy pt. **Skoczny taniec nad przepaścią? Kontrowersje wokół działań USA wobec Chin w latach 2017-2022**, będący geopolityczną analizą polityki zagranicznej Stanów wobec Chin, wraz z kontekstem w postaci społecznego odbioru decyzji administracji prezydenta Bidena.

Celem publikacji jest więc przedstawienie interdyscyplinarnej perspektywy osób studiujących nauki społeczne i humanistyczne, która łączy zagadnienia z różnych dziedzin, w tym politologii, socjologii, literaturoznawstwa, prawa i historii, aby zapewnić kompleksowe podejście do zrozumienia tych jakże istotnych kwestii. Chcemy zapewnić czytelnikom wszechstronne i zniuansowane zrozumienie złożonej

Wstęp

dynamiki współczesnych sporów społeczno-politycznych oraz podkreślić znaczenie uwzględnienia wielu perspektyw w podejściu do tak polaryzujących tematów. Mamy nadzieję, że publikacja ta posłuży jako cenne źródło informacji dla naukowców, decydentów i wszystkich zainteresowanych zrozumieniem zjawiska polaryzacji politycznej i społecznej w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Z ogromną przyjemnością oddajemy więc w ręce czytelników niniejszy tom, licząc, że komentarze autorów wzbogacą ich wiedzę oraz wzbudzą dalsze zainteresowanie zagadnieniami z zakresu amerykanistyki.

Gabriela Kwiatek

Maciej Smółka

Gabriela Kwiatek

JAGIELLONIAN UNIVERSITY IN KRAKÓW

The Borderlines of Indigenous Sovereignty in the United States – *McGirt v. Oklahoma* and Abortion

Introduction

Individual state governments in the United States have a complex and often contentious relationship with the Indigenous Nations which reside within the borders of those states. Especially confusing is the jurisdiction and legal authority on tribal lands, which often puts the Indigenous right to self-govern, sovereignty, in the spotlight of controversy.

In the United States, federally recognized Indian Nations are considered to be “quasi-sovereign domestic dependent nations,”¹ meaning they have a limited number of self-governing powers, which stem

¹ *Statement Reaffirming the Government-to-Government Relationship Between the Federal Government and Indian Tribal Governments*, George H.W. Bush Presidential Library & Museum, [on-line:] <https://bit.ly/3FzuvXi> – 4 XII 2022.

mostly from acknowledged treaties, used for decades as tools of colonial conquest. At the moment, there are 574 federally recognized Indian Nations (also called tribes, bands, pueblos, communities, or villages) in the United States.² Additionally, many more Indigenous nations are recognized on the state level by individual state governments. Overall, these nations own around 100 million acres of land, separated into over 330 reserves. On those lands, they have the power to choose their own type of government, define citizenship, tax businesses and persons, enact and uphold laws using their own courts and police (except in cases constituting federal crimes), collect taxes, control how property is used, and more.³ Some Nations have their own departments of education, while some are served by federally planned educational institutions.⁴ Treaty rights also include loosened or no restrictions for hunting and fishing.⁵

Lately, the matter of criminal jurisdiction of tribal governments as well as their sovereignty became hot topics in American public discourse. Two major Supreme Court decisions have regulated these matters over the past years. *McGirt v. Oklahoma* (2020)⁶ expanded the rights of tribal courts and governments, and *Oklahoma v. Castro-Huerta* (2022),⁷ held after major shifts in the composition of the Supreme Justices,⁸ limited them. While a great win for the Native autonomy, *McGirt* has been demonized and seen as a threat to state jurisdictions

² 229 out of those are in Alaska. See: National Congress of American Indians, *Tribal Nations and the United States: An Introduction*, Washington, D.C. 2020, p. 11.

³ National Congress of American Indians, *op. cit.*, pp. 18-19.

⁴ D.E. Wilkins, K. Tsianina, *Uneven Ground: American Indian Sovereignty and Federal Law*, Norman, OK 2001, p. 6.

⁵ National Congress of American Indians, *op. cit.*, p. 18.

⁶ *McGirt v. Oklahoma*, 591 U.S. _ (2020).

⁷ *Oklahoma v. Castro-Huerta*, 597 U.S. _ (2022).

⁸ The Justice Ruth Bader Ginsburg died, and the conservative Justice Amy Coney Barrett was nominated in her place, shifting the power dynamic between the more liberal and conservative justices to the benefit of the latter.

by southern, Republican politicians, like Senator Ted Cruz or Governor Kevin Stitt, who contributed to misinformation surrounding the real consequences of the case. It was during these past few years that Oklahoma became the battlefield of the fight between conservative states and tribal governments.

In 2022, after almost 50 years, when *Roe v. Wade* (1973) was overturned in *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* (2022), and Oklahoma banned and criminalized performing abortions in nearly all instances, the question of whether the procedures could be carried out on tribal lands arose. There are several reasons as to why Indigenous reservations will not become safe havens for abortion-seekers. Through an analysis of recent judicial developments, and the public discourse surrounding them, this article aims to answer and give context to questions about tribal sovereignty regarding the issue of abortion and to explain the politically motivated comments of Republican public figures attacking the tribal autonomy, all in the post-McGirt and post-Dobbs era. This article also explores the shifting boundaries of the Indigenous autonomy in the USA, emphasizing the post-McGirt and post-Dobbs era. It does so by briefly outlining the historical context, especially regarding the State of Oklahoma and its roots.

Historical outline of post-contact Indigenous sovereignty's evolution in the U.S.

Throughout the history of the nation-building processes in the United States of America, the approach to the Indigenous sovereignty⁹ has evolved drastically. Before the first contact with Europeans, the first peoples of North America were leading thriving communities,

⁹ Sovereignty – understood as an inherent authority to self-govern.

nations, and even confederacies.¹⁰ At the very beginning of colonization and European settling in North America, the autonomy and sovereignty of many Native American nations were recognized through various treaties, which by definition were legal contracts between two independent countries. Later on, after the American Revolution and the announcement of *the Declaration of Independence*, each presidency brought different approaches to the so-called “Indian problem.”¹¹ Andrew Jackson’s Indian removal, Franklin D. Roosevelt’s reorganization, Harry S. Truman’s termination, and finally, the current self-determination eras mark the biggest shifts in federal Indian policies. Over the years, the day-to-day lives of Indigenous people were dictated by Congress and the Supreme Court of the United States (SCOTUS). One of the most important wins for tribal sovereignty in the history of the US was the Supreme Court Chief Justice John Marshall’s era, during which in the case of *Worcester v. Georgia* (1832) he defined Indigenous Nationhood, confirming the existence of these people as “distinct, independent political communities, retaining their original natural rights, as the undisputed possessors of the soil.”¹²

Around the era of the westward expansion, between 1778 and 1871, the United States signed almost 370 treaties with individual

¹⁰ A powerful proof of highly functional pre-contact Indigenous societies was the Iroquois League of Five Nations, established between the 12th and 17th centuries, according to various estimates. See: National Congress of American Indians, *op. cit.*, p. 9 or *Iroquois Confederacy*, Britannica, [on-line:] <https://bit.ly/2HaiVG0-30X> 2022.

¹¹ Throughout this text, depending on the context, multiple terms are used to describe the first people of the United States of America region. As a general rule, a name of the specific Nation is preferred to be used. When that is not an option, “Indigenous” is the least controversial term. “American Indian” or “Native American” are two other, somewhat neutral options. “Indian”, while the most controversial, and often considered inaccurate, is the term still used within the legal framework, so in that context it will be occasionally used in the article.

¹² *Worcester v. Georgia*, 31 U.S. 6 Pet. 515 (1832).

Indigenous nations.¹³ They were ratified on the basis of the same procedures as treaties with other countries, meaning that they had to be approved by Congress and signed into law by the President, which ranks them almost at the top of the hierarchy of law in the country. What is important to note is that such treaties did not grant any rights, but rather acknowledged already existing rights to self-determination, which Indigenous people had since the pre-colonial era. While some agreements were meant to guarantee peace, most were negotiated with forcing Indigenous people to leave their homelands in mind. At the beginning of the 19th century, Andrew Jackson, who later went on to become the President, had negotiated several treaties with the Choctaws, Chickasaws, Creeks, Seminoles, and Cherokees, which resulted in taking away from those tribes around 50 million acres of land.¹⁴ Around the 1830s and 1840s, approximately 100,000 Indigenous people from these nations were forced to relocate from their ancestral lands and to head west, towards an unknown future. During the 1,000-mile¹⁵ journey around 15,000 people died, and the entire event became known as the Trail of Tears.¹⁶ The “Indian Territory,” over which they were promised sole governance, became known with time as Oklahoma State.

In 1871, the House of Representatives ceased to recognize individual Indigenous tribes as independent nations, and hence the treaty-making era ended.¹⁷ In the years that followed, there was a drastic shift in the federal Indian policy. Treaty violations, removal from lands, violent massacres, and later forced assimilation processes started.

¹³ A. Pruitt, *Broken Treaties with Native American Tribes: Timeline, History*, [on-line:] <https://bit.ly/3BDV2Sp> – 30 X 2022.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ 1,000 miles equal about 1,600 kilometers.

¹⁶ E.P. Pauls, *Trail of Tears*, Britannica, [on-line:] <https://bit.ly/2IsX76a> – 30 X 2022.

¹⁷ *American Indian Treaties*, National Archives, [on-line:] <https://bit.ly/2s0zvPF> – 30 X 2022.

During this over 100-year-long period of time, Indigenous sovereignty became almost nonexistent. Throughout the late 20th century, a slow change toward self-determination policies was seen due to a strenuous struggle for treaty recognition.

Recent judicial developments regarding Indigenous sovereignty

In 1997, Jimcy McGirt, an enrolled member of the Muscogee (Creek) Nation, was found guilty of one count of first-degree rape by instrumentation, one count of lewd molestation, and one count of forcible sodomy. He was subsequently sentenced to 500 years in prison and life in prison without parole. The crimes he committed happened within reservation boundaries. Following the sentencing, McGirt appealed to the Oklahoma Court of Criminal Appeals (OCCA), where his petition was denied for review. McGirt then appealed to the SCOTUS, claiming that state courts in Oklahoma lacked jurisdiction over him, because under the Indian Major Crimes Act any crime involving a Native American victim or perpetrator, or occurring within recognized reservation boundaries, is subject to federal instead of state jurisdiction. In 2019, the SCOTUS agreed to hear the case and to answer the question of whether a state can exercise criminal jurisdiction and prosecute an enrolled member of the Creek Tribe for crimes committed within the historical Creek boundaries. In July 2020, in a 5-4 opinion, the court reversed the judgment of the OCCA, holding that under the Indian Major Crimes Act lands reserved for the Creek Nation constituted Indian Country. Hence, the state of Oklahoma could not prosecute a Creek citizen for criminal conduct in state courts. One of the questions before the SCOTUS was whether the Creek land and four others in Oklahoma were disestablished, and if not, how large they are. The SCOTUS concluded that they were never properly dissolved by Congress and that about half of Oklahoma is technically “Indian land.”

With the ruling, around 45% of the state of Oklahoma, including Tulsa, its second-biggest city, started being recognized as a reservation.¹⁸

The decision sparked a lot of controversy and fear among Republican politicians, who typically run on a platform of expanding state rights. Senator Ted Cruz from Texas famously tweeted that “Neil Gorsuch & the four liberal Justices just gave away half of Oklahoma, literally. Manhattan is next.”¹⁹

Just two years later, through a 5-4 ruling in *Oklahoma v. Castro-Huerta* (2022), SCOTUS potentially limited its previous standing on the matter of criminal jurisdiction on tribal lands, by reversing and remanding for further proceedings the OCCA’s decision, while holding that “the federal government and the state have concurrent jurisdiction to prosecute crimes committed by non-Indians against Indians in Indian country.” *Castro-Huerta* concerned a case of child neglect in Tulsa (belonging to the tribal land), which was committed by a non-Indian to a child who is a member of the Eastern Band of Cherokee Indians.²⁰

Tribal response to *Castro-Huerta* was predictable. The principal chief of the Cherokee Nation considered it a betrayal, stating that “the U.S. Supreme Court ruled against legal precedent and the basic principles of congressional authority and Indian law.” But he also added that it could have been worse, as the SCOTUS decided against completely overturning *McGirt*.²¹

¹⁸ *McGirt v. Oklahoma*, 591 U.S. __ (2020).

¹⁹ T. Cruz, Twitter, [on-line:] <https://bit.ly/3WkPh3P> – 30 X 2022.

²⁰ While only one question presented by the petitioner (The state of Oklahoma) was answered, it is important to note that Oklahoma’s second question to the court was whether *McGirt v. Oklahoma* should be overruled. The State had hoped that the aforementioned shift in ideological dynamics in the SCOTUS could completely overturn *McGirt*.

²¹ A. Liptak, *Supreme Court Narrows Ruling for Tribes in Oklahoma*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3j47Zyf> – 30 X 2022.

Abortion in Oklahoma

Perhaps one of the most important aspects of self-governance is bodily autonomy. The right to abortion in the context of Indigenous legal sovereignty became the center of attention at the beginning of May 2022, when an unprecedented event took place. A draft opinion of a Supreme Court ruling potentially overturning *Roe v. Wade* (1973)²² was leaked and speculations on what would happen next began. Oklahomans and outside commentators were quick to point out that abortion access might not be a lost cause in those red Republican states, which would ban the procedure.²³ They based their speculations on a very simple premise – that the state governments do not have jurisdiction over tribal lands and therefore Indigenous governments and councils could open abortion clinics on the tribal land, omitting state regulations. In this way, as some hoped, reservations could become a safe haven for abortion-seeking women from surrounding red states.²⁴ At the same time, Republican politicians played into that narrative. The Governor of Oklahoma, Kevin Stitt, himself a Cherokee citizen,²⁵ addressed the matter of possible evasion of state laws on the tribal land, saying:

²² Based on the Due Process Clause of the Fourteenth Amendment to the Constitution, the 1973 Supreme Court case *Roe v. Wade* set a precedent that accessing abortion falls within the right to privacy. Hence, for decades, the state jurisdiction over that matter was limited. Specifically, during the first trimester, the right to abortion could not have been regulated by states. During the second trimester, states could have imposed minor regulations, and during the third trimester, after the so-called “point of viability” of the fetus, they could have outlawed them entirely, as long as an exception to save the mother’s life or health is taken into consideration. *Roe* has been under constant attack from anti-abortion groups for the past five decades.

²³ K. Cheung, *Tribal Land is Suddenly at the Center of the Fight for Abortion Access*, Jezebel, [on-line:] <https://bit.ly/3uTgE9n> – 30 X 2022.

²⁴ A. Zions, *Tribes Show Little Interest in Offering Abortion on Reservations Despite Speculation They Could*, Indianz, [on-line:] <https://bit.ly/3Fv6bpy> – 31 X 2022.

²⁵ While Gov. Stitt is an Indigenous citizen and the second one in history to hold that position, five of the most powerful tribes of Oklahoma endorsed his Democratic

You know, the tribes in Oklahoma are super liberal. They go to Washington, D.C. They talk to President [Joe] Biden at the White House, they kind of adopt those strategies. So yeah, we think that there's a possibility that some tribes may try to set up abortion on demand. They think that you can be 1/1,000th tribal member and not have to follow the state law. And so that's something that we're watching.²⁶

The Cherokee Nation of Oklahoma has responded to this statement, saying that at this point it is irresponsible to speculate and that the Governor's true agenda is "to attack tribes and our [their] sovereignty."²⁷

While it is a fact that healthcare on tribal lands is not regulated by individual states, due to a number of treaties and agreements it is provided through the federal government, and more specifically through the Indian Health Service (IHS) agency. These facilities, while operated tribally, are directly funded by the federal government. Except for the IHS, there are two more types of healthcare-providing facilities on Indigenous lands: the Tribal Contract or Compact Health Centers (also called a 638 contract or compact) and Urban Indian Health Centers. Both are funded federally, the former operated under the Indian Self-Determination Act, while the latter is also funded through Title V of *The Indian Health Care Improvement Act*.²⁸ All these programs and types

opponent, Joy Hofmeister, during the midterm reelections of 2022. Stitt was also called out by Chuck Hoskin, the Principal Chief of the Cherokee Nation as "the most anti-Indian tribe governor in the history of the state." See: S. Romero, *Cherokees Ask U.S. to Make Good on a 187-Year-Old Promise, for a Start*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3FuWMhF> – 30 X 2022.

²⁶ D. Cohen, *Oklahoma's new abortion law could be undermined, governor admits*, Politico, [on-line:] <https://politi.co/3j8sn16> – 30 X 2022.

²⁷ D. Thompson, *Oklahoma Governor Spreads Misinformation About Abortion, Tribal Sovereignty*, Native News Online, [on-line:] <https://bit.ly/3j5QqXT> – 30 X 2022.

²⁸ *Tribal & Urban Indian Health Centers*, Health Resources & Services Administration, [on-line:] <https://bit.ly/3WdEKHO> – 30 IX 2022.

of facilities make out a specific healthcare landscape in which – while each institution can technically be owned by Indigenous individuals – an overwhelming majority of the funding for Indigenous healthcare, whether it is on reserves or outside of them, comes from the federal government. The source of funds is crucial in this case.

In 1976, a measure barring the use of federal funds to pay for abortion, except to save the pregnant person's life, *The Hyde Amendment* was passed. In the years to come, two more exceptions were added by President Bill Clinton, in cases of rape or incest.²⁹ In 2022, the Senate Democrats tried to omit *The Hyde Amendment* from the annual spending budget, with support from President Joe Biden. An agreement in the divided Senate could not be reached, so in the end Democrats withdrew, and *Hyde* was reinstated into the federal budget.³⁰ Since almost all on-reserve clinics are federally funded, abortion access has always been limited for Indigenous women.³¹ Therefore, the claims of Gov. Stitt, as well as others expecting tribal nations to set up abortion clinics, were misleading or misinformed. It is especially important since in the very few exceptions in which *Hyde* allows funding of abortion procedures, this option is rarely used.³²

²⁹ *Abortion Funding Ban Has Evolved Over the Years*, NPR, [on-line:] <https://n.pr/3j2nfM6> – 30 X 2022.

³⁰ A. Folley, *Democrats lose fight to strip abortion funding restrictions from spending package*, The Hill, [on-line:] <https://bit.ly/3j5rXsD> – 30 X 2022.

³¹ Even the access to emergency contraception, such as the morning-after pill, has been restricted on reserves. It was not until 2010, when the Native American Women's Health Education Resource Center sued the IHS, that these institutions started providing people in need with this type of contraceptives. See: P. Denetclaw, *Oklahoma's Abortion Bill & Indigenous Impact*, Indian Country Today, [on-line:] <https://bit.ly/3PrHbEp> – 4 XII 2022.

³² Between 1981 and 2001, the IHS performed only 25 abortions. A study conducted in 2002 and published by the Native American Women's Health Education Resource Center showed that only 5% of IHS facilities were offering abortion services, while no on-site pharmacies had medication used for chemical abortions, Mifepristone (RU-486), in stock. See: S.B. Arnold, *Reproductive Rights Denied: The Hyde*

If federally funded facilities do not provide abortion services, could private facilities be opened on the tribal land? After *Oklahoma v. Castro-Huerta*, the states would be allowed to charge a non-Indigenous doctor providing abortions on reservations. Theoretically, providing abortion services could be possible for Indigenous doctors, but it would be a risky move on someone's behalf, as the legislative landscape within reserves is still unclear and there is a lot at stake in terms of liability, especially in conservative states. For that reason, it is unlikely that Native-owned, privately funded facilities could open up and provide abortions on tribal lands.

Finally, with the shift of power balance in the Supreme Court, in 2022, the threat became reality and *Roe v. Wade* was in fact overruled after almost 50 years. In the case of *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* (2022) the SCOTUS, in a 5-4 ruling, held that the right to abortion is not a fundamental right guaranteed by the Constitution, making it up to individual states to shape and regulate their own abortion laws. Within days after *Dobbs*, several Republican states banned abortion almost entirely by implementing the so-called trigger laws.

Following the *Dobbs* case, the state of Oklahoma passed one of the strictest abortion ban laws in the country. *Oklahoma Senate Bill 612* (2022) constitutes a new section in the Oklahoma Statutes that is codified as Section 1-731.4 of Title 63. As of late 2022, it is only legal to perform abortion procedure in the case of the pregnant person's life endangerment.³³

A question rarely considered in the post-*Dobbs* debate is whether those nations would even be interested in having abortion facilities on

Amendment and Access to Abortion for Native American Women Using Indian Health Service Facilities, "American Journal of Public Health" 2014, vol. 104, no. 10, p. 1892.

³³ Performing or attempting to perform an abortion under that law would result in a felony punishable by a fine of up to \$100,000 and/or by imprisonment for up to 10 years. Such a penalty is guaranteed to discourage most doctors from performing a pregnancy termination in an official setting. See: *Oklahoma Senate Bill 612*, Legiscan, [on-line:] <https://bit.ly/3BFIVnH> – 30 X 2022.

their land. While many Indigenous women in the US are outspoken supporters of eased access to abortion, with powerful organizations like Indigenous Women Rising fighting for that accessibility, some are not supportive so much. As recently as in 2018, the Oglala Sioux Tribal President Cecelia Fire Thunder was impeached after two attempts to strip her of this position, while the reason for that was the proposal of setting up a health clinic for women on Pine Ridge Reservation.³⁴

Conclusions

The matter of tribal self-governance and self-determination is highly complex and the definition of what Indigenous Nations in the United States of America really are keeps evolving. Even in the past years, there were several groundbreaking cases, just like *McGirt* or *Castro-Huerta*. The year 2023 will certainly prove to be similarly crucial for Indigenous people living in the U.S. One case to keep an eye out for, regarding the topic of sovereignty, will be *Haaland v. Brackeen*,³⁵ which could have the potential of overturning *The Indian Child Welfare Act* (ICWA), a federal law, which since 1978 helps to keep Indigenous children within their tribal communities instead of disregarding indigeneity while looking for a placement in the welfare system. It seems likely that the ICWA will in fact be overturned, which will significantly limit tribal authority over children.

The issue of Indigenous sovereignty itself does not seem to be understood by the American public. Republican politicians like senator Cruz or Governor Stitt are either confused themselves or are knowingly manipulating the facts to promote a certain narrative. The major

³⁴ D. Melmer, *Cecelia Fire Thunder a year of confusion draws to an end for former Oglala Sioux leader*, ICT, [on-line:] <https://bit.ly/3BFJ5eN> – 30 X 2022.

³⁵ The ruling in this pending case is expected in the spring of 2023. See: *Haaland v. Brackeen* (docket no. 21-376).

misunderstandings are, among others, that criminal jurisdiction given to tribal nations in *McGirt* leads to land ownership, and that it gives supreme law of the land to tribal governments with full self-determination. This is not the case. Abortion access on reserves is generally even more difficult than on the state territory, as (due to the Hyde Agreement) abortion, with the exception of certain cases, cannot be funded from federal resources. Commentators expecting tribal governments to establish special abortion centers on their lands are therefore completely misinformed and out of touch with reality.³⁶ Moreover, the reproductive rights of Indigenous people have been limited or attacked for centuries, and the sovereignty of these people over their bodies have been disregarded systemically.³⁷ Therefore, it is almost certain that tribal governments will not establish facilities providing reproductive health care for outsiders, risking the legal liability of their own tribal citizens.

References

- Abortion Funding Ban Has Evolved Over the Years*, NPR, [on-line:] <https://n.pr/3j2nfM6>.
- American Indian Treaties*, National Archives, [on-line:] <https://bit.ly/2s0zvPF>.
- Arnold S.B., *Reproductive Rights Denied: The Hyde Amendment and Access to Abortion for Native American Women Using Indian Health Service Facilities*, "American Journal of Public Health" 2014, vol. 104, no. 10, pp. 1892-1893, <https://doi.org/10.2105/AJPH.2014.302084>.
- Cheung K., *Tribal Land Is Suddenly at the Center of the Fight for Abortion Access*, Jezebel, [on-line:] <https://bit.ly/3uTgE9n>.
- Cohen D., *Oklahoma's new abortion law could be undermined, governor admits*, Politico, [on-line:] <https://politi.co/3j8sn16>.

³⁶ See: K. Cheung, *op. cit.*

³⁷ This is true even in modern day Canada, where as recently as in 2019 Indigenous women were being coerced by doctors into sterilization procedures. See: V. Stevenson, *Bill on cultural safety in health coming, Quebec says, following forced sterilizations study*, CBC, [on-line:] <https://bit.ly/3BFzR22> – 4 XII 2022.

- Cruz T., Twitter, [on-line:] <https://bit.ly/3WkPh3P>.
- Denetclaw P., *Oklahoma's Abortion Bill & Indigenous Impact*, Indian Country Today, [on-line:] <https://bit.ly/3PrHbEp>.
- Folley A., *Democrats lose fight to strip abortion funding restrictions from spending package*, The Hill, [on-line:] <https://bit.ly/3j5rXsD>.
- Haaland v. Brackeen* (docket no. 21-376).
- Iroquois Confederacy*, Britannica, [on-line:] <https://bit.ly/2HaiVGo>.
- Liptak A., *Supreme Court Narrows Ruling for Tribes in Oklahoma*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3j47Zyf>.
- McGirt v. Oklahoma*, 591 U.S. __ (2020).
- Melmer D., *Cecelia Fire Thunder a year of confusion draws to an end for former Oglala Sioux leader*, ICT, [on-line:] <https://bit.ly/3BFJ5eN>.
- National Congress of American Indians, *Tribal Nations and the United States: An Introduction*, Washington, D.C. 2020.
- Oklahoma Senate Bill 612*, [on-line:] <https://bit.ly/3BFIVnH>.
- Oklahoma v. Castro-Huerta*, 597 U.S. __ (2022).
- Pauls E.P., *Trail of Tears*, Britannica, [on-line:] <https://bit.ly/2IsX76a>.
- Pruitt A., *Broken Treaties with Native American Tribes: Timeline, History*, [on-line:] <https://bit.ly/3BDV2Sp>.
- Romero S., *Cherokees Ask U.S. to Make Good on a 187-Year-Old Promise, for a Start*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3FuWMhF>.
- Schilfgaarde L. et al., *The Indian Country Abortion Safe Harbor Fallacy*, Law & Political Economy Project 2022, <https://doi.org/10.2139/ssrn.4187289>.
- Statement Reaffirming the Government-to-Government Relationship Between the Federal Government and Indian Tribal Governments*, George H.W. Bush Presidential Library & Museum, [on-line:] <https://bit.ly/3FzuvXi>.
- Stevenson V., *Bill on cultural safety in health coming, Quebec says, following forced sterilizations study*, CBC, [on-line:] <https://bit.ly/3BFzR22>.
- Thompson D., *Oklahoma Governor Spreads Misinformation About Abortion, Tribal Sovereignty*, Native News Online, [on-line:] <https://bit.ly/3j5QqxT>.
- Tribal & Urban Indian Health Centers*, Health Resources & Services Administration, [on-line:] <https://bit.ly/3WdEKHO>.
- Wilkins D.E., Tsianina K., *Uneven Ground: American Indian Sovereignty and Federal Law*, Norman, OK 2001.
- Worcester v. Georgia*, 31 U.S. 6 Pet. 515 (1832).
- Zionts A., *Tribes Show Little Interest in Offering Abortion on Reservations Despite Speculation They Could*, Indianz, [on-line:] <https://bit.ly/3Fv6bpy>.

Abstract

In the United States of America, the right to abortion has been a topic of heated and at times misinformed debate for years. This article aims to explain and answer questions about tribal sovereignty regarding the issue of abortion and to explain the politically motivated comments of Republican public figures attacking tribal autonomy, all in the post-*McGirt v. Oklahoma* and post-*Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* era. Context to the issue is provided through a brief summary of the shifting boundaries of Indigenous autonomy in the USA, emphasizing the most recent judicial developments as well as the description of the complex healthcare system on tribal lands.

Keywords: Tribal sovereignty, autonomy, abortion, Indigenous self-governance, healthcare, reserves, *McGirt v. Oklahoma*

Patrycja Obszarska

UNIwersytet Jagielloński

Nowa fala aktywizmu *anti-choice* jako skutek zmieniających się wartości współczesnego społeczeństwa w Kanadzie

Wstęp

Lokalny aktywizm antyaborcyjny wydaje się stałym tłem polityczno-społecznym dla zagadnienia praw kobiet, zarówno w państwach gwarantujących swobodny dostęp do aborcji, jak i w takich, gdzie jest on sukcesywnie ograniczany. Ruch *anti-choice* na całym świecie celuje w ustanowienie ściślejszych ograniczeń prawnych, aby w ten sposób skutecznie zapobiec aborcjom. Choć wiele podobnych grup oficjalnie określa się jako ruchy *pro-life* (za życiem), w tekście przyjęto terminologię nawiązującą do aktywności i postulatów odnoszących się do sprzeciwu wobec legalnej aborcji, a zatem wyborowi (*anti-choice*).

Choć trzon argumentacji aktywistek i aktywistów tej grupy pozostaje niezmienny i odnosi się głównie do „prawa płodu do życia”, pole komunikacji i środki działalności to czynniki ewoluujące

i dopasowujące się do aktualnych potrzeb ruchu. Przykładem takiej zmiany strategii jest współczesny dyskurs *anti-choice* w Kanadzie, gdzie prawo do aborcji jest jednym z najbardziej liberalnych na świecie, a społeczeństwo staje się coraz bardziej zlaicyzowane i sprzeciwiające się nierównościom i łamaniu praw człowieka. Wobec tego aktywizm antyaborcyjny również zmuszony jest do przyjęcia nowych strategii, szczególnie że prawo do aborcji w Kanadzie obowiązuje niezmennie od ponad trzech dekad, czyli od 1988 roku.

Przyjęto metodologię analizy dzieł zastanych, takich jak artykuły naukowe i tematyczne rozdziały książkowe dotyczące społeczeństwa kanadyjskiego i aktywizmu *anti-choice*. Wykorzystano także istniejące badania na temat komunikatów organizacji antyaborcyjnych w Kanadzie w ujęciu aktywizmu nowej fali, które uzupełniono samodzielną analizą udostępnianych przez wybrane grupy materiałów.

Historyczny i społeczny kontekst aborcji w Kanadzie

Aborcja w Kanadzie była traktowana jako przestępstwo do roku 1969, kiedy to ustawodawstwo oficjalnie przewidziało możliwość legalnego wykonania zabiegu w przypadku zagrożenia zdrowia lub życia kobiety w ciąży, dodając do Kodeksu karnego (ang. *criminal code*) sekcję 251. Aborcja była dozwolona wyłącznie w akredytowanych szpitalach oraz po konsultacji ze szpitalną trzyosobową komisją lekarską do spraw aborcji. Przeprowadzenie procedury bez aprobaty powyższej komisji było podstawą do dwuletniego pozbawienia wolności kobiety, natomiast osobie przeprowadzającej zabieg mogła grozić nawet kara dożywotniego pobytu w więzieniu¹.

¹ E. Macfarlane, *The Overturning of Roe v. Wade: Are Abortion Rights in Canada Vulnerable?*, „Canadian Journal of Political Science” 2022, vol. 55, s. 737; A. Browne, B. Sullivan, *Abortion in Canada*, „Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics” 2005, vol. 14, s. 287.

Sekcja 251 została zakwestionowana przez Sąd Najwyższy w 1988 roku w sprawie *R. v Morgentaler*. Uznano wówczas, że jej założenia stoją w sprzeczności z sekcją 7 Kanadyjskiej Karty Praw i Wolności, która gwarantuje Kanadyjkom prawo do „życia, wolności i bezpieczeństwa”. Brak swobodnego dostępu do aborcji Sąd uznał za pogwałcenie tego prawa². Od 1988 roku w Kanadzie aborcja na żądanie jest zatem legalna w każdym momencie ciąży, a dostęp do niej gwarantuje konstytucja.

Badania wskazują, że poparcie dla legalnej i dostępnej aborcji jest w Kanadzie relatywnie wysokie. Według badań przeprowadzonych w 2016 roku przez firmę Abacus 69% Kanadyjczyków i Kanadyjek uważa decyzję o aborcji za moralnie akceptowalną, a w 2020 roku aż 90% badanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że aborcja jest kwestią opieki zdrowotnej w stopniu wyższym niż zagadnieniem o podłożu moralnym. W marcu 2022 roku ponad połowa wyborców Partii Konserwatywnej oczekiwała od następnego lidera zgromadzenia poparcia dla praw aborcyjnych³. Kanada nie jest więc spolaryzowana w kwestii dyskursu *pro-choice*. Wydaje się zatem, że aktywizm, który za cel chce obrać sobie zmniejszenie liczby wykonywanych zabiegów w Kanadzie, musi liczyć się z wyzwaniem silnie zakorzenionego w społeczeństwie kanadyjskim przywiązania do prawa do aborcji w sensie ustawodawczym, bez kwestionowania jej aspektu moralnego. W celu dotarcia z dyskusją i swoją argumentacją na poziom rozważania zmiany legislacyjnej, a finalnie doprowadzenia do rekryminalizacji aborcji, grupa *anti-choice* zmuszona jest do stosowania kroków pośrednich w swojej działalności, które dopiero w długoterminowej perspektywie mogłyby rozwinąć ten temat we współczesnej debacie politycznej. Aktywizm tego typu musi w związku z tym

² R. Johnstone, E. Macfarlane, *Public Policy, Rights, and Abortion Access in Canada*, „International Journal of Canadian Studies” 2015, vol. 51, s. 100-101.

³ E. Macfarlane, *op. cit.*, s. 737.

skierować się w stronę innych środków przekazu, dostosować techniki perswazyjne do kanadyjskiej współczesności i mentalności oraz dotrzeć do zmieniającego się społeczeństwa, którego liberalny pogląd na aborcję wydaje się silnie ugruntowany, podobnie jak akceptacja głównych założeń feminizmu.

Współczesne wartości społeczeństwa kanadyjskiego

Badania *Fall Focus Canada* firmy Environics Institute z 2021 roku wskazują, że obywatele i obywatelki Kanady są coraz bardziej przywiązani do idei równości płci i wspierania aktywizmu na rzecz praw kobiet. Zarówno kobiety, jak i mężczyźni identyfikują się dzisiaj jako feministki i feminiści częściej niż dwadzieścia lat temu. Szczególną zmianę i wzrost zainteresowania feminizmem zaobserwowano w grupie młodych kobiet – Kanadyjki w wieku od 18 do 24 lat obecnie nazywają siebie feministkami dwa razy częściej niż w roku 1992⁴. Taka charakterystyka nowego pokolenia Kanady stawia przed ruchem antyaborcyjnym wiele wyzwań, ponieważ prawo do bezpiecznej aborcji jest nierzadko podstawowym postulatem wielu feministek i ruchów feministycznych, które powołują się m.in. na naturalne prawo kobiet do decydowania o własnym ciele. Grupy antyaborcyjne muszą zatem szukać rozwiązań, które pogodzą prokobiecy feminizm z myślą antyaborcyjną.

⁴ *Women's Equality and the Women's Movement: An Update*, Focus Canada – Fall 2021, Final Report, Environics Institute for Survey Research, 2022, [on-line:] <https://cutt.ly/uNegvnj> – 23 II 2022. Co więcej, zaobserwowano rosnące zainteresowanie mieszkańców i mieszanek Kanady sytuacją różnych mniejszości, np. rdzennych kobiet czy imigrantek. Jedna na dziesięć osób wskazuje również, że należy robić więcej w celu promocji równości płci. Wszystkie powyższe dane wskazują wyraźne przywiązanie współczesnego kanadyjskiego społeczeństwa do feminizmu i jego idei, a także wrażliwość i krytyczne spojrzenie Kanadyjek i Kanadyjczyków na nierówności społeczne obecne w kraju.

Jedną z motywacji do szukania nowych środków swojego przekazu przez ruchy *anti-choice* w Kanadzie jest malejące przywiązanie społeczeństwa kanadyjskiego do religii. W 1985 roku 86% populacji deklaroowało przywiązanie do wierzeń religijnych i powoływało się na nie w swoim codziennym życiu. W 2019 roku było to już 68%. Spada również odsetek osób biorących udział w praktykach religijnych przynajmniej raz w miesiącu – w 1985 roku taką aktywność deklaroowało około 41% Kanadyjczyków i Kanadyjek, w 2019 natomiast 21%. Badania wskazują także, że młodsze pokolenia coraz rzadziej przywiązują się do jakiegokolwiek wyznania. 71% osób urodzonych w latach 1960-1979 deklaruje przynależność do religijnej afiliacji. Wśród osób urodzonych w ostatnich dwóch dekadach XX wieku ta liczba spadła do 61%. Taką samą zależność można zaobserwować w kwestii uczęszczania na zgromadzenia religijne oraz wagi przywiązania do danego wyznania⁵.

Wobec powyższych statystyk kanadyjscy działacze i działaczki *anti-choice* w swojej strategii rezygnują z tradycyjnych metod i komunikatów publicznych o nacechowaniu czysto religijnym lub omijającym kwestie praw człowieka, które nie idą za zmianą specyfiki kulturowej młodszych pokoleń⁶. Najnowsza aktywność zakłada przybliżenie się do tzw. aktywizmu *anti-choice* nowej fali, który świadomie odchodzi od tradycyjnej retoryki nawiązującej do religii lub konserwatywnych ról płciowych w rodzinie. Zamiast tego działacze i działaczki w swojej antyaborcyjnej aktywności promocyjnej zwracają się na przykład w stronę wykorzystania języka związanego z dyskursem

⁵ L. Cornelissen, *Religiosity in Canada and Its Evolution from 1985 to 2019*, „Insights on Canadian Society” 2021, Statistics Canada, [on-line:] <https://cutt.ly/ONeb7Kz> – 23 X 2022; K. Sherwin, D. Mathew, *In Canada and Abroad, New Data Reveals Strong Support for Gender Equality*, Women Deliver, 2021, [on-line:] <https://cutt.ly/QNehPFn> – 23 X 2022.

⁶ J. Cawthorne, *Same as It Ever Was: Anti-Choice Extremism and the “Third Way”*, [w:] *Without Apology: Writings on Abortion in Canada*, ed. Sh. Stettner, Edmonton 2016, s. 211.

praw człowieka, nauką, a nawet feministycznego. Aktywizm tego typu chce także zająć stanowisko antyprzemocowe, przedstawiając kobiety jako bezbronne ofiary aborcji. Ponadto, choć dalekosiężny cel zakłada wpływ na kanadyjskie ustawodawstwo aborcyjne, głównym środkiem ma być nie debata na temat regulacji prawnych, ale oddolne przekonanie społeczeństwa do swoich racji, tak aby Kanadyjki nie odczuwały potrzeby wykonywania aborcji, zabezpieczenia praw do zabiegu, a nawet niechętnie odnosiły się do samej idei *pro-choice*⁷.

***Anti-choice* nowej fali**

Przykładem kanadyjskiej organizacji, która przyjęła strategię aktywizmu nowej fali, jest Canadian Centre for Bio-Ethical Reform (CCBR), czyli jedna z czołowych organizacji antyaborcyjnych w Kanadzie. Jej hasło przewodnie brzmi: „Niech aborcja będzie nie do pomyślenia” (ang. *Make abortion unthinkable*), co wyraźnie wskazuje na odejście od dyskusji opartej głównie na kwestionowaniu samej podstawy ustawodawstwa. Nagłówek na stronie internetowej organizacji brzmi: „Czy wierzysz w prawa człowieka?”, co także nawiązuje do wartości nowego pokolenia w Kanadzie i stara się przekonać, że osoba opowiadająca się po stronie równości i praw człowieka powinna tym samym sprzeciwiać się aborcji. Retoryka ta jest widoczna również w podtytule nagłówka: „Prawa człowieka są dla WSZYSTKICH ludzi. Te prawa powinny zaczynać obowiązywać wtedy, kiedy zaczyna się człowiek”⁸.

Powyższe stwierdzenie zakłada, że broniąc praw człowieka i deklarując tym samym powiązania z feminizmem, należy również chro-

⁷ *Ibidem*, s. 209.

⁸ Oficjalna strona CCBR, strona główna: [on-line:] <https://www.endthekilling.ca/> – 31 X 2022.

nić prawa płodów. CCBR odchodzi jednak od pobudek religijnych, gdyż w udostępnianych przez organizację materiałach internetowych wzmianki o wartościach religijnych padają relatywnie rzadko. W dziale materiałów edukacyjnych dla przeciwników aborcji jest aktualnie czternaście głównych sekcji i żadna z nich nie odnosi się do czynników religijnych. Zamiast tego tzw. lekcje skupiają się na dowodach naukowych, materiałach wizualnych i dyskursie historycznym. Choć religia i instytucje religijne z pewnością służą jako motywator dla działań organizacji *anti-choice*, a także oferują pomoc finansową i logistyczną, religijne argumenty nie są elementem widocznym w strategii publicznego działania CCBR⁹.

Równie popularną organizacją zrzeszającą przeciwników i przeciwniczki aborcji w Kanadzie w ramach ruchu *anti-choice* nowej fali jest ProWomanProLife (PWPL). Już sama nazwa stowarzyszenia nawiązuje do feministycznej idei dbałości o prawa kobiet i ich podmiotowość, a także próbuje przekonać, że sprzeciwianie się dostępowi do aborcji jest w istocie czynem prokobiecy. Na stronie organizacji, w przedstawieniu swojej misji, autorki bezpośrednio odnoszą się do prawa, logiki i myśli feministycznej, lecz nie do religii:

Koncept, że aborcja należy do praw kobiety, zawsze był jedynie opinią. Nie ma on podstaw w prawie, logice ani w naszej konstytucji. Z pewnością nie ma on podstawy we wczesnej myśli feministycznej. (...) PWPL wierzy, że aborcja jest problemem społecznym, a nie kwestią religii lub wiary (...)»¹⁰.

⁹ K. Gordon, P. Saurette, *The Changing Voice of the Anti-Abortion Movement: The Rise of "Pro-Woman" Rhetoric in Canada and the United States*, Toronto 2015, s. 196; oficjalna strona CCBR, zakładka *Classroom*: [on-line:] <https://www.endthekilling.ca/classroom> – 30 X 2022.

¹⁰ Oficjalna strona PWPL, zakładka *The Story*: [on-line:] <https://www.prowomanprolife.org/the-story/> – 27 XI 2022 [tłumaczenie – P.O.].

Ponadto organizacja ta na oficjalnej stronie mianuje się „domem dla wszystkich kobiet, które wierzą, że postawa *pro-life* jest kompatybilna z prawami i wolnością kobiet”¹¹. Członkini PWPL Brigitte Pellerin w swoim tekście umieszczonym na stronie organizacji zaznacza, że głównym powodem, dla którego postanowiła dołączyć do stowarzyszenia, była jego świecka postawa; krytykuje nawet postawę niektórych chrześcijańskich działaczy i działaczek antyaborcyjnych i obarcza ich winą za brak wystarczającej liczby niereligijnych grup *anti-choice* w Kanadzie¹². Wskazuje to nawet na wewnętrzny spór w ramach działań antyaborcyjnych, których część otwarcie i nieustannie powołuje się głównie na dogmaty religijne.

Warto również odnotować, że strona Canadian Centre for Bio-Ethical Reform poprzez odnośnik *Pregnant? Need help?* przekierowuje użytkownika/czkę na witrynę Choice42.com – kanadyjską organizację antyaborcyjną oferującą wsparcie dla kobiet w ciąży, które rozważają aborcję. Mimo że fundacja w swoim przedstawieniu zawiera sformułowanie „chrześcijańska”, na całej stronie elementy religijne pojawiają się jedynie sporadycznie, a w obecnym na głównej karcie filmie skierowanym do kobiet rozważających przerwanie ciąży – wcale. Dodatkowo, w wymienionym filmie, lektorka nawiązuje w swojej antyaborcyjnej narracji do popularnych haseł feministycznych, takich jak: „jesteś wystarczająco silna”, „dasz sobie radę”, „nic cię nie powstrzyma”, „zawalcz o siebie” itd., a bohaterka filmu odpędza od siebie cienie i zrzuca ciężar obarczających ją korzeni¹³.

Oba motywy wydają się niezwykle mocno związane z dyskursem feministycznym oraz umacnianiem kobiet i ich poczucia sprawczości. Choice42 jest zatem przykładem kolejnej organizacji antyaborcyjnej

¹¹ *Ibidem*.

¹² K. Gordon, P. Saurette, *Arguing Abortion: The New Anti-Abortion Discourse in Canada*, „Canadian Journal of Political Science” 2013, vol. 46/1, s. 170.

¹³ Oficjalna strona Choice42, zakładka *I'm Pregnant*: [on-line:] <https://www.choice42.com/impregnant> – 26 X 2022.

w Kanadzie, która wizerunek swojej działalności i misji chce przekuć na obraz nowoczesnego, progresywnego i prokobiecego aktywizmu.

W tym celu wszystkie wymienione powyżej organizacje korzystają także z odpowiedniego dostosowania szaty graficznej i medialnej swoich komunikatów on-line. Strony i profile w mediach społecznościowych CCBR, PWPL i Choice42 są pełne zdjęć młodych, różnorodnych etnicznie kobiet, podobnie jak grafiki i animacje, które także starają się nadażyć za młodym pokoleniem i przedstawiają schludny wizualnie i zaawansowany technicznie design.

Kreowanie ruchu *anti-choice* na feministyczny jest również widoczne w dyskursie aktywistów i aktywistek antyaborcyjnych związanych z rzekomą walką z przemocą wobec kobiet. Jedna z działaczek na stronie PWPL zaznacza, że „kiedy abortuje się płód, aby go skrzywdzić, krzywdzi się też kobietę. Jesteśmy *pro-life*, ponieważ wspieramy kobiety”¹⁴.

Podobny ton wypowiedzi przyjmują autorzy i autorki strony następnej kanadyjskiej organizacji *anti-choice* o nazwie Toronto Right to Live (TRL), na której można przeczytać o pacjentkach skarżących się na ostry ból towarzyszący im w trakcie wykonywania aborcji i porównujących go do cierpienia towarzyszącego zgwałceniu. TRL sugeruje również, że istnieje wysoki odsetek kobiet, które są brutalnie zmuszane do aborcji przez swoich mężów, partnerów czy rodziców, co wyraźnie odnosi się do chęci przedstawienia stowarzyszenia jako walczącego z przemocą wobec kobiet, w tym z przemocą seksualną. W ten sposób ruch *anti-choice* forsuje narrację mówiącą o tym, że stanowisko przeciwko aborcji powinno być naturalnym i logicznym następstwem progresywnych poglądów feministycznych wszystkich Kanadyjek i Kanadyjczyków, którzy nie chcą godzić się na przemoc wobec kobiet¹⁵.

¹⁴ Oficjalna strona PWPL, zakładka *The Story*: [on-line:] <https://www.prowoman-prolife.org/the-story/> – 26 X 2022.

¹⁵ K. Gordon, P. Saurette, *Arguing Abortion...*, s. 176-178.

Andrea Mrozek, założycielka ProWomanProLife i jedna z najpopularniejszych kanadyjskich twarzy aktywizmu *anti-choice* nowej fali, stwierdza, że chce zatrzymania aborcji nie poprzez przymus, ale poprzez wybór¹⁶, co jest wyraźnym przykładem wykorzystywania przez działaczkę dyskursu feminizmu liberalnego lub feminizmu wyboru. W ten sposób ruch antyaborcyjny stara się manifestować wiarę w sprawczość kobiet oraz ich indywidualne wybory, a nawet kształtować swój wizerunek jako progresywny. Mrozek oraz inne osoby związane z ruchem *anti-choice* zakładają, że ich celem nie jest odebranie kobietom praw, które należą się im na przykład ze względu na orzeczenia Sądu Najwyższego czy Kanadyjskiej Karty Praw i Wolności. Dzieje się tak, ponieważ możliwość dokonania aborcji w ogóle nie powinna być, a w oczach niektórych nawet już nie jest, prawem strzeżonym przez państwo. Według tego rozumowania doprowadzenie do uniemożliwienia kobietom legalnego usunięcia ciąży nie jest tożsame z odebraniem im jakiegokolwiek prawa¹⁷. Ten element dyskursu aktywizmu nowej fali ma pozwolić połączyć osobiste przywiązania do feminizmu i praw kobiet z postawą antyaborcyjną, a zatem uatrakcyjnić swoje racje potencjalnym odbiorczyńm-feministkom.

Wnioski

Zawłaszczenie idei i misji feministycznych, a także wykorzystywanie haseł komunikacyjnych związanych z umacnianiem kobiet jest kluczowym elementem nowej strategii współczesnego aktywizmu *anti-choice* w Kanadzie. Zarówno PWPL, Choice42.com, CCBR, jak i Toronto Right to Live to organizacje, które opierają swoją działalność

¹⁶ Wpis A. Mrozek na stronie PWPL: [on-line:] <https://www.prowomanprolife.org/the-women/> – 30 X 2022.

¹⁷ J. Cawthorne, *op. cit.*, s. 211.

na zmianie wizerunku ruchu *anti-choice* poprzez zaadaptowanie progresywnej, feministycznej, świeckiej narracji sprzeciwiającej się przemocy wobec kobiet.

W ten sposób aktywizm antyaborcyjny próbuje dostosować swoje strategie do zmieniających się wartości społeczeństwa kanadyjskiego oraz jego postawy wobec takich zagadnień, jak prawa człowieka, religia czy wolność wyboru. Analiza wskazuje, że pozornie progresywny aktywizm *anti-choice* nowej fali w Kanadzie jest strategią obecnie powszechnie przyjmowaną przez ruch antyaborcyjny w Kanadzie, co może otwierać pole do dyskusji, czy podobną ścieżkę obiorą wkrótce organizacje antyaborcyjne choćby w Polsce lub w innych krajach Europy Wschodniej, w których trwa otwarta dyskusja na temat dostępu do legalnej aborcji.

Bibliografia

- Browne A., Sullivan B., *Abortion in Canada*, „Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics” 2005, vol. 14, s. 287-291.
- Cawthorne J., *Same as It Ever Was: Anti-Choice Extremism and the “Third Way”*, [w:] *Without Apology: Writings on Abortion in Canada*, ed. Sh. Stettner, Edmonton 2016, s. 209-229.
- CCBR, *Classroom*: [on-line:] <https://www.endthekilling.ca/classroom>.
- CCBR, strona główna: [on-line:] <https://www.endthekilling.ca/>.
- Choice42, *I’m Pregnant*: [on-line:] <https://www.choice42.com/impregnant>.
- Cornelissen L., *Religiosity in Canada and Its Evolution from 1985 to 2019*, „Insights on Canadian Society” 2021, Statistics Canada, [on-line:] <https://cutt.ly/ONeb7Kz>.
- Gordon K., Saurette P., *Arguing Abortion: The New Anti-Abortion Discourse in Canada*, „Canadian Journal of Political Science” 2013, vol. 46/1, s. 157-185.
- Gordon K., Saurette P., *The Changing Voice of the Anti-Abortion Movement: The Rise of “Pro-Woman” Rhetoric in Canada and the United States*, Toronto 2015.
- Johnstone R., Macfarlane E., *Public Policy, Rights, and Abortion Access in Canada*, „International Journal of Canadian Studies” 2015, vol. 51, s. 97-120.
- Macfarlane E., *The Overturning of Roe v. Wade: Are Abortion Rights in Canada Vulnerable?*, „Canadian Journal of Political Science” 2022, vol. 55, s. 734-739.

Mrozek A., PWPL, *The Women*: [on-line:] <https://www.prowomanprolife.org/the-women/>.

Pro-Woman Pro-Life, *The Story*: [on-line:] <https://www.prowomanprolife.org/the-story/>.

Sherwin K., Mathew D., *In Canada and Abroad, New Data Reveals Strong Support for Gender Equality*, Women Deliver, 2021, [on-line:] <https://cutt.ly/QNehPFn>.

Women's Equality and the Women's Movement: An Update, Focus Canada – Fall 2021, Final Report, Environics Institute for Survey Research, 2022, [on-line:] <https://cutt.ly/uNegvnj>.

Abstract

A New Wave of *Anti-Choice* Activism as the Effect of Changing Values of the Modern Society in Canada

The modern Canadian society is characterised by growing attachment to such values as feminism and human rights as well as by gradual departure from religious practices and traditions. Anti-abortion activism orientates itself to changing reality and tries to convince Canadian women and men that an anti-choice attitude is the expression of objection to violence against women and violation of human rights. For this purpose, anti-abortion organisations use feminist slogans and ideas, rejecting messages of religious character. The text aims at analysing more deeply the characteristics of the above-mentioned phenomenon and presenting its examples in the discourse and activity of the Canadian anti-choice organisations: CCBR, PWPL, Choice42, TRL.

Keywords: Canada, abortion, anti-choice

Zuzanna Maszniew

JAGIELLONIAN UNIVERSITY IN KRAKÓW

The Political Game of the *Roe v. Wade* Overturn

Introduction

The idea of American Dream, constructed in a country famous for its freedoms and respect for human rights, was heavily impacted for many on June 24th, 2022. On that day, the Supreme Court of the United States (SCOTUS) decided to overrule a 1973 precedent *Roe v. Wade*, which was guaranteeing a constitutional right to abortion.¹ Not only did the decision of *Dobbs v. Jackson Women's Health* (2022) overturn a nearly 50-year precedent set by *Roe*, but it also overruled a 1992 decision of *Casey v. Planned Parenthood* (1992).²

However, the fall of *Roe v. Wade* does not ban abortion nationwide. Instead, the U.S. is now reverted to the pre-*Roe* status when the

¹ K. Coen-Sanchez et al., *Repercussions of overturning Roe v. Wade for women across systems and beyond borders*, "Reproductive Health" 2022, vol. 19, no. 184, p. 1.

² G. Panetta et al., *The latest point in pregnancy you can get an abortion in all 50 states*, Business Insider, [on-line:] <https://bit.ly/3W0vozn> – 20 X 2022.

states had freedom of legislation on abortion.³ Thus far, federal law allowed termination of pregnancy without any specific reason until the fetus achieved viability, i.e. for the first two trimesters. Individual states could have imposed their own restrictions for the third trimester. Current estimations predict that around 300 000 pregnant women in the USA have been affected by the ban right away,⁴ especially as there is no exception for pregnancies resulting from incest or rape. Supreme Court Justice Samuel Alito emphasized it in his opinion, in which he stated that “they need not even have an exception for incest or rape.”⁵ As of November 23rd, 2022, abortion is totally banned in 13 states. However, about half of states are expected to introduce a full ban on abortion.⁶ There is no permission for abortion in the case of miscarriages, ectopic pregnancies, or obstetric complications,⁷ as well as lifesaving situations⁸ not to mention the general choice to terminate the pregnancy.

Consequently, the political aspect of the *Roe v. Wade* overturn shapes even deeper polarization of the American society. The Supreme Court’s decision was widely discussed – regarding 2022 midterms as well as future presidential elections and the balance of power in Congress. Once again, law and politics intertwine in the creation of the American reality, as the Supreme Court’s decision became a soft power game. The definition of abortion was put up for debate by Republicans

³ *Ibidem*.

⁴ A. Bendix, *The first women who’d be personally affected if Roe is overturned are already pregnant*, NBC News, [on-line:] <https://nbcnews.to/3huPjaA> – 20 X 2022.

⁵ R. Zakaria, *Bodily Control and the Color Line*, The Forum, [on-line:] <https://bit.ly/3FXF5Jj> – 20 X 2022.

⁶ *Tracking the States Where Abortion Is Now Banned*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3Fx3Quh> – 23 XI 2022.

⁷ M. Lewandowska, *The fall of Roe v. Wade: The fight for abortion rights is universal*, “BMJ” 2022, vol. 377, p. 1.

⁸ L.H. Harris, *Navigating Loss of Abortion Services — A Large Academic Medical Center Prepares for the Overturn of Roe v. Wade*, “The New England Journal of Medicine” 2022, vol. 386, no. 22, p. 2062.

before midterms, whereas new legal regulations on the abortion ban resulted in various social, economic, and cultural effects challenging the understanding of current politics on reproductive rights and pro-family policies. Not only do these legal battles concerning abortion affect elections, but also influence cultural discourse. The fall of *Roe v. Wade* developed into a tool in the hands of politics fighting for votes and power, whereas women's bodies became an instrument in pursuit of political aims.

Therefore, the hypothesis to what extent the *Roe v. Wade* overturn is a political game might be tested via a methodology of qualitative doctrinal research. The doctrinal methodology enables analyzing the legal rules via examination of the cases as well as existing literature. The analysis of newest articles in most read periodicals plays a special role in the methodological development of knowledge on this topic. Law and politics are widely discussed in various newspapers by journalists from different sides of the political scene, which influences the perspective of the society on the *Roe v. Wade* overturn that is becoming a political game.

Terminology of abortion and its usage in politics

The abortion conflict became an expression of politics, where the Supreme Court was not the only actor and did not even play the most significant role.⁹ During the 1972 campaign for presidential candidate Richard Nixon, Republicans made new stands on abortion while trying to pull Catholics and conservatives away from the Democrats.¹⁰ Similarly, Republicans fought for ballots in the 2022 midterms, considering

⁹ L. Greenhouse, R.B. Siegel, *Before (and After) Roe v. Wade: New Questions About Backlash*, "The Yale Law Journal" 2011, vol. 120, no. 8, p. 2028.

¹⁰ *Ibidem*.

the controversy from overturning Roe by the conservative-leaning Supreme Court. SCOTUS was rebuilt right before the 2020 presidential elections by the President Donald Trump's anti-abortion nominee, Amy Coney Barrett. Therefore, Republicans were often accused of the outcome of the Supreme Court's decision. Consequently, they wanted to convince voters and emphasize that "they do not want women to die, they just want to ban abortion,"¹¹ playing a political game one more time. These semantic disputes around abortion were intended to soften the image of Republicans before the midterms.

In this regard, the definition of abortion itself is up to debate in political discourses, as some argue that not every termination of pregnancy is abortion. Both medical societies and medical billing code define abortion as "any procedure that terminates a pregnancy – whether that pregnancy is wanted or unwanted, whether a woman is seeking the procedure to clean out her uterus after a miscarriage, or because of a dire fetal diagnosis, or to terminate a pregnancy that she had not expected."¹² Nevertheless, Republicans tried to fit a separate narrative into a definition of abortion, explaining abortion as the procedure that is the result of the woman's decision, and not the medical emergency (e.g., septic shock) in which the continuation of the pregnancy may lead to the death of the patient¹³. Therefore, conservative anti-abortion lawmakers and groups¹⁴ try to create a new understanding of abortion in order to cushion the blow and appease the voters who now deny abortion in cases of rape on minors, life-threatening pregnancies, or little to no chance of survival of the fetus. Nonetheless, the American

¹¹ M.F. Zachorska, *What is abortion?*, Instagram account @paniodfeminywow, the 20th October 2022 post (self-translation), [on-line:] <https://bit.ly/3Foq1CU> – 22 X 2022.

¹² K. Zernike, *What Does 'Abortion' Mean? Even the Word Itself Is Up for Debate*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3YDPGjZ> – 22 X 2022.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

Medical Association confirmed that these ways of enhancing the image and manipulation result in blunt chaos.¹⁵ Not only are doctors afraid of risking their medical license, but they mostly fear imprisonment.

President Joe Biden signed an executive order on July 8th, 2022, to facilitate access to medical abortion (via drugs), contraception and to introduce mobile border clinics.¹⁶ Moreover, the executive order contains a provision on the protection of doctors performing treatments. The document also obliges government agencies to protect the data of women seeking abortion so that they are not tracked via information obtained from their phones that might incriminate them in states where abortion is illegal. Furthermore, Biden announced that if the Republicans wanted to ban abortion at the federal level, he would veto any regulation prohibiting abortion nationwide.¹⁷ Such a declaration is crucial and significant, as it is practically impossible to overthrow the president's veto in the U.S. – it requires two-thirds of the votes in both houses of Congress. Therefore, President Biden's decision to sign the executive order is also a part of using abortion as a tool in his own political game. Furthermore, that same narrative of importance of the diversity in Congress was an instrument used by most Democratic congressional candidates in 2022 midterms in order to gain votes.

Cases of abortion denial in the context of political games

The dichotomy of the definition of abortion has a freezing impact on the medical care system. The influence of information chaos regarding single cases is enormous and potentially fatal. Most states agree to the exception of saving the life of pregnant women when

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ J. Mason, N. Bose, *Biden signs executive order on abortion, declares Supreme Court 'out of control'*, Reuters, [on-line:] <https://reut.rs/3FuGBRK> – 22 X 2022.

¹⁷ *Ibidem.*

the pregnancy is life-threatening, although to a certain point in time (viability or 10 weeks, 15 weeks, etc.).¹⁸ However, the uncertainty of what qualifies as a life-threatening situation that permits the usage of this exception results in doctors denying performing the abortion due to the threat of losing their medical license or imprisonment if they perform it unnecessarily.

One of the prominent cases occurred in August 2022 in Louisiana, and it regarded a denial of abortion to a woman whose fetus was in the condition of acrania, i.e. the fetus would be born without a skull.¹⁹ The law in Louisiana allowed to terminate “medically futile”²⁰ pregnancies, but the fetus’s condition was not particularly indicated, leaving it for interpretation to doctors who do not know how to interpret the law.²¹ The state attorney general Jeff Landry blamed the hospital, saying “it is the hospital that has created ambiguity where there is none.”²² Moreover, in his letter to the hospital general counsel he added that “assuming such a diagnosis was properly certified, the removal of the unborn child is not an abortion,”²³ calling the procedure of abortion not an abortion and further fueling the dispute regarding the terminology of abortion.

Similarly, a pregnant woman in Tennessee had to take a six-hour ambulance ride to terminate the pregnancy in North Carolina due

¹⁸ *Requirements for Ultrasound*, Guttmacher Institute, [on-line:] <https://bit.ly/3FtH6v7> – 20 XI 2022.

¹⁹ K. Zernike, *op. cit.*

²⁰ LA RS 40:1061.1.3, sec. B (2), [on-line:] <https://legis.la.gov/Legis/Law.aspx?d=1147543> – 23 X 2022.

²¹ On the other hand, the definition provided in the regulation was supposed to be sufficient and gave the doctors freedom to decide as “medically futile” means that “in reasonable medical judgment, the unborn child has a profound and irremediable congenital or chromosomal anomaly that is incompatible with sustaining life after birth. This diagnosis shall be a medical judgment certified in the pregnant woman’s medical record by a reasonably prudent physician who is knowledgeable about the case and the treatment possibilities with respect to the medical conditions involved” – *ibidem*.

²² K. Zernike, *op. cit.*

²³ *Ibidem*.

to her high and rising blood pressure while diagnosing the fetus with genetic abnormalities and no chance of survival.²⁴ Her doctor, Leilah Zahedi-Spung, was worried that the woman could develop life-threatening preeclampsia and decided she needed an abortion in order to survive, but Tennessee banned the procedure in August 2022.²⁵ There are eight states that surround and border Tennessee – abortion is banned in all but two of them.^{26,27} The Associated Press draws a conclusion that “instead of the state having to prove that the procedure was not medically necessary, the law shifts the burden to the doctor to convince a court that it was.”²⁸ Zahedi-Spung confirmed that she was afraid of performing an abortion even if it was medically necessary, as she feared being charged with a crime anyway.²⁹ Therefore, Zahedi-Spung moved to Colorado, where abortion is legal, as she felt unsafe practicing medicine in Tennessee.³⁰ She is one of many doctors who moved because of the *Roe v. Wade* overturn, leaving women in need with little to no medical help as far as abortion is concerned in the states where abortion is banned. It may result in political polarization of the states and difference in future voting proportions because of doctors’ relocations and no further education on abortion in medical clinics such as Planned Parenthood as they may cease to exist.

Pregnancies resulting from rape are not a general exception either. Ohio law prohibits every abortion after 6 weeks of pregnancy, even

²⁴ S. Rinkunas, *A Tennessee Woman Had to Take a 6-Hour Ambulance Ride to Get an Abortion*, Jezebel, [on-line:] <https://bit.ly/3uRIYKj> – 23 X 2022.

²⁵ N. El-Bawab, *Tennessee ‘trigger’ law banning nearly all abortions goes into effect*, ABC News, [on-line:] <https://abcn.ws/3FDKYtQ> – 23 X 2022.

²⁶ S. Rinkunas, *op. cit.*

²⁷ C. Kitchener et al., *Abortion is now banned in these states. See where laws have changed*, The Washington Post, [on-line:] <https://wapo.st/3FVFagz> – 23 XI 2022.

²⁸ C. Galofaro, *Lawyer’s mission: Translate one state’s bewildering abortion ban laws*, The Maui News, [on-line:] <https://bit.ly/3BEeEWf> – 23 X 2022.

²⁹ L. Kusisto, *Doctors Struggle With Navigating Abortion Bans in Medical Emergencies*, The Wall Street Journal, [on-line:] <https://on.wsj.com/3HF0f00> – 23 X 2022.

³⁰ S. Rinkunas, *op. cit.*

when the pregnancy is the result of the crime. A 10-year-old girl, a victim of rape, was denied abortion in Ohio because she was pregnant for 6 weeks and 3 days at the time.³¹ She had to travel to Indiana to terminate the pregnancy. Meanwhile, a few weeks before overturning *Roe v. Wade*, an Ohio Representative, Jean Schmidt (Republican), admitted that rape is difficult, but it is also “an opportunity for that woman, no matter how young or old she is.”³² Moreover, when the South Dakota governor Kristi Noem was asked whether the state would force a 10-year-old to carry the pregnancy on the example of Ohio and instead of condemning such coercion, she replied that “every single life is precious.”³³

Pro-family, pro-life and pro-Women?

One might argue that the abortion ban is just an element of the pro-family politics due to the demographic crisis caused by low fertility rates. However, the historical assessment of introducing *Roe v. Wade* in 1973 shows that it did not result in a significant birth decline and swift changes in the American birthrate. States that legalized abortion after *Roe* experienced a 4% decline in fertility when juxtaposed with states where abortion was legalized before *Roe* (so where the status of abortion did not change).³⁴ At the same time, the law that might encourage starting a family does not confirm a hypothesis of the abortion ban being a part of the political game of pro-family politics.

³¹ J. Marcus, *10-year-old forced to travel for abortion after being denied in Ohio sparks widespread outrage*, The Independent, [on-line:] <https://bit.ly/3uV8vkl> – 23 X 2022.

³² C. Cruz, *Ohio Lawmaker Says Pregnancy from Rape Is an ‘Opportunity’*, Jezebel, [on-line:] <https://bit.ly/3iZCPYJ> – 23 X 2022.

³³ I. Dias, *Gov. Kristi Noem Implies a Raped 10-Year-Old Might Be Forced to Give Birth*, Mother Jones, [on-line:] <https://bit.ly/3houvBD> – 23 X 2022.

³⁴ P.B. Levine et al., *Roe v. Wade and American fertility*, “American Journal of Public Health” 1999, vol. 89, pp. 199-203.

Out of the 193 UN member states, only the following countries do not guarantee paid maternity leave: Suriname, New Guinea, several South Pacific island nations and the USA.³⁵ Thus, the abortion ban cannot be perceived as a political tool enabling the implementation of more pro-family policies when only 21% of Americans have access to paid parental leave – because their employers provide it for them.³⁶ According to the Family and Medical Leave Act the rest of Americans only have a 12-week unpaid leave, provided they work for the company with 50 or more employees.³⁷ This is below the WHO recommendation of 14-18 weeks as the minimum length of maternity (parental) leave.³⁸ Therefore, if the U.S. wanted to ban abortion in order to promote the family and focus on the pro-family politics, they would have to introduce laws supporting families and young mothers.

If that was the case, in vitro fertilization (IVF) would also be promoted and easily accessible, whereas it faces the post-*Roe v. Wade* overturn threat. The Supreme Court of the United States might reconsider the legality of assisted reproductive technologies in the U.S. and even accept embryo destruction (occurring during IVF) as a kind of abortion because of the destruction of the fetus or “potential life”, as Justice Alito stated in his opinion.³⁹ IVF supports healthy pregnancies and offspring but could never be categorized as prioritizing potential life as the priority means the needs of patients going through the procedure.⁴⁰

³⁵ J. Deahl, *Countries Around The World Beat The U.S. On Paid Parental Leave*, NPR 2016, [on-line:] <https://n.pr/3BHhycT> – 23 X 2022.

³⁶ *National Compensation Survey: Employee Benefits in the United States, March 2020*, The Bureau of Labor Statistics, Bulletin 2793, Table 31, [on-line:] <https://bit.ly/3HNjFQ6> – 23 X 2022.

³⁷ M. Masters, *What Every Mom Needs to Know About Maternity Leave, What to expect*, [on-line:] <https://bit.ly/3V369uG> – 23 X 2022.

³⁸ *Maternity protection: Compliance with international labour standards*, World Health Organization, [on-line:] <https://bit.ly/3hrUh7R> – 23 X 2022.

³⁹ I. Glenn Cohen et al., *What Overturning Roe v Wade May Mean for Assisted Reproductive Technologies in the US*, “JAMA” 2022, vol. 328 (1), pp. 15-16.

⁴⁰ *Ibidem*.

Therefore, there might appear laws prohibiting or restricting embryo freezing and IVF can face post-Roe constitutional challenges.

The Domino Effect

Accordingly, in 2020 only 0.9% of abortions were performed after 21 weeks of pregnancy and vast majority – 93.1% took place before 13 weeks of pregnancy.⁴¹ Therefore, the political narrative issued by President Trump claiming that fully developed children are being slaughtered could be treated as manipulation.⁴² Moreover, abortion after 24 weeks costs around \$15.000,00, so it is an expensive procedure which is not easily accessible.⁴³

Furthermore, abortions have never been a safe procedure for both patients and doctors who often need to wear bulletproof vests and keep the location of their homes as secret places to protect themselves from anti-abortion terrorism.⁴⁴ When *Roe v. Wade* was in force, it did not imply the safety of those two groups. Not only did they face blocking the roads in front of abortion clinics, but also witnessed bombings or shootings by “pro-life” activists in such clinics. Between 1993 and 2016, 26 doctors survived murder attempts and 11 did not.⁴⁵ There were 234,300 acts of verbal violence, 42 bomb attacks and 185 arsons in the clinics, committed by anti-choice activists, between

⁴¹ K. Kortsmiet et al., *Abortion Surveillance — United States, 2020*, Centers for Disease Control and Prevention 2022, MMWR Surveill Summ 2022, 71 (10), pp. 1-27.

⁴² E. Watkins, *Trump offers incendiary falsehood on abortion at Wisconsin rally*, CNN, [on-line:] <https://cnn.it/3WhSqRS> – 6 XII 2022.

⁴³ J. Gunter, *Dear Donald Trump: I'm an OB-GYN. There are no 9-month abortions*, Vox, [on-line:] <https://bit.ly/3W38WFn> – 7 XI 2022.

⁴⁴ K. Diss, C. Schwarz, *Bulletproof glass and 24-hour surveillance: The life of an American abortion doctor*, ABC net news, [on-line:] <https://ab.co/3For59S> – 7 XI 2022.

⁴⁵ Nara Pro-choice America Editors, *Anti-Abortion Violence*, Nara Pro-choice America, [on-line:] <https://bit.ly/3Px5b8Q> – 7 XI 2022.

1977 and 2015.⁴⁶ Lately, there was an increase in attacks by 125% in 2020 compared to 2019.

Such polarization of the American society and differences of viewpoints constitute a vital issue in the political aspect of the *Roe v. Wade* overturn as extremes cannot coexist peacefully. *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* was brought to the court by the last abortion clinic in Mississippi that challenged a new law which would ban all abortions after 15 weeks, resulting in various socioeconomic and cultural effects.⁴⁷ Due to the Insider report, according to "the decade-long Turnaway Study, people who denied abortions are more likely to suffer from poor health and stay in abusive relationships. They were also four times more likely to fall below the poverty line – a finding backed up by another study that discovered high unemployment rates following denied abortions."⁴⁸

Abortion as a soft power game

The feminist analysis and criticism of the legal regulations concerning abortion and reproductive rights in the U.S. are necessary and essential. The domino effect guaranteed by the social, economic, and cultural effects of the *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* puts women in a position that they have not experienced for almost 50 years. Such

⁴⁶ *Ibidem.*

⁴⁷ The racism aspect in the *Roe v. Wade* overturn plays a pivotal role in the understanding of the effects of the post-Roe politics. The lack of reproductive justice and choices will have a disproportionate influence on Black, Indigenous and racialized women that already are in a worse position when it comes to maternity and neonatal health outcomes. White educated women will have access and money to travel to terminate the pregnancy, when women of color statistically might not have the same opportunity. As Rafia Zakaria states, "In 2022, opposing abortion is not only sexist, it is also racist."

⁴⁸ H. Brueck et al., *What does it mean that Roe v. Wade was overturned?*, Insider, [on-line:] <https://bit.ly/3PC3R4U> – 7 XI 2022.

crucial change in reproductive rights has also an impact on politics, as one could observe in the 2022 midterms. A huge red wave was predicted for that time, but it did not take place, perhaps due to *Roe v. Wade* overturn. The dispute around the definition of abortion was supposed to soften the image of Republicans before the midterms, resulting in information chaos within medical care and potential deaths from a misunderstanding of legal regulations on the abortion ban. Even though the abortion ban might seem like a political soft power game, the victims of such a play are women that cannot autonomously decide about their own bodies anymore as they became a tool in the political game.

References

- Bendix A., *The first women who'd be personally affected if Roe is overturned are already pregnant*, NBC News, [on-line:] <https://nbcnews.to/3huPjaA>.
- Brueck H., de Graaf M., Michelson A., *What does it mean that Roe v. Wade was overturned?*, Insider, [on-line:] <https://bit.ly/3PC3R4U>.
- Coen-Sanchez K. et al., *Repercussions of overturning Roe v. Wade for women across systems and beyond borders*, "Reproductive Health" 2022, vol. 19 (184), <https://doi.org/10.1186/s12978-022-01490-y>.
- Cruz C., *Ohio Lawmaker Says Pregnancy from Rape Is an 'Opportunity'*, Jezebel, [on-line:] <https://bit.ly/3iZCPYJ>.
- Deahl J., *Countries Around The World Beat The U.S. On Paid Parental Leave*, NPR, [on-line:] <https://n.pr/3BHhycT>.
- Dias I., *Gov. Kristi Noem Implies a Raped 10-Year-Old Might Be Forced to Give Birth*, Mother Jones, [on-line:] <https://ab.co/3For59S>.
- Diss K., Schwarz C., *Bulletproof glass and 24-hour surveillance: The life of an American abortion doctor*, ABC Net News, [on-line:] <https://www.abc.net.au/news/2021-10-12/life-of-american-abortion-doctor-bulletproof-glass-surveillance/100524398>.
- El-Bawab N., *Tennessee 'trigger' law banning nearly all abortions goes into effect*, ABC News, [on-line:] <https://abcn.ws/3FDKYtQ>.
- Galofaro C., *Lawyer's mission: Translate one state's bewildering abortion ban laws*, The Maui News, [on-line:] <https://bit.ly/3BEeEWf>.

- Glenn Cohen I., Daar J., Adashi E.Y., *What Overturning Roe v Wade May Mean for Assisted Reproductive Technologies in the US*, "JAMA" 2022, vol. 328 (1), pp. 15-16, <https://doi.org/10.1001/jama.2022.10163>.
- Greenhouse L., Siegel R.B., *Before (and After) Roe v. Wade: New Questions About Backlash*, "The Yale Law Journal" 2011, vol. 120, no. 8, pp. 2028-2087.
- Gunter J., *Dear Donald Trump: I'm an OB-GYN. There are no 9-month abortions*, Vox 2016, [on-line:] <https://bit.ly/3W38WFn>.
- Harris L.H., *Navigating Loss of Abortion Services — A Large Academic Medical Center Prepares for the Overturn of Roe v. Wade*, "The New England Journal of Medicine" 2022, vol. 386, no. 22, pp. 2061-2064, <https://doi.org/10.1056/NEJMp2206246>.
- Kitchener C. et al., *Abortion is now banned in these states. See where laws have changed*, The Washington Post, [on-line:] <https://wapo.st/3FVFagz>.
- Kortsmit K. et al., *Abortion Surveillance – United States, 2020*, Centers for Disease Control and Prevention 2022, MMWR Surveill Summ 2022, 71 (10), p. 1-27, <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss7110a1>.
- Kusisto L., *Doctors Struggle With Navigating Abortion Bans in Medical Emergencies*, The Wall Street Journal, [on-line:] <https://on.wsj.com/3HF0f00>.
- LA RS 40:1061.1.3, sec. B (2), [on-line:] <https://legis.la.gov/Legis/Law.aspx?d=1147543>.
- Levine P.B. et al., *Roe v. Wade and American fertility*, "American Journal of Public Health" 1999, vol. 89, pp. 199-203, <https://doi.org/10.2105/AJPH.89.2.199>.
- Lewandowska M., *The fall of Roe v. Wade: The fight for abortion rights is universal*, "BMJ" 2022, vol. 377, <https://doi.org/10.1136/bmj.o1608>.
- Marcus J., *10-year-old forced to travel for abortion after being denied in Ohio sparks widespread outrage*, The Independent, [on-line:] <https://bit.ly/3uV8vkI>.
- Mason J., Bose N., *Biden signs executive order on abortion, declares Supreme Court 'out of control'*, Reuters, [on-line:] <https://reut.rs/3FuGBRK>.
- Masters M., *What Every Mom Needs to Know About Maternity Leave, What to expect*, [on-line:] <https://bit.ly/3V369uG>.
- Maternity protection: Compliance with international labour standards*, World Health Organization, [on-line:] <https://bit.ly/3hrUh7R>.
- Naral Pro-choice America Editors, *Anti-Abortion Violence*, Naral Pro-choice America, [on-line:] <https://bit.ly/3Px5b8Q>.
- National Compensation Survey: Employee Benefits in the United States, March 2020*, The Bureau of Labor Statistics, Bulletin 2793, [on-line:] <https://bit.ly/3HNjFQ6>.

- Panetta G., Gal S., Gray S., *The latest point in pregnancy you can get an abortion in all 50 states*, Business Insider, [on-line:] <https://bit.ly/3W0vozn>.
- Requirements for Ultrasound, Guttmacher Institute, [on-line:] <https://bit.ly/3FtH6v7>.
- Rinkunas S., *A Tennessee Woman Had to Take a 6-Hour Ambulance Ride to Get an Abortion*, Jezebel, [on-line:] <https://bit.ly/3uRlYKj>.
- Tracking the States Where Abortion Is Now Banned*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3Fx3Quh>.
- Watkins E., *Trump offers incendiary falsehood on abortion at Wisconsin rally*, CNN, [on-line:] <https://cnn.it/3WhSqRS>.
- Zachorska M.F., *What is abortion?*, Instagram account @paniodfeminaty-wow, the 20th October 2022 post (self-translation), [on-line:] <https://bit.ly/3Foq1CU>.
- Zakaria R., *Bodily Control and the Color Line*, The Forum, [on-line:] <https://bit.ly/3FXF5Jj>.
- Zernike K., *What Does 'Abortion' Mean? Even the Word Itself Is Up for Debate*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3YDPGjZ>.

Abstract

The fall of *Roe v. Wade* reverts the U.S. to the pre-*Roe* status when the states had freedom of legislation on abortion. Consequently, the political aspect of *Roe v. Wade*'s overturn shapes even deeper polarization of American society. The Supreme Court's decision of *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* was widely discussed regarding the 2022 midterms as well as future presidential elections and the balance of power in Congress. Once again, law and politics intertwine in the creation of American reality, as the Supreme Court's decision became a soft power game. Even the definition of abortion was put up for debate by Republicans before the midterms. The fall of *Roe v. Wade* developed into a tool in the hands of politicians fighting for votes and power, whereas women's bodies became an instrument in the pursuit of political aims.

Keywords: abortion, reproductive rights, *Roe v. Wade*, *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*

Iga Machnik

Uniwersytet Jagielloński

Critical race theory

Czego boi się Ameryka?

Wprowadzenie

W ostatnich latach temat krytycznej teorii rasy (z ang. *critical race theory* lub CRT) zdominował amerykański dyskurs publiczny, stając się swoistym katalizatorem napięć społeczno-politycznych. Prorepublikańskie media, ze stacją Fox News na czele, konsekwentnie wypaczały pierwotne znaczenie rzeczonyj teorii, próbując przedstawiać ją w kategoriach realnego zagrożenia dla prawdziwie amerykańskich wartości. W wykreowanym i podtrzymywanym przez media przekazie CRT jawi się m.in. jako narzędzie do indoktrynacji dzieci i młodzieży, współczesny odpowiednik praw Jima Crowa¹ czy też

¹ Prawa Jima Crowa to seria regulacji prawnych wprowadzanych na szczeblach lokalnych i stanowych po wojnie secesyjnej, które ograniczały prawa i wolności osób czarnoskórych, legitymizując tym samym segregację na tle

jako „ideologia” każąca z natury utożsamiać białych z ciemężycielami, a więc rzekomo promująca teorię o moralnej wyższości osób czarno-skórych². Tak formułowany przekaz ma swoje realne konsekwencje, bowiem bezpośrednio wpłynął na podjęcie działań ustawodawczych, zarówno na szczeblu federalnym, jak i stanowym, zmierzających do zakazania promowania treści mogących przyczyniać się do pogłębiania podziałów społecznych.

Mając to na uwadze, warto wspomnieć, że znamienny wydaje się wywiad przeprowadzony na początku września 2020 roku przez jednego z czołowych dziennikarzy stacji Fox News Tuckera Carlsona z konserwatywnym aktywistą Christopherem Rufo. W wygłoszonym monologu Rufo przedstawił wyniki autorskiego dochodzenia i ostrzegł przed rzekomo postępującą infiltracją instytucji federalnych przez szkodliwy nurt ideologiczny w postaci krytycznej teorii rasy. Rzeczony prąd myślowy nie stanowi jednak novum, ponieważ funkcjonuje w dyskursie akademickim już od blisko czterech dekad.

Skupiając się na krytycznej analizie pojęcia rasy w kontekście amerykańskiego systemu prawnego, CRT dąży do obnażenia jego dysfunkcji będących efektem wielu dekad prześladowań na tle rasowym. Jego przedstawiciele postulują pogląd o instytucjonalnym charakterze rasizmu i redefiniują pojęcie sprawiedliwości, tak aby należycie uwzględniało ono różnorodność społeczeństwa. Jednakże zdaniem Rufo jest to sekta dążąca do indoktrynacji społeczeństwa poprzez wykorzystanie retoryki rasistowskiej i neomarksistowskiej, a zatem podkopująca demokratyczne fundamenty Stanów Zjednoczonych.

rasowym. Zob. L.V. Tischauer, *Jim Crow Laws*, Santa Barbara, CA 2012, *Landmarks of the American Mosaic*.

² Stacja Fox News tylko w przeciągu trzech miesięcy, od kwietnia do czerwca 2021 roku, wzmiankowała o CRT blisko dwa tysiące razy. Zob. *Fox News' Obsession with Critical Race Theory, by the Numbers*, Media Matters, [on-line:] <https://bit.ly/3DoG8iS> – 29 X 2022.

Poprzez odwołanie się do szerokiej gamy programów federalnych oferujących szkolenia z zakresu różnorodności w miejscu zatrudnienia (z ang. *diversity programs*), wskazał na płynące z nich zagrożenie dla amerykańskiego społeczeństwa, sugerując, że propagują ideę „odwrotnego rasizmu”³. Rufo wezwał ówczesnego prezydenta Donalda Trumpa do natychmiastowego zaadresowania i uporania się z problemem, jaki stanowi krytyczna teoria rasy, poprzez wydanie stosownego rozporządzenia wykonawczego.

Jeszcze w tym samym miesiącu Donald Trump wydał rozporządzenie wykonawcze w sprawie zwalczania stereotypów związanych z rasą i płcią⁴, które formalnie zakazywało kontynuacji przeprowadzania wspomnianych programów szkoleniowych w instytucjach administracji federalnej. Czy była to kwestia przypadku, czy też realny wpływ wystosowanego na antenie Fox News apelu pozostaje w sferze domysłów. Jakkolwiek w treści rozporządzenia nie pada bezpośrednie odwołanie do krytycznej teorii rasy, tak jego ogólny ton silnie koresponduje z siatką pojęciową wykreowaną przez pro-republikańskie media. Dowodzą temu m.in. wzmianki o „destrukcyjnej ideologii”, która ma rozsiewać przekonanie o wrodzonych przywilejach jednej rasy oraz o głęboko zakorzenionych i podtrzymywanych (świadomie bądź nie) przez białą część społeczeństwa rasizmie i seksizmie. Warto również zaznaczyć, że zastosowana w rozporządzeniu argumentacja w dużej mierze opiera się na tych samych przykładach, na które w swojej wypowiedzi powołał się Christopher Rufo. Wyszczególniono m.in. ten sam fragment biuletynu informacyjnego na temat programów szkoleniowych oferowanych pracownikom Departamentu Skarbu Stanów Zjednoczonych mówiący, że „niemal wszyscy biali ludzie, niezależnie od stopnia

³ *Critical Race Theory Has Infiltrated the Federal Government*, The Heritage Foundation, [on-line:] <https://bit.ly/3fWtnnZ> – 1 XI 2022.

⁴ *Executive Order on Combating Race and Sex Stereotyping*, Trump White House Archives, [on-line:] <https://bit.ly/3FyZ9le> – 1 XI 2022.

swojej wrażliwości i świadomości społecznej, przyczyniają się do podtrzymywania rasistowskich stereotypów”⁵.

Rozporządzenie wykonawcze dało następnie impuls władzom stanowym do podjęcia własnych inicjatyw ustawodawczych zmierzających do wprowadzenia formalnego zakazu nauczania w szkołach koncepcji postrzeganych za zbyt kontrowersyjne, tj. mogących pogłębiać podziały społeczne. Za sprawą intensywnego w swojej formie i charakterze przekazu informacyjnego media nie tylko wykreowały fałszywą narrację, w którą uwierzyła znaczna część amerykańskiego społeczeństwa, ale dodatkowo realnie wpłynęły na prawny aspekt funkcjonowania państwa. W kręgach prorepublikańskich podejmowanie w sferze publicznej wątków związanych z amerykańską historią prześladowań na tle rasowym stało się tożsame z uciskiem względem białej części społeczeństwa. Błędne wyobrażenia na temat tego, czym tak naprawdę jest krytyczna teoria rasy oraz brak świadomości, na jakich założeniach się ona opiera, doprowadziły do kuriozalnej burzy ideologiczno-kulturowej, która w ostatnich latach niemal zdominowała amerykański dyskurs publiczny.

Cel niniejszego artykułu stanowi analiza amerykańskiego dyskursu medialnego, który wykształcił się wokół CRT oraz zestawienie go z rzeczywistymi założeniami charakteryzującymi rzeczony nurt myślowy. Artykuł dąży do obnażenia wad retoryki, którą posługują się prorepublikańskie media. Rozważaniom zostaną poddane również realne konsekwencje płynące z tak formułowanej narracji, w szczególności w postaci ustawodawstwa, zarówno federalnego, jak i stanowego. Na bazę źródłową niniejszego tekstu składają się publikacje naukowe, artykuły prasowe oraz dokumenty prawne z zakresu poruszanej tematyki.

⁵ „Virtually all White people, regardless of how ‘woke’ they are, contribute to racism”. *Executive Order...*, *op. cit.* [tłumaczenie – I.M.].

Geneza *critical race theory*

Aby rozpocząć dyskusję nad CRT, warto sięgnąć do jego korzeni, co pozwoli zarysować kontekst interpretacji tego zjawiska. Krytyczne studia nad prawem, tzw. *critical legal studies* (CLS), w ujęciu amerykańskim wykształciły się na gruncie akademickim w drugiej połowie XX wieku. Jako nurt krytycznej filozofii prawa podważały fundamenty obowiązującego w Stanach Zjednoczonych porządku prawnego, zdającego się być niemyym na różnicowanie społeczeństwa i utrwalającego tym samym panujące w nim podziały. Punktem wyjścia dla rzeczonoego prądu myślowego było przekonanie o tym, że wszelka niesprawiedliwość wynika z podtrzymywanych w prawodawstwie schematów i wypracowanej siatki terminologiczno-pojęciowej, które służą wyłącznie interesom osób aktualnie sprawujących władzę i pogłębiają marginalizację grup mniejszościowych⁶. W ich przekonaniu prawo, które nie jest zorientowane na rzeczywiste potrzeby społeczne, jest wadliwe u samych podstaw. Podobnie jak przedstawiciele XIX-wiecznego realizmu prawnego, CLS kładzie zatem szczególny nacisk na istotę uwzględniania w procesie prawotwórczym nieustannie ewoluującego kontekstu społecznego⁷. Z założenia właściwego dla tego nurtu akademickiego niemożliwe jest ustalenie uniwersalnych ram prawnych bez jednoczesnego odwołania się do kwestii takich, jak: pochodzenie, płeć, rasa itp. Jakkolwiek CLS skupiają się przede wszystkim na prawnych aspektach funkcjonowania państwa, to w dużym zakresie czerpią z dorobku socjologii, ekonomii czy też psychologii.

Z biegiem czasu na kanwie *critical legal studies* wykształciły się pokrewne nurty krytycznej filozofii prawa, pogłębiające w swoich postulatach poszczególne kwestie społeczne. Tak właśnie pod koniec lat 80.

⁶ M. Peno, *Critical Race Theory jako nurt amerykańskiej filozofii prawa*, „Acta Iuris Stetinensis” 2017, vol. 17, nr 1, s. 59-76.

⁷ *Ibidem*.

XX wieku doszło do wyodrębnienia nurtu w postaci *critical race theory*, poświęconego analizie problemu dyskryminacji rasowej w strukturach amerykańskiego systemu prawnego oraz potrzebie i metodach przeciwdziałania temu zjawisku przez prawo oraz prawników. Derrick Bell, Richard Delgado i Kimberlé Crenshaw znaleźli się wśród grupy czołowych amerykańskich prawników i uczonych, która zapoczątkowała nowy nurt krytycznej filozofii prawa skupiony na badaniu zależności w relacji pomiędzy rasą, rasizmem i władzą, uważając, że w ramach *critical legal studies* niedostatecznie eksplorowano znaczenie konstruktu rasy⁸. W kontrze do amerykańskiego ruchu praw obywatelskich z lat 60. XX wieku zamiast na działaniach o charakterze inkrementalnym, a więc nastawionych na stopniową modyfikację istniejących już rozwiązań prawnych, skupiali się na kwestionowaniu samych podstaw amerykańskiego porządku prawnego. Wśród liberalnych fundamentów, na których opiera się system Stanów Zjednoczonych, krytyce zostały poddane idee takie, jak: idea równości, racjonalizm oświeceniowy, sposób dokonywania wykładni prawa czy też implementacja polityki neutralności (z ang. *colorblindness*)⁹. Przedstawiciele CRT postrzegają dotychczasowe osiągnięcia w dziedzinie równouprawnienia za powierzchowne, wskazując na fakt, że rozwiązania przyjęte na fali ruchu praw obywatelskich nie adresują realnych problemów związanych z rasizmem instytucjonalnym, a jedynie je maskują¹⁰. Celem przyświecającym działaniom w ramach nurtu krytycznej teorii rasy jest zatem dążenie do zainspirowania realnych zmian o charakterze prawnym w kontekście sposobu pojmowania równości i sprawiedliwości społecznej oraz podważenia polityki neutralności prowadzonej wobec mniejszości rasowo-etnicznych.

⁸ A.Y. Martinez, *Critical Race Theory, Its Origins, History, and Importance to the Discourses and Rhetorics of Race*, „Frame – Journal of Literary Studies” 2014, vol. 27, nr 2, s. 17-21.

⁹ R. Delgado, J. Stefancic, *Critical Race Theory (Third Edition): An Introduction*, New York 2017, s. 3-9, *Critical America*.

¹⁰ *Ibidem*.

Podstawowe założenia *critical race theory*

Critical race theory jest zróżnicowana w swoich założeniach oraz w sposobach prowadzonej argumentacji dla postulatów wysuwanych przez jej przedstawicieli. Można jednak wyróżnić kilka podstawowych doktryn stanowiących kanon rozważań prowadzonych w ramach rzeczowego nurtu. Przede wszystkim teoria ta zakłada, że rasa jest konstruktem społecznym. Oznacza to, że pojęcie rasy nie jest ugruntowane naukowo, lecz stanowi koncept relatywny i uzależniony od społecznie przyjętych i utrwalanych form znaczeniowych. Po drugie, rasizm w Stanach Zjednoczonych jest zjawiskiem powszechnym, stanowiącym normę, a nie odstępstwo od niej. Osoby czarnoskóre nadal doświadczają dyskryminacji na tle rasowym, aczkolwiek współcześnie przyjmuje ona bardziej subtelny formę niż w poprzednich stuleciach. Po trzecie, regulacje o charakterze prawnym zmierzające do poprawy jakości życia przedstawicieli grup rasowo-etnicznych zazwyczaj implementowane są w celu poprawy wizerunku grup uprzywilejowanych, które rzeczne regulacje ustanawiają. Zjawisko to określa się jako zbieżność interesów (z ang. *interest convergence*), ponieważ odnosi się do sytuacji, w której co prawda dochodzi do formalnej poprawy sytuacji bytowej grup mniejszościowych, aczkolwiek motywacją do tego nie jest troska o dobro ich przedstawicieli, lecz chęć polepszenia wizerunku grupy aktualnie znajdującej się u władzy. Poprawa ma zatem charakter jedynie pozorny, ponieważ poniekąd przyczynia się do podtrzymania zhierarchizowania społeczeństwa amerykańskiego¹¹.

Kolejną kwestią uwypuklaną przez przedstawicieli *critical race theory* jest pojęcie intersekcyjności. Termin ten został wypracowany przez Kimberlé Crenshaw i opiera się na założeniu, że jednostka nie

¹¹ Zob. J. George, *A Lesson on Critical Race Theory*, American Bar Association, [on-line:] <https://bit.ly/3fTw9dD> – 2 XI 2022; K. Moffat, *What's the Deal with Critical Race Theory?: A Brief Introduction, Part 2*, „Alki: The Washington Library Association Journal” 2022, vol. 38, nr 2, s. 21-36.

powinna być postrzegana wyłącznie przez pryzmat przynależności do jednej tylko grupy społecznej¹². Liczne kategorie społeczno-kulturowe nakładają się bowiem na siebie i dopiero razem definiują tożsamość i pozycję społeczną jednostki. Doświadczenia osób czarnoskórych mogą tym samym różnić się między sobą pod względem chociażby tożsamości płciowej. Podobnie doświadczenia kobiet nie mają uniwersalnego charakteru, ponieważ różnicują je dodatkowe czynniki w postaci koloru skóry, orientacji seksualnej czy też sytuacji ekonomicznej. Nurt krytycznej teorii rasy podkreśla również potrzebę stworzenia platformy dla osób czarnoskórych, które przez większą część historii Stanów Zjednoczonych pozbawione były możliwości zabierania głosu w sprawach bezpośrednio ich dotyczących. To właśnie one mają największe kwalifikacje, by wypowiadać się na temat form i skutków rasizmu (z ang. *the voice of color*). Krytyczna teoria rasy skupia się więc również na analizie zjawiska kreowania i utrwalania w powszechnej świadomości społecznej krzywdzących stereotypów rasowych przez dominującą grupę białych. Mimo że upowszechnianie rzeczonych stereotypów najczęściej odbywa się za pośrednictwem środków kultury w postaci literatury czy kinematografii, to silnie wpływa na rzeczywisty sposób postrzegania danej grupy przez resztę społeczeństwa.

***Critical race theory* jako broń polityczna**

Kontrowersje wokół *critical race theory* zdają się całkowicie ignorować akademicki rodowód tego nurtu. Podsycany medialnie lęk przed poruszaniem w dyskursie publicznym wątków związanych z niechlebną

¹² Zob. K. Crenshaw, *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics*, „University of Chicago Legal Forum” 1989, nr 1, s. 139-167; eadem, *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color*, „Stanford Law Review” 1991, vol. 43, nr 6, s. 1241-1299.

historią dyskryminacji na tle rasowym w Stanach Zjednoczonych może stanowić kolejny przykład tzw. *whitewashing*. Jest to zjawisko podwójnie niebezpieczne, ponieważ nie tylko deformuje, a wręcz zachęca do przekłamywania historycznej narracji, ale również obnaża nieporadność dużej części społeczeństwa w zakresie pozyskiwania i weryfikowania informacji oraz krytycznej analizy przyswajanych treści.

Termin *critical race theory* stał się więc narzędziem służącym do wykluczenia z dyskursu publicznego treści niezgodnych z konserwatywnym światopoglądem. Nieistotne jest to, że sposób w jaki prorepublikańskie media i osoby publiczne wypowiadają się na temat rzeczowej teorii mija się z prawdą i jej faktycznymi założeniami. By posłużyć za broń polityczną, wystarczy, że dany termin będzie wystarczająco chwytliwy, a jednocześnie, wymagając specjalistycznej wiedzy, niezrozumiały dla przeciętnego członka amerykańskiego społeczeństwa. Przywołując słowa Christophera Rufo, osoby odpowiedzialnej za nadanie nazwy lękom współczesnych amerykańskich konserwatystów:

poprawność polityczna to termin przestarzały, a co ważniejsze, niemający już zastosowania. (...) Inne ramy pojęciowe również się nie sprawdzają: *'cancel culture'* jest pustym terminem i nie przekłada się na program polityczny; *'woke'* jest dobrym epitetem, ale zbyt szerokim, zbyt terminalnym, zbyt łatwym do zignorowania. Natomiast *'krytyczna teoria rasy'* to idealny czarny charakter¹³.

Irracjonalny lęk przed pojęciem rasy i jego implikacje

W 2021 roku aż 42 stany, w ślad za rozporządzeniem wykonawczym wydanym przez Donalda Trumpa, podjęły działania legislacyjne

¹³ B. Wallace-Wells, *How a Conservative Activist Invented the Conflict Over Critical Race Theory*, „The New Yorker” 2021 (18 VI) [tłumaczenie – I.M.].

zmierzające do zakazania nauczania treści nawiązujących do krytycznej teorii rasy w publicznych szkołach podstawowych¹⁴. Język przedłożonych projektów ustaw oraz rozporządzenia wykonawczego utrzymany był w zbliżonym stylu. Treść legislacji, odnosząc się do zakazu rozpowszechniania „dzielących społeczeństwo ideologii”, a więc tego, co rzekomo ma kryć się za pojęciem krytycznej teorii rasy, otwarcie nawiązuje do form znaczeniowych propagowanych przez Christophera Rufo i stację Fox News. Jednakże warto podkreślić, że formalnie CRT pozostaje nadal stricte akademickim prądem myślowym, opartym na krytycznej analizie zagadnień związanych z konstruktem rasy w ramach amerykańskiego systemu prawnego. Jest to zatem z założenia teoria zupełnie niedostosowana do wczesnoszkolnego programu nauczania, ponieważ wymaga przynajmniej podstawowej wiedzy z zakresu prawa.

Zaproponowane projekty ustaw odczytywane literalnie w większości nie powinny budzić jednak kontrowersji, bowiem postulują zakaz promowania obiektywnie szkodliwych idei – tj. szeroko pojętej dyskryminacji ze względu na kolor skóry, płeć lub pochodzenie, czy też dokonywania oceny moralności jednostki przez pryzmat jej przynależności rasowej, płci lub pochodzenia¹⁵. Aczkolwiek w praktyce mogą one prowadzić do zakazu podejmowania w placówkach szkolnych wszelkich wątków związanych z historią dyskryminacji na tle rasowym wraz z jej społeczno-politycznymi implikacjami, konstruktem rasy czy tożsamością płciową, a tym samym przełożyć się na zaprzestanie budowania świadomości i wrażliwości społecznej z uwzględnieniem perspektywy historyczno-kulturowej wśród dzieci i młodzieży¹⁶.

¹⁴ S. Schwartz, *Map: Where Critical Race Theory is Under Attack*, Education Week, [on-line:] <https://bit.ly/3G3oOmy> – 1 XI 2022.

¹⁵ J. Gutzmann, *Fighting Orthodoxy: Challenging Critical Race Theory Bans and Supporting Critical Thinking in Schools*, „Minnesota Law Review” 2022, vol. 106, nr 6, s. 333-361.

¹⁶ Wąska interpretacja ustaw, zwłaszcza w systemie prawa precedensowego, nie jest zagwarantowana. Wszystko sprowadza się bowiem do subtelnych podtekstów i kontekstu politycznego, w którym rzeczony projekty ustaw zostały zainicjowane.

Narracja prowadzona wokół CRT zapoczątkowała również serię protestów wyrażających poparcie dla wprowadzenia ustawowego zakazu poruszania w szkołach określonych treści związanych z kwestiami rasowymi. Rodzice uczniów uczęszczających do placówek, które w swoich programach uwzględniały tematy związane z analizą pojęcia rasy i jej znaczenia w szerokim kontekście społeczno-polityczno-kulturowym, w wielu przypadkach doprowadzili do zwolnień nauczycieli lub sytuacji, w których czuli się oni zmuszeni do samodzielnego zrezygnowania z pracy¹⁷. Stawiane przez protestujących zarzuty obnażyły błędną interpretację społeczeństwa co do intencji kryjących się za prowadzeniem w szkołach dyskusji na takie tematy oraz zwykły brak zrozumienia tego, czym w rzeczywistości jest krytyczna teoria rasy. Nie chodzi w niej o usankcjonowanie „odwróconego rasizmu” względem białej części społeczeństwa, lecz o świadome zaakceptowanie krzywd wyrządzonych określonym grupom społecznym w przeszłości oraz wypracowanie sposobów na przeciwdziałanie szkodliwym praktykom i regulacjom stanowiącym pokłosie rzeczonych krzywd.

Współczesny charakter relacji rasowych w Stanach Zjednoczonych

Ostatecznie przepisy prawne zakazujące podnoszenia w szkołach określonych kwestii związanych z pojęciem rasy zostały przyjęte w siedemnastu stanach. Mimo że w ogromnej większości owe inicjatywy ustawodawcze zostały odrzucone, a wątpliwe rozporządzenie wykonawcze Donalda Trumpa zostało uchylone przez prezydenta Joe Bidena w pierwszym dniu jego urzędowania, to nadal charakter

¹⁷ T. Kingkade, *As Parents Protest Critical Race Theory, Students Fight Racist Behavior at School*, NBC News, [on-line:] <https://nbcnews.to/3WPDivZ> – 2 XI 2022.

relacji rasowych w Stanach Zjednoczonych i towarzyszących im dyskusji powinien budzić zaniepokojenie. Współczesna narracja prowadzona wokół *critical race theory* doskonale ukazuje, jak istotną rolę w kształtowaniu opinii publicznej odgrywają media. Nie tylko wykazują potencjał do bycia aktywnym podmiotem w kreowaniu polityki wewnętrznej, ale dodatkowo kształtują pewne zniekształcone rzeczywistości poprzez narzucanie lub promowanie określonej retoryki, która znajduje płodny grunt wśród rzeszy bezrefleksyjnych odbiorców. Błędne zrozumienie założeń krytycznej teorii rasy uwypukliło problem, z którym nadal mierzą się Stany Zjednoczone – dyskusje na tematy rasowe budzą lęk, dyskomfort i niechęć wśród znacznej części amerykańskiego społeczeństwa¹⁸.

Podjęte w imię poszanowania wartości demokratycznych działania legislacyjne, zarówno na szczeblu federalnym, jak i stanowym, paradoksalnie wpłynęły na ograniczenie wolności słowa, a co ważniejsze, po raz kolejny doprowadziły do przejęcia narracji przez grupę uprzywilejowanej, białej części społeczeństwa. Zamiast do tworzenia w dyskursie publicznym przestrzeni dla osób z grup dotychczas zmarginalizowanych oraz uwzględnienia ich perspektywy w historycznej narracji, nadal najczęściej dochodzi do kreowania określonej wizji rzeczywistości, która wyklucza lub odbiera głos przedstawicielom grup mniejszościowych. Świadczy to o tym, że Stany Zjednoczone ewidentnie wciąż nie pogodziły się z przeszłością, która nadal rzuca na kształt współcześnie prowadzonej polityki.

¹⁸ Dobrze obrazuje to dyskusja wokół „the 1619 project”, inicjatywy edukacyjnej „The New York Timesa” dążącej do wprowadzenia narracji historycznej perspektywy osób czarnoskórych, tj. ukazania dalekosiężnych skutków ery niewolnictwa. Zob. A. Serwer, *The Fight Over the 1619 Project Is Not About the Facts*, „The Atlantic” 2019 (23 XII).

Bibliografia

- Crenshaw K., *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics*, „University of Chicago Legal Forum” 1989, nr 1, s. 139-167.
- Crenshaw K., *Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color*, „Stanford Law Review” 1991, vol. 43, nr 6, s. 1241-1299, <https://doi.org/10.2307/1229039>.
- Critical Race Theory Has Infiltrated the Federal Government*, The Heritage Foundation, [on-line:] <https://bit.ly/3fWtnnZ>.
- Delgado R., Stefancic J., *Critical Race Theory (Third Edition): An Introduction*, New York 2017, Critical America, <https://doi.org/10.2307/j.ctt1ggijn3>.
- Executive Order on Combating Race and Sex Stereotyping*, Trump White House Archives, [on-line:] <https://bit.ly/3FyZ9le>.
- Fox News' Obsession with Critical Race Theory, by the Numbers*, Media Matters, [on-line:] <https://bit.ly/3DoG8iS>.
- George J., *A Lesson on Critical Race Theory*, American Bar Association, [on-line:] <https://bit.ly/3fTw9dD>.
- Gutzmann J., *Fighting Orthodoxy: Challenging Critical Race Theory Bans and Supporting Critical Thinking in Schools*, „Minnesota Law Review” 2022, vol. 106, nr 6, s. 333-361.
- Kingkade T., *As Parents Protest Critical Race Theory, Students Fight Racist Behavior at School*, NBC News, [on-line:] <https://nbcnews.to/3WPDivZ>.
- Martinez A.Y., *Critical Race Theory, Its Origins, History, and Importance to the Discourses and Rhetorics of Race*, „Frame – Journal of Literacy Studies” 2014, vol. 27, nr 2, s. 9-27.
- Moffat K., *What's The Deal with Critical Race Theory?: A Brief Introduction, Part 2*, „Alki: The Washington Library Association Journal” 2022, vol. 38, nr 2, s. 21-36.
- Peno M., *Critical Race Theory jako nurt amerykańskiej filozofii prawa*, „Acta Iuris Stetinensis” 2017, vol. 17, nr 1, s. 59-76, <https://doi.org/10.18276/ais.2017.17-06>.
- Schwartz S., *Map: Where Critical Race Theory Is Under Attack*, Education Week, [on-line:] <https://bit.ly/3G3oOmy>.
- Serwer A., *The Fight Over the 1619 Project Is Not About the Facts*, „The Atlantic” 2019 (23 XII).
- Tischauer L.V., *Jim Crow Laws*, Santa Barbara, CA 2012, *Landmarks of the American Mosaic*.

Wallace-Wells B., *How a Conservative Activist Invented the Conflict Over Critical Race Theory*, „The New Yorker” 2021 (18 VI).

Abstract

The Critical Race Theory
What is America Afraid of?

In recent years, we could observe an increased discussion about the modern race relations in the United States of America. The character of a narration within the scope of implications of racism shows perfectly that the American society has not yet developed an effective way for transforming the traumas of past generations. The present article constitutes an analysis of the American public discourse conducted around the Critical Race Theory, along with a series of legislative projects leading to the formal prohibition of teaching at primary schools the issues connected with racial problems. Rhetoric promoted by pro-republican media and conservative activists is juxtaposed with the original assumptions of this current created in the second half of the 20th century within the American critical studies on law. Furthermore, the article discusses especially a role of media in the process of shaping the public opinion and their influence on the internal policy of the state.

Keywords: Critical Race Theory, education, race

Agata Drabek

JAGIELLONIAN UNIVERSITY IN KRAKÓW

Self-identification v. Sport Neutrality: Indigenous Athletes and the Olympic Games

Introduction

The Olympic Games are one of the most important sporting events. It is the dream of many athletes to represent their country and hear the national anthem on the Olympic podium. However, what if the nation you represent during the competition is not the one you truly identify with? What if representing the country is imposed, and showing affiliation with your nation means the risk of disqualification or suspension? This problem affects Indigenous athletes from the United States, Canada, Australia, and everywhere else where Indigenous people were colonized and assimilated into new societies, often without their own consent. They cannot represent their own Indigenous nations because they are not recognized as independent states, and furthermore, according to the Olympic policy, they cannot show their

tribal identity during the competition and on the podium.¹ In this paper, I will examine the 2021 controversy surrounding the Olympic Charter, specifically Rule 50 of the Charter, and how it relates to Native athletes. Various examples of Native athletes who represented the aforementioned countries in the Olympics will be cited along, emphasizing the ways in which they tried to show their identity. Finally, the paper will provide an explanation of why showing tribal affiliation is important to Native athletes and communities. Based on this, I argue that in the case of Native athletes, the prohibition on showing their identity is a manifestation of the continued oppression that colonized peoples are subjected to.

The debate over “Rule 50” and double standards in its application

On January 1, 2020, ahead of the Tokyo Summer Olympic Games, the International Olympic Committee (IOC) President, Thomas Bach, released his annual New Year’s message². The speech particularly emphasized the political neutrality of the Olympics that Rule 50 is supposed to uphold.³ The second part of that Rule states that “No kind of demonstration or political, religious or racial propaganda is permitted in any Olympic sites, venues or other areas.”⁴ Furthermore, the bylaw to the Rule 50 prohibits athletes from wearing sportswear with any political or commercial signs.⁵ In mid-2020, the IOC’s newly drafted set of guidelines for Rule 50, which was to be in effect for the

¹ *Olympic Charter*, International Olympic Committee, p. 94, [on-line:] <https://olympics.com/ioc/olympic-charter> – 30 X 2022.

² T. Bach, *New Year’s Message 2020*, International Olympic Committee, [on-line:] <https://bit.ly/3FRCxMB> – 30 X 2022.

³ *Ibidem*.

⁴ *Olympic Charter*, *op. cit.*, p. 94.

⁵ *Ibidem*, p. 95.

Tokyo Games that were postponed due to a global pandemic, was published and became the cause of controversy.⁶ The new guidelines to the Rule prohibit athletes from protesting during Olympic ceremonies, competitions and in the Olympic village by displaying gestures of a political nature, such as kneeling or hand gestures.⁷ Such conduct would lead to the risk of disqualification from competition or even loss of the medal, but the consequences for committing such acts are not fully specified and depend on individual circumstances.⁸ The new guidelines reignited the debate over the issue whether athletes should be allowed to protest, promote human rights, show their support for political or social causes, or rather remain neutral.

In an August 2020 article responding to the IOC's new guidelines, a social scientist of sport and senior analyst for "Play the Game", Stanis Elsborg, argued that despite the IOC's efforts to make the Olympic Games apolitical, sport is not and never has been neutral.¹⁰ Interpreting the openings of the Olympics over the years, he argued that the Olympic movement's fight against the politicization of sport occurs differently when political ideas are expressed by athletes and differently when they are expressed by host countries.¹¹

⁶ IOC Athletes' Commission's Recommendations on Rule 50 and Athlete Expression at the Olympic Games Fully Endorsed by the IOC Executive Board, International Olympic Committee, [on-line:] <https://bit.ly/3FpdTBq> – 30 X 2022.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Olympic Charter*, op. cit., p. 95.

⁹ "Play the Game is an initiative run by the Danish Institute for Sports Studies (Idan) that aims at raising the ethical standards of sport and promoting democracy, transparency, and freedom of expression in world sport." *About Play the Game*, playthegame.org, [on-line:] <https://www.playthegame.org/about/> – 30 X 2022.

¹⁰ S. Elsborg, *A Fist of Freedom or a Fist of Iron?: Rule 50 and the Olympic Paradox*, "Human Rights Defender" 2020, vol. 29, no. 2, p. 44.

¹¹ Many host countries, such as Russia and China, used the opening ceremony of the Olympic Games as a platform for cultural propaganda and political messages. Despite this, Rule 50 has never been invoked to draw consequences against host countries creating openly politicized performances, but it has been invoked repeatedly when it comes to political and social protests from athletes. *Ibidem*, p. 44.

In a mid-January 2020 interview with ABC, a former Australian athlete and human rights advocate, Craig Foster, argued that in recent years the Olympics had in fact become more progressive, as athletes can speak about their views at press conferences or on social media.¹² Foster stated that athletes should have the right to promote human rights during the Olympics when they are on the podium or competing, but according to him, in other cases, they should refrain from protesting.¹³ On the contrary, in an interview with the Washington Post, U.S Olympian Simone Biles said that she supports the right to protest, because, as she said, she and all other athletes are “not just athletes; we’re people, too. And we have a right to speak up for what we believe in.”¹⁴ Ultimately, despite the protests from athletes, the International Olympic Committee did not change Rule 50, nor the new guidelines, and they were in effect for the 2021 Olympics and beyond.¹⁵

Political activism during the Olympics and the special case of Indigenous athletes

Probably the most famous example of using the Olympics as a means of political activism was the protest of American athletes, Tommy Smith and John Carlos, during the 1968 Summer Olympics in Mexico City.¹⁶

¹² M. Chalmers, ‘Every athlete has the right to stand up’: Craig Foster, ABC, [on-line:] <https://ab.co/3PuFOVi> – 30 X 2022.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Simone Biles herself wanted to manifest her support for the Black Lives Matter movement. E. Giambalvo, *U.S. Olympians embrace latitude to speak out at trials, but IOC’s Rule 50 looms*, “The Washington Post” 2021 (9 IV).

¹⁵ A. Martinez, *Despite criticism, the IOC appears unwilling to change controversial Rule 50*, NPR, [on-line:] <https://www.npr.org/2022/02/09/1079456038/despite-criticism-the-ioc-appears-unwilling-to-changed-controversial-rule-50> – 30 X 2022.

¹⁶ C. O’Bonsawin, *From Black Power to Indigenous Activism: The Olympic Movement and the Marginalization of Oppressed Peoples (1968-2012)*, “Journal of Sport History” 2015, vol. 42, no. 2, p. 202.

Athletes raised their black-gloved fists during the national anthem at the medal ceremony, opposing racism in the U.S. and showing support for the Black Power and the Civil Rights Movement.¹⁷ The third athlete on the podium, Australian Peter Norman, also supported the protest.¹⁸ The athletes' behavior was widely condemned in America because their protest was interpreted as an intrusion into the neutral and even "sacred" realm of sports. For many years these athletes were antagonized by the Olympic movement, having their medals taken away and being removed from the national team.¹⁹ It was not until the 21st century that they were honored as supporters of human rights. Attempts to achieve racial and political justice through sports are still practiced today.

In an interview following the Tokyo Games, the President of the International Society of Olympic Historians, Christian Wacker, spoke explicitly about the relationship of the Olympic Charter to Indigenous athletes, supporting Rule 50.²⁰ He said that the idea of the Olympics since its inception had concerned the peaceful competition of nations, hence the athletes should represent nations, not cultures, ethnic groups or tribes.²¹ He stated that global sport, including the Olympic Games, was driven by national belonging and competition, and

¹⁷ The Civil Rights Movement was a social movement active in the U.S. in the 1960s that aimed to gain voting rights for African Americans through nonviolent protest. The leading figure of the movement was Martin Luther King Jr. At the same time, the Black Power movement was developing in America, influenced by the more radical ideas of Malcolm X. The latter criticized the non-violent methods of protest promoted by Martin Luther King Jr. and argued that the struggle for the rights of African Americans must be carried out by all available means. S. Ingle, *IOC's oppressive podium rules ignore history of legitimate Olympic protest*, The Guardian, [on-line:] <https://cutt.ly/X0bEvBO> – 30 X 2022.

¹⁸ C. O'Bonsawin, *From...*, p. 203.

¹⁹ *Ibidem*, p. 204.

²⁰ R. Ghai, *The Olympic Charter contradicts many indigenous physical activities*, Down-ToEarth, [on-line:] <https://cutt.ly/10bEErC> – 30 X 2022.

²¹ *Ibidem*.

Indigenous athletes who want to participate in the Olympics should accept that there is no place for “cultural sportive expression.”²²

The violation of “Rule 50” by Indigenous athletes and the importance of self-identification

In her piece, Christine O’Bonsawin, Associate Professor in the Department of History and Indigenous Studies Program at the University of Victoria, presents a fairly recent example of an Aboriginal athlete, who almost got suspended under Rule 50 for showing his affiliation with Australia’s Indigenous people. During the 2012 Summer Olympics in London, an Indigenous boxer and Australian national team member, Damien Hooper, wore a T-shirt with the Aboriginal flag of Australia – a symbol of pride, unity and Indigenous identity, for which he was nearly disqualified.²³ When asked about his behavior, Hooper said he did not regret anything, while Australia’s chief of mission said it was a mistake and apologized on Hooper’s behalf.²⁴ In an interview after the incident, Hooper said: “I’m Aboriginal. I’m representing my culture, not only my country but all my people as well. That’s what I wanted to do and I’m happy I did it. I was just thinking about my family and that’s what really matters to me.”²⁵ Hooper’s incident was deemed political and racial propaganda by the IOC, and the athlete was criticized by the media for using the Olympic platform to “aggressively” demonstrate Indigenous activism.²⁶

Another example of the Indigenous athlete is the case of Alwyn Morris who was an athlete from the Kanien’kehá:ka (Mohawk) nation,

²² *Ibidem*.

²³ C. O’Bonsawin, *From...*, p. 201.

²⁴ *Ibidem*, p. 201.

²⁵ *Ibidem*, p. 204.

²⁶ *Ibidem*, p. 205.

representing Canada at the 1984 Summer Games in Los Angeles.²⁷ He used the Olympic podium to honor his ancestors and show pride in being Indigenous, as well as to express his identity.²⁸ After winning the men's 1,000-meter kayak pairs competition, he raised an eagle feather above his head during the medal ceremony.²⁹ The eagle feather symbolizes friendship, honor and courage, and by raising it Morris wanted to honor his grandfather and his Mohawk identity.³⁰ He said: "What I did on the podium was really important for me... I am a Mohawk person, and I'm aboriginal in Canada and it was important for me to be self-identified."³¹ Morris' action was also a violation of Olympic neutrality, but in his case no information about the consequences he faced due to this action could be found.

The above example raises the question of the importance of national identification and pride among Native athletes. For Indigenous Americans, manifesting their identity is essential – due to the decades of the U.S. government's actions aiming to destroy that identity and assimilate these people into the Western culture. Resettlement, land acquisitions, and boarding schools were at the center of these efforts. Federal Indian Schools with their oppressive policies and dire conditions became the cause of the intergenerational trauma. Today, Indigenous peoples are making efforts to reclaim their identity. Great importance is placed on self-representation, preservation of the local language and traditions. Political activism is also evident, manifested in contemporary protests and lawsuits against the U.S. government to seek compensation for the loss of land and years of oppression. Similar trends can be seen in Canada and Australia. However, this cultural and

²⁷ Idem, Alwyn Morris, [in:] *Native Americans in Sports*, ed. C.R. King, London & New York 2004, pp. 219-220.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ C. O'Bonsawin, *From...*, p. 204.

³⁰ Idem, Alwyn..., pp. 219-220.

³¹ Idem, *From...*, p. 204.

political reconstruction can also take place through sport. The actions of Hooper and Morris constituted a part of this effort.

On the other hand, such activities could be considered advocacy for international recognition of Indigenous groups as sovereign nations, a political action that is prohibited by the IOC. The main problem with Olympic ordinances is that their enforcement is biased and largely politically driven. Rule 50 seems to disproportionately target minorities and marginalized groups, such as Indigenous people, who face social discrimination outside of sports as well. Olympic authorities are powerful and privileged actors for whom sporting “neutrality” is convenient because it functions as a cover for real social or political problems. O’Bonsawin observes that it is ironic in some way, as the fundamental principle of Olympism is to preserve human dignity, but at the same time the Olympic movement does not want to engage in conversation about human rights or support marginalized people and even punishes athletes for such efforts. Hooper’s action in 2012 could have been celebrated as a significant decolonization effort, but instead he was denied the right to self-representation and subjected to a violation of the Olympic Charter.³²

Continued struggle for Indigenous representation

The case of Indigenous athletes and the way they violate sports neutrality is, I think, particularly interesting because they are violating the rules by simply expressing their identity and pride of their people, which they are not allowed to represent at the Olympics. Wacker’s argument that the Olympics are not a place for “cultural sportive expression” does not consider the fact that many Indigenous groups consider themselves independent not only culturally, but also as nations.

³² *Ibidem*, pp. 212-214.

However, Indigenous athletes, in order to compete in the Olympics, must accept the identity of their colonizers, asserting their power over Indigenous nations.³³ Therefore, the need for Indigenous athletes to manifest their true identity seems justified, as they want to show that despite representing certain countries they are still part of Indigenous nations and are proud of them.³⁴

In a CBC Sports article Christine O'Bonsawin stated that some Indigenous athletes made the choice not to represent the country where they live, in this case Canada, but prefer to compete in the North American World Indigenous Games, or other sporting events that involve Indigenous athletes themselves.³⁵ Such attitude constitute a part of reclaiming their identity by rejecting the assumed Canadian identification and representing themselves on their own terms.

Thus, the struggle of Indigenous people to preserve their cultures, rights, and sovereignty continues, but there is also a growing shift in the perception of Indigenous people by non-Indigenous men who support this struggle.³⁶ However, as O'Bonsawin observes, the Olympic

³³ *Ibidem*, p. 201.

³⁴ An interesting example of the sport in which Native athletes represented their own nation at the Olympics is lacrosse. In the 1904 Olympics in St. Louis, a team representing Native Americans "Mohawk Indians" competed in lacrosse along with separate the U.S. and Canadian teams. However, this was before the formation of the United Nations and the concept of international recognition of independent nations. Today, there is an Iroquois National Lacrosse team in the U.S. that is made up of Native athletes themselves and represents the Six Nations in international competitions. Lacrosse is scheduled to return for the 2028 Olympics, but it is unclear if the Iroquois National Team will be allowed to compete, because it does not represent an internationally recognized, independent state. The exclusion of the team would be quite ironic given that after all lacrosse comes from indigenous traditions. *The Olympics at the Millennium: Power, Politics, and the Games*, eds. K. Schaffer, S. Smith, New Brunswick, NJ 2000, p. 23; and J. Kron, *Gaming the State System*, Foreign Policy, [on-line:] <https://bit.ly/3hDhCDA> – 30 X 2022.

³⁵ J. Morris, *Indigenous athletes contend with numerous barriers en route to Olympic qualification*, CBC Sports, [on-line:] <https://bit.ly/3WITOsg> – 30 X 2022.

³⁶ C. O'Bonsawin, *From...*, p. 215.

movement does not seem to change in order to follow this progress, and some of the laws that guide the Olympic movement even seem to hinder such progress in the field of sports.³⁷ The interests of the majority, including colonial nations, are upheld, and members of marginalized communities must accept these rules if they want to act at that level.³⁸ Meanwhile, the Olympic Committee, while sticking to a forced neutral, apolitical agenda, engages in “sport washing,” covering up important social and political issues, and depriving athletes of the opportunity to raise their voices.³⁹ Olympics policy in the case of Indigenous people should be seen as a part of ongoing colonial oppression, because it discourages these men to show their non-imposed identity in the name of “sport neutrality,” that in fact does not exist. It is possible, however, that some changes will be made in the coming years, as for example the U.S. Olympic and Paralympic Committee changed their previous policy after the Black Lives Matter protests in 2020 and allowed athlete social and racial justice protests at the U.S. Olympic trails.⁴⁰

References

- Bach T., *New Year's Message 2020*, International Olympic Committee, [on-line:] <https://olympics.com/ioc/news/new-year-s-message-2020>.
- Chalmers M., ‘*Every athlete has the right to stand up*’: Craig Foster, ABC, [on-line:] <https://www.abc.net.au/radionational/programs/breakfast/athletes-have-the-right-to-stand-up-for-issues:-craig-foster/11868650>.
- Elsborg S., *A Fist of Freedom or a Fist of Iron?: Rule 50 and the Olympic Paradox*, “Human Rights Defender” 2020, vol. 29, no. 2, pp. 44-48.
- Ghai R., *The Olympic Charter contradicts many indigenous physical activities*, DownToEarth, [on-line:] <https://www.downtoearth.org.in/interviews/>

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 215.

⁴⁰ E. Giambalvo, *op. cit*.

- environment/-the-olympic-charter-contradicts-many-indigenous-physical-activities--78693.
- Giambalvo E., *U.S. Olympians embrace latitude to speak out at trials, but IOC's Rule 50 looms*, "The Washington Post" 2021 (9 IV).
- Ingle S., *IOC's oppressive podium rules ignore history of legitimate Olympic protest*, The Guardian, [on-line:] <https://www.theguardian.com/sport/blog/2020/jan/13/international-olympic-committee-seeks-to-ban-podium-protests>.
- IOC Athletes' Commission's recommendations on Rule 50 and Athlete Expression at the Olympic Games fully endorsed by the IOC Executive Board, International Olympic Committee, [on-line:] <https://olympics.com/ioc/news/ioc-athletes-commission-s-recommendations-on-rule-50-and-athlete-expression-at-the-olympic-games>.
- Kron J., *Gaming the State System*, Foreign Policy, [on-line:] <https://bit.ly/3hDhCDA>.
- Martinez A., *Despite criticism, the IOC appears unwilling to change controversial Rule 50*, NPR, [on-line:] <https://www.npr.org/2022/02/09/1079456038/despite-criticism-the-ioc-appears-unwilling-to-changed-controversial-rule-50>.
- Morris J., *Indigenous athletes contend with numerous barriers en route to Olympic qualification*, CBC Sports, [on-line:] <https://bit.ly/3W1TOsg>.
- O'Bonsawin C., Alwyn Morris, [in:] *Native Americans in Sports*, ed. C.R. King, London & New York 2004.
- O'Bonsawin C., *From Black Power to Indigenous Activism: The Olympic Movement and the Marginalization of Oppressed Peoples (1968-2012)*, "Journal of Sport History" 2015, vol. 42, no. 2, pp. 200-219, <https://doi.org/10.5406/jsporthistory.42.2.0200>.
- Olympic Charter*, International Olympic Committee, 2021, [on-line:] <https://olympics.com/ioc/olympic-charter>.
- The Olympics at the Millennium: Power, Politics, and the Games*, eds. K. Schaffer, S. Smith, New Brunswick, NJ 2000.

Abstract

The following article examines the 2021 controversy surrounding the Olympic Charter, specifically Charter Rule 50, and how it relates to Indigenous athletes. It cites various examples of Indigenous athletes who have represented Australia and Canada at the Olympics, highlighting the ways in which they have tried to show their identity. It explains why showing tribal affiliation is important for Indigenous athletes and communities. Finally, it argues that in the case of indigenous athletes, the ban on showing their identity is a manifestation of the ongoing oppression that colonized peoples are subjected to.

Keywords: Olympics, Rule 50, Indigenous athletes, colonization, political activism, sports neutrality, identity

Aleksandra Rachwał

Eviction Crisis during the COVID-19 Pandemic – Lifting the Federal Eviction Moratorium

Introduction

Evictions constitute a phenomenon known to man since the beginning of history. The United States is a nation built on the forced eviction of Indigenous peoples by colonizers who came from Europe, so this topic is an important part of American identity, yet it is often overlooked in public discourse and it seems to be a taboo issue.

This paper presents an analysis of the Supreme Court ruling *Alabama Association of Realtors, et al. v. Department of Health and Human Services* invalidating the eviction moratorium of one federal agency – Centers for Disease Control and Prevention (CDC) – with an interpretation of the Court's opinions, and it presents the discussion in the public space about this ruling. Furthermore, an analysis of the potential effects of the moratorium termination on the social, economic and health situation in the United States is presented.

The moratorium on evictions caused by the rise in COVID-19 infections was extended several times by Congress or the CDC. Eventually, the case came before the U.S. Supreme Court, where the decision in *Alabama Association of Realtors, et al. v. Department of Health and Human Services* formally ended the eviction moratorium designed to stop evictions in areas experiencing a surge in COVID-19 cases. The document could have remained in effect if it had been specifically authorized by Congress, but that did not happen and the regulation was eventually lifted, clearing the way for evictions.¹

Before the case was considered by the Supreme Court, it was heard by two lower courts – the U.S. District Court for the District of Columbia and the U.S. Court of Appeals for the District of Columbia Circuit.² The district court agreed with the plaintiffs and ruled in their favor, arguing that the CDC was not properly authorized to impose such a moratorium. The government side, however, appealed this ruling. The Court of Appeals ruled in favor of the federation, arguing that the case raises serious legal issues that must be carefully considered because they could result in significant consequences. The moratorium was therefore upheld.³

The U.S. Supreme Court battle

When the case went to the Supreme Court's docket, the plaintiffs argued that the issuance of the moratorium far exceeded the statutory authority

¹ *Alabama Association of Realtors, et al. v. Department of Health and Human Services, et al.*, 594 U.S. No. 21A23 (2021), 26 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3YqA-WET> – 10 X 2021.

² U.S. District Court for the District of Columbia (first instance) and the U.S. Court of Appeals for the District of Columbia Circuit (second instance) are courts under federal jurisdiction, as is the Supreme Court. The case will therefore have federal significance and not involve the particular states, which will prove important in appeals by the executive and legislative branches to state authorities calling for their own moratoria.

³ *Ibidem*, pp. 3-4.

of the CDC's administrative agency. Moreover, the harm caused to the plaintiffs by the ordinance was, according to them, "serious and irreversible." They also challenged the government's reasoning in upholding the moratorium, saying that the public health issue was irrelevant to the law, and that the federation was using it as a pretext to achieve other goals.

According to the applicants, through the CDC's regulation, the burden of the pandemic costs fell from renters to property owners. The plaintiffs pointed out that if the moratorium had remained in effect for a year, the amount of their losses could have reached \$200 billion. Moreover, through the government's mismanagement of financial assistance programs, the losses would never be compensated to them. In their lawsuit, the applicants cited the District Court's position that the CDC's actions violate the 1944 statute, raised concerns about the use of *police powers*⁴ and executive action, and added that the moratorium is a tool of economic policy, not disease control.⁵

The plaintiffs challenged the CDC's main argument – desire to prevent the spread of the virus by moving evictees into communal housing, or to prevent movement between states. They pointed out that at the time there was no longer a threat, as the CDC itself had lifted the need to maintain social distance and wear masks indoors for those who had taken the COVID-19 vaccine, therefore it was no longer a public health issue.⁶

The Supreme Court's majority-supported argument covered legal issues and the legality of the CDC's actions, and referred to a ruling issued by the District Court. The court found that the regulation

⁴ "The power of government within a jurisdiction to exercise reasonable control over the public and property in order to protect the general safety, health, morals, and welfare, except where prohibited by law". *Police power*, Merriam-Webster Dictionary, [on-line:] <https://bit.ly/3uVfuKB> – 16 XII 2021.

⁵ *Alabama Association of Realtors, et al. v. Department of Health and Human Services, et al.*, *op. cit.*, pp. 1-5.

⁶ *Ibidem*, pp. 9-32.

put in place by the CDC was an overreach of the agency's authority, an abuse of discretion in interpreting Section §361(a) of the *Public Health Service Act* of 1944,⁷ and that the moratorium, as a federal regulation, encroaches on the power assigned to the states to regulate tenant-landlord relationships. The court agreed with the plaintiffs that the CDC regulation exposes landlords to the risk of irreparable financial harm with no guarantee of restitution. It noted that prohibiting the eviction of tenants who violate the rules of the agreement is a violation of the landlord's right to exclude such tenants from private property.

The Supreme Court was not unanimous. A dissenting opinion was issued by Justice S. Breyer and supported by the other two justices. Justice Breyer argued that the current moratorium is better structured than previous ones also introduced by the CDC, because it only covers states with a certain infection rate. The judge also cited CDC COVID-19 *State Profile Report 476* data, which indicated at the time that there was no basis for lifting the moratorium. Breyer challenged the *per curiam* argument and proved that Congress should indeed authorize the imposition of the moratorium, but this does not take away the authority given to the CDC by the status to implement the necessary measures. Moreover, Congress in 2020 itself extended the CDC's moratorium, so this can be considered a way of consenting to the agency's actions.

Justice Breyer entered into a polemic with the landlords' argument, saying that the claimed losses were compensated because tenants were not completely exempt from paying rent. Congress provided even financial assistance to tenants in repaying their rents in the form of the American Rescue Plan Act. In contrast, Breyer agreed that there may be a delay in the distribution of funds, which can indeed be considered a detriment, but this is incomparable to the negative effects of lifting the moratorium. Breyer referred to the dynamically changing

⁷ *Ibidem*, p. 5.

situation and the rapid increase of infections, so given such precarious conditions the moratorium should not be lifted at the hearing.

The echoes of the decision

The case to end the COVID-19 eviction moratorium prompted comments from every government branch. In most of the statements, certain trends and a recurring pattern can be seen. Each authority tried to shift the blame for the situation and the impotence to extend the moratorium to another branch, making none of them willing to take responsibility for the lack of action. Furthermore, the main axis of attention and responsibility in the statements was redirected from the federal level to the state and local levels, where the Supreme Court's jurisdiction does not reach in the case at hand.

In case of taking responsibility for such a situation, White House's reaction did not differ in message and clearly communicated who is to blame for the lifting of the moratorium. Gene Sperling, who was a coordinator for the American Rescue Plan back time, during the conference called on August 2, 2021 began his speech by citing the merits and enumerating the administration's achievements in keeping the moratorium in place. On behalf of the president, he encouraged governors to introduce or extend the existing local moratorium, as it was not possible to act at the federal level. He shifted responsibility to the states, saying: "The President is clear: If some states and localities can get this out efficiently and effectively, there's no reason every state and locality can't."⁸ This situation may also indicate the stronger position of the states vis-à-vis the feds in the United States these days. It also shows that the

⁸ Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki and White House American Rescue Plan Coordinator and Senior Advisor to the President Gene Sperling, The White House, 2 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3C3CgUL> – 13 XII 2021.

states have a great deal of autonomy in the U.S. federal system, as they can impose moratoriums despite a Supreme Court decision that the CDC's actions were not lawful, so they have, in a way, a stronger power than administrative agencies, Congress or the executive branch itself.

The next White House statements were issued by Jennifer Psaki, White House spokeswoman for the Biden-Harris Administration. The first utterance spoke of the actions taken by the Biden-Harris administration, and on behalf of the president, so both the states and Congress were called to act.⁹ The second statement continued to call for action at the state level to distribute funds from the Emergency Rental Assistance, and to introduce or extend moratoriums. In the last utterance, Psaki informed about the President's disappointment with the Supreme Court decision.¹⁰ Thus, the executive branch tried to shift responsibility to Congress, state governors and authorities at the local level. What was missing from the statements, however, were ongoing attempts to alter the situation by the administration itself.

The legislative body similarly shifted responsibility in statements to the executive. Speaker Nancy Pelosi called on the Biden administration to extend the moratorium until October 18, 2021, while explaining that Congress does not have the power to do it by itself.¹¹ However, it is worth outlining that the Supreme Court noted in the ruling it is the legislature that should authorize the actions of the administrative agency in introducing documents along the lines of the moratorium.

⁹ *Statement by White House Press Secretary Jen Psaki on Biden-Harris Administration Eviction Prevention Efforts*, The White House, 29 VII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3Wast7m> – 13 XII 2021.

¹⁰ *Statement by Press Secretary Jen Psaki on Eviction Moratorium*, The White House, 20 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3VbK9hC> – 13 XII 2021. *Statement by Press Secretary Jen Psaki on Eviction Moratorium*, The White House, 26 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3jdkg3i> – 13 X 2021.

¹¹ N. Pelosi, *Joint Leadership Statement Calling on Biden Administration to Extend Eviction Moratorium*, Newsroom, [on-line:] <https://www.speaker.gov/newsroom/8121> – 13 XII 2021.

The actual chances of Congress extending the regulation, however, were dependent on the distribution of votes in both chambers, where Democrats had had an advantage. Thus, the authorization could have succeeded, but the faction was divided internally, as one representative of the party's more progressive wing, Alexandria Ocasio-Cortez, pointed out. In an interview for CNN, she said it was Congress that delayed too long to act after the ruling in question. The representative also argued that responsibility should be shifted to the states and local governments. Alexandria Ocasio-Cortez, along with other representatives of the progressive Democratic faction, wrote a letter addressed to Pelosi and Schumer to introduce a bill extending the eviction ban. The representatives referred to data indicating that the pandemic is still growing in the form of a rising number of infections, a mere 51% implantation rate among the American public, and delays in the distribution of money from the aid program.¹²

A letter, similar in form but contrary in meaning, was sent by representatives of the Republican party led by D. Lamborn. It was sent to President Biden before the Supreme Court ruling, asking him to end the COVID-19 moratorium. The authors of the letter stressed the lack of legality of the moratorium. The Republican representatives cited statements by the President himself indicating the politicization of the moratorium, which is supposed to benefit the economy as the moratorium is supposed to give time to distribute funds from aid programs.¹³

Both political parties were therefore trying to achieve their goal. However, there is divergence: vis-à-vis who is responsible for extending or authorizing the moratorium and who should take possible steps to end it. The fact of the disagreements between the authorities and

¹² Congresswoman Barbara Lee, Reps. Lee, Pressley, Bush, Gomez, Ocasio-Cortez and Colleagues Call on Congress to Act on Eviction Moratorium, 30 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3FChUCK> – 14 XII 2021.

¹³ D. Lamborn, Twitter, [on-line:] <https://bit.ly/3UXgZ5y> – 13 XII 2021.

between the courts testifies to the great importance of the contentious issue and the gravity of the matter, not only regarding the consequences for society and economy, but also in terms of the controversy over the legality of actions and the validity of law.

Public's reaction to the verdict

The Supreme Court's decision on the eviction case met with much public criticism. The judiciary is accused of a lack of fairness manifested in basing the verdict on outdated data and a lack of perspective from the time. The discussion of the current ideological divide among Supreme Court judges as of 2022 can also be recalled here, as the ratio of votes in the moratorium verdict was spread 6 to 3, exactly on the axis of the potential ideological divide.¹⁴

The information included in the majority opinion is based on statistics from the end of June 2021, also used in the previous ruling, which had not yet lifted the moratorium. At the time, the level of infection in the entire United States was less than 16,000 cases. When the verdict lifted the moratorium, by contrast, the infection level was nearly 188,000 cases.¹⁵ This is a significant increase that could potentially weigh on the decision, but still, the court was guided by statistics from June 2021. Moreover, the argument about the emergence of COVID-19 vaccination was juxtaposed with data on how many people

¹⁴ The 6:3 ideological split among Supreme Court judges is as follows: judges considered liberal – S. G. Breyer (appointed by B. Clinton), S. Sotomayor (appointed by B. Obama), E. Kagan (appointed by B. Obama); judges considered conservative – J.G. Roberts, Jr (appointed by G.W. Bush), C. Thomas (appointed by G.W. Bush), S.A. Alito (appointed by G.W. Bush), N.M. Gorsuch (appointed by D.J. Trump), B.M. Kavanaugh (appointed by D.J. Trump), A.C. Barrett (appointed by D.J. Trump).

¹⁵ These are as of the date of the verdict. See: *Coronavirus in the U.S.: Latest Map and Case Count*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3BHxVpY> – 10 XII 2021.

actually took the doses, and whose rate for fully vaccinated people at the time was about 53%.¹⁶

There is also the question of an ideological divide among judges.¹⁷ Six judges are considered to represent mostly conservative views, while the remaining three tend to represent liberal ideas. The majority opinion concerning the moratorium, supported by the conservative judges, took the point of view of landlords and owners losing money as some tenants are unable to pay rent. The opposing opinion, focused on the issue of depriving people of the roof over their heads and the increased risk to public health. Furthermore, the Republican party was in favor of lifting the moratorium while the Democrats were supporting keeping it in place. Such a split could provoke a discussion about polarization and the Supreme Court's violation of the non-partisan principle.

Possible consequences of lifting the moratorium

It is difficult to predict how much the lifting of the moratorium on evictions will influence the socio-economic situation of Americans. Nonetheless, one can see increasing numbers of eviction lawsuits and evictions themselves. According to data from a study by the Eviction

¹⁶ *Coronavirus (COVID-19) Vaccination*, Our World in Data, [on-line:] <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations> – 15 XII 2021.

¹⁷ Research by Basinger and Mak shows that such a dividing line does indeed exist, and judges are more likely to vote according to the values and views attributed to the party of the president and senators by whom they were appointed and elected. Of course, there are exceptions to this rule, but one can see a pattern and division of judges into conservative and liberal. See: S.J. Basinger, M. Mak, *The "New Normal" in Supreme Court Confirmation Voting: Hyper-Partisanship in the Trump Era*, "Congress & the Presidency" 2020, vol. 47; L. Bronner, E. Mejia, *The Supreme Court's Conservative Supermajority Is Just Beginning to Flex Its Muscles*, *FiveThirtyEight*, [on-line:] <https://53eig.ht/3FxxnUE> – 14 XII 2021.

Lab at Princeton University, the goal of the moratorium was achieved and evictions were halted to some extent,¹⁸ but the moratorium itself did not halt them completely. It prohibited evictions due to rent payment problems, but a tenant could still be evicted for a breach of contract or for its expiration. Moreover, when a tenant made a declaration of difficulty in paying rent, the landlord could appeal the declaration to the court, which interpreted and made the final decision as to whether such a tenant was subject to patronage. In addition, tenants who were often from the lower social class did not understand the applications they filled out and made mistakes in them, so the chances of winning an appeal in court diminished.¹⁹

Collected data already shows that lifting the moratorium can clearly translate into an increase in COVID cases. Such statistics are provided by JAMA Network Open, which sought answers to the question of whether lifting the moratorium at the state level is associated with the risk of evictees contracting COVID-19. The study found that tenants in those states which have lifted their moratoria are more likely to be diagnosed positive compared to tenants from states where the moratorium still remains in place.²⁰

A court ruling lifting the moratorium is also contributing to an increase in evictions. The U.S. Census Bureau conducted a House Pulse survey between June 23 and July 5, 2021, which found that over the following 2 months more than 3.5 million renters will definitely or

¹⁸ A. Liptak, G. Thrush, *Supreme Court Ends Biden's Eviction Moratorium*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3FAgnwW> – 13 XII 2021.

¹⁹ C. Keith, *Investigation: Locked Out*, Spotlight PA, [on-line:] <https://bit.ly/3BI8O6l> – 16 XII 2021; C. Spivak, *There's a federal moratorium on evictions. So why have more than 200 families in Milwaukee been evicted since then?*, Milwaukee Journal Sentinel, [on-line:] <https://bit.ly/3HK0Ihd> – 16 XII 2021.

²⁰ S. Sandoval-Olascoaga et al., *Eviction Moratoria Expiration and COVID-19 Infection Risk Across Strata of Health and Socioeconomic Status in the United States*, "JAMA Network Open" 2021, vol. 4, no. 8.

very likely have to leave due to evictions.²¹ Moreover, for the first two weeks of September 2021, right after the ruling lifting the moratorium, the number of evictions increased by 10% relative to the first two weeks of August, right before the ruling. In October, in turn, the number of evictions increased again, this time by 14% relative to the first two weeks of September. So, as can be seen, the lifting of the moratorium by the Supreme Court should have a big impact on the number of evictions caused by tenants' problems paying their rent. This will lead to courts filling up with eviction cases and, most likely, to an increase in the transmission of the SARS-CoV-2 virus in the community.

In 2021, the *Eviction Crisis Act* was presented in the Senate, with the goal of combating the said crisis by identifying its root causes, curbing evictions, and reducing the losses of families facing it. However, the work on the bill stopped in June 2021 and did not resume as of November 2022.²² At the same time, the *Family Stability and Opportunity Vouchers Act of 2021* was presented, which provided for the development of a program with vouchers for families with children, living in unstable housing conditions. The bill, like its predecessor, stalled at the Senate level, and no new steps have been taken to proceed.²³ Desmond's proposal to expand the housing voucher program to all families earning below a certain income in the U.S.²⁴ seems reasonable and could reduce the eviction crisis in that country. However, it requires government cooperation at the federal and state levels. Still, it may be that, as with the eviction moratoria during the COVID-19

²¹ U.S. Census Bureau, *Housing Table 3b. Likelihood of Having to Leave this House in Next Two Months Due to Eviction, by Select Characteristics: United State*, Household Pulse Survey, 2021, Week 33.

²² M.F. Bennet, S.2182 – *Eviction Crisis Act of 2021*, Congress.gov, [on-line:] <https://bit.ly/3uWl2EH> – 3 V 2022.

²³ C. Van Hollen, S.1991 – *Family Stability and Opportunity Vouchers Act of 2021*, Congress.gov, [on-line:] <https://bit.ly/3FxlN4o> – 3 V 2022.

²⁴ M. Desmond, *Eksmiłowani. Nędza i zyski w jednym z amerykańskich miast*, transl. T.S. Gałązka, Warszawa 2019, p. 15.

pandemic, mechanisms put in place at the state and local level would work better. On a smaller scale, examining the situation and needs of landlords in each state would be easier, and the actions taken would be more effective than such nationwide measures.

References

- About Us: Our Work, Eviction Lab, [on-line:] <https://evictionlab.org/about/>.
- Alabama Association of Realtors, et al. v. Department of Health and Human Services, et al., Emergency Application For A Vacatur Of The Stay Pending Appeal Issued By The United States District Court For The District Of Columbia, No. 20A169 (2021), 3 VI 2021.
- Alabama Association of Realtors, et al. v. Department of Health and Human Services, et al., 594 U. S. No. 21A23 (2021), 26 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3YqAWET>.
- Basinger S.J., Mak M., The “New Normal” in Supreme Court Confirmation Voting: Hyper-Partisanship in the Trump Era, “Congress & the Presidency” 2020, vol. 47, pp. 365-386, <https://doi.org/10.1080/07343469.2020.1733708>.
- Bennet M.F., S.2182 – Eviction Crisis Act of 2021, Congress.gov [on-line:] <https://bit.ly/3uW12EH>.
- Bronner L., Mejia E., The Supreme Court’s Conservative Supermajority Is Just Beginning To Flex Its Muscles, FiveThirtyEight, [on-line:] <https://53eight/3FxxnUE>.
- CARES Act Eviction Moratorium, Congressional Research Service, [on-line:] <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11320>.
- Catz R.S., Historical and Political Background of Federal Public Housing Programs, “North Dakota Law Review” vol. 50, no. 1, pp. 25-44.
- Congresswoman Barbara Lee, Reps. Lee, Pressley, Bush, Gomez, Ocasio-Cortez and Colleagues Call on Congress to Act on Eviction Moratorium, 30 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3FChUCK>.
- Constitution of the United States of America, Article I, Section 10, Clause 1.5, [on-line:] <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/usa.html>.
- Coronavirus (COVID-19) Vaccination, Our World in Data, [on-line:] <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations>.
- Coronavirus in the U.S.: Latest Map and Case Count, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3BHxVpY>.

- Desmond M., *Eksmitowani. Nędza i zyski w jednym z amerykańskich miast*, transl. T.S. Gałązka, Warszawa 2019.
- Desmond M., Tolbert Kimbro R., *Eviction's Fallout: Housing, Hardship, and Health*, "Social Forces" 2015, vol. 94, no. 1, pp. 295-324, <https://doi.org/10.1093/sf/sov044>.
- Federal Moratorium on Evictions for Nonpayment of Rent*, National Housing Law Project, [on-line:] <https://bit.ly/3HTtMmH>.
- Keith C., *Investigation: Locked Out*, Spotlight PA, [on-line:] <https://bit.ly/3BI8O6l>.
- Lamborn D., Twitter, [on-line:] <https://bit.ly/3UXgZ5y>.
- Liptak A., *Supreme Court Blocks Part of New York's Eviction Moratorium*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3G70FuU>.
- Liptak A., Thrusch G., *Supreme Court Ends Biden's Eviction Moratorium*, The New York Times, [on-line:] <https://nyti.ms/3FagnwW>.
- Moratorium*, Merriam-Webster Dictionary, [on-line:] <https://bit.ly/2CynBSY>.
- Pantelis Chrysafis, et al., Applicants v. Lawrence K. Marks*, Supreme Court of the United States, August 12, 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3FMz9S4>.
- Pantelis Chrysafis, et al. v. Lawrence K. Marks: On Application For Injunctive Relief*, Supreme Court of The United States, August 12, 2021, pp. 1-3, [on-line:] https://www.supremecourt.gov/opinions/20pdf/21a8_3fb4.pdf.
- Pelosi N., *Joint Leadership Statement Calling on Biden Administration to Extend Eviction Moratorium*, Newsroom, [on-line:] <https://www.speaker.gov/newsroom/8121>.
- Police power*, Merriam-Webster Dictionary, [on-line:] <https://bit.ly/3uVfuKB>.
- Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki and White House American Rescue Plan Coordinator and Senior Advisor to the President Gene Sperling*, The White House, 2 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3C3CgUL>.
- Sandoval-Olascoaga S. et al., *Eviction Moratoria Expiration and COVID-19 Infection Risk Across Strata of Health and Socioeconomic Status in the United States*, "JAMA Network Open" 2021, vol. 4, no. 8, <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2021.29041>.
- Spivak C., *There's a federal moratorium on evictions. So why have more than 200 families in Milwaukee been evicted since then?*, Milwaukee Journal Sentinel, [on-line:] <https://bit.ly/3HK0Ihd>.
- Statement by Press Secretary Jen Psaki on Eviction Moratorium*, The White House, 20 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3VbK9hC>.
- Statement by Press Secretary Jen Psaki on Eviction Moratorium*, The White House, 26 VIII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3jdkg3i>.

Statement by White House Press Secretary Jen Psaki on Biden-Harris Administration Eviction Prevention Efforts, The White House, 29 VII 2021, [on-line:] <https://bit.ly/3Wast7m>.

Temporary Halt in Residential Evictions to Prevent the Further Spread from COVID-19, Federal Register, vol. 85, no. 173, September 2020.

U.S. Census Bureau, *Housing Table 3b. Likelihood of Having to Leave this House in Next Two Months Due to Eviction, by Select Characteristics: United State*, Household Pulse Survey, 2021, Week 33.

Van Hollen C., *S.1991 – Family Stability and Opportunity Vouchers Act of 2021*, Congress.gov, [on-line:] <https://bit.ly/3FxIn4o>.

Weinstock L.R., *Introduction to U.S. Economy: Housing Market*, Congressional Research Service, [on-line:] <https://sgp.fas.org/crs/misc/IF11327.pdf>.

Why eviction matters, Eviction Lab, [on-line:] <https://evictionlab.org/why-eviction-matters/#what-is-an-eviction>.

Abstract

This article will present the U.S. Supreme Court's ruling to lift the eviction moratorium in place during the COVID-19 pandemic. The paper will sequentially analyze how the court process went and what the response to the ruling was from public authorities. The paper will then present the reaction of the US public. Finally, the potential implications of the ruling will be presented.

Keywords: Icelandic women, immigration, Canada, social and cultural capital, assimilation, voting rights

Katarzyna Kawecka

UNIwersytet Jagielloński

Ponadczasowość wątku choroby psychicznej w powieści *Szklany klosz* autorstwa Sylvii Plath

Wstęp

W dzisiejszym świecie coraz częściej można usłyszeć o problemach ze zdrowiem psychicznym. Są to choroby, które istnieją od zarania dziejów, jednak natężenie ich wstępowania i sposób postrzegania przez społeczeństwo uległy zasadniczym zmianom na przestrzeni wieków. Z jednej strony wzrasta liczba osób publicznych mówiących o swoich doświadczeniach w tym kontekście, a z drugiej wciąż zakorzenione przekonania względem chorób psychicznych prowadzą do stygmatyzowania ludzi na nie cierpiących.

Amerykanie przyznają, że ich kraj mierzy się obecnie z kryzysem zdrowia psychicznego, jednocześnie wskazując na kłopot z mówieniem o tych problemach¹. Sam dostęp do pomocy w zakresie zdro-

¹ The US' Growing Mental Health Crisis, in 6 Charts, Advisory Board, [on-line:] <https://www.advisory.com/daily-briefing/2022/10/07/mental-health-crisis> – 9 X 2022.

wia psychicznego jest utrudniony, leczenie psychiatryczne najczęściej drogie, a jego koszty rzadko pokrywane przez amerykańskie firmy ubezpieczeniowe.

Problem chorób psychicznych jest także uwypuklony w powieści *Szklany klosz* Sylvii Plath. Analiza głównej bohaterki posłuży wskazaniu aktualności diskutowanych w książce wątków związanych z takimi schorzeniami, ponieważ są one coraz częściej poruszane przez współczesnych twórców dzieł kultury popularnej.

Kontekst kulturowy *Szklanego klosza*

Pisząc kontrowersyjną jak na połowę XX wieku książkę, Sylvia Plath rozpoczęła dyskusję wśród badaczy na temat środków dozwolonych w przekazie artystycznym². Badacze twierdzą, że Plath dokonuje inwersji dobra i zła, przedstawiając odbiorcom krzywdzące zachowania oraz niemoralne metody radzenia sobie z problemami jako jedyne możliwości wyjścia z impasu. Mimo że wielu twórców podnosi obecnie temat chorób psychicznych, to często prezentowane przez nich obrazy są nie tylko niezgodne z rzeczywistością, ale bywają także uznawane za wywierające zły wpływ na odbiorców. Na aktualność tych treści wskazuje choćby przykład serialu *Trzynaście powodów*³. Ekspertki z dziedziny psychiatrii twierdzą, że pomimo wartości tego serialu w kontekście podnoszenia społecznej świadomości na temat chorób psychicznych, gloryfikuje on samobójstwo i przedstawia je w sposób zbyt graficzny⁴.

² M. Harris, *The Bell Jar Examines the Public and Private Worlds of Madness*, [w:] *Depression in Sylvia Plath's The Bell Jar*, ed. D. Bryfonski, New York 2012, s. 3, *Social Issues in Literature*.

³ B. Butler, '13 Reasons Why' Depicts a Graphic Suicide. Experts Say There's a Problem with That, *The Washington Post*, [on-line:] <https://www.washingtonpost.com/news/arts-and-entertainment/wp/2017/04/14/the-problem-with-how-13-reasons-why-treats-suicide/> – 18 XI 2022.

⁴ *Ibidem*.

Podobnie jak w serialu, autorka *Szklanego klosza* prowadzi dyskusję na, jakże dzisiaj aktualny, temat zdrowia psychicznego, depresji i samobójstwa. Podczas gdy uwarunkowania tamtych czasów sprawiały, że chorzy umysłowo byli relegowani do kategorii ludzi niższej kategorii, Plath daje im bardzo znaczący głos, mówiąc o własnych problemach natury psychicznej⁵.

Szczególnie po śmierci autorki stygmat choroby przyczyniał się do postrzegania jej dzieł, poruszających niekiedy głęboko filozoficzne i społeczne kwestie, przez pryzmat depresji i burzliwego życia rodzinnego. Obecnie w mediach społecznościowych pojawia się coraz więcej osób otwarcie dzielących się doświadczeniami związanymi ze zdrowiem psychicznym, co prowadzi nieraz do podobnych efektów. Takie działania uznawane są za mające realny wpływ na przełamywanie stereotypów i uprzedzeń. Pokazuje to jednak, jak istotny w kontekście chorób psychicznych jest moment historyczny. Podczas gdy aktualnie osoby publiczne omawiają swoje zdrowie psychiczne bez ryzyka stygmatyzacji, Plath swoje doświadczenia musiała ubrać w fabułę powieści i przedstawić jako fikcję literacką. Dla autorki *Szklanego klosza* jej dzieło stanowiło rodzaj autoterapii. Aby dać wyraz swoim doświadczeniom, musiała uczynić z głównej bohaterki swoje alter ego.

Choroba głównej bohaterki

Esther Greenwood, heroina powieści, jest postacią, której depresja ma zarówno wymiar kliniczny, jak i społeczny. Jest ona poddawana terapii elektrowstrząsowej, insulinowej oraz farmakologicznej, a także

⁵ N. Lighthart, "The Bell Jar" by Sylvia Plath, [w:] eadem, *Women, Madness and Literature. A Comparative Analysis of "The Bell Jar" by Sylvia Plath and "Girl, Interrupted" by Susanna Kaysen*, University of Utrecht 2020, s. 27.

doświadcza zaburzeń snu, nastroju, koncentracji oraz trudności w codziennym funkcjonowaniu⁶. Jej choroba pogarsza się jednak w wyniku doświadczeń funkcjonowania w systemie patriarchalnym.

Krytyk Mason Harris wskazuje na to, że Sylvia Plath w swoich wierszach dawała wyraz prywatnym doświadczeniom wynikającym z walki z depresją, natomiast powieść wprowadza społeczny wymiar szaleństwa, pokazując, w jaki sposób kultura Stanów Zjednoczonych lat 50. XX wieku, a raczej jej sztywno wytyczone granice, przyczyniły się do choroby dorastającej dziewczyny⁷. Zdaniem badaczy wątek ten jest wyrazem buntu, który umożliwia bohaterce eksplorację sfery pozostającej niezdefiniowaną przez społeczne normy⁸. Współcześni uczeni podkreślają, że zaszłości historyczne w postaci określania dolegliwości natury psychicznej mianem „szaleństwa”, „oblędu” czy „wariactwa” na dziesiątki lat zdeterminowały myślenie o chorobach psychicznych⁹. W tym kontekście można zauważyć przykład filmu *Joker* z 2015 roku, który podbił serca wielu widzów, jednak specjaliści zauważają w nim wiele nieścisłości. Najbardziej znamienne pozostaje w tym kontekście to, że bohater został przedstawiony jako szaleniec, który nie otrzymując odpowiedniej opieki medycznej, ucieka się do brutalnej przestępczości. Badacze twierdzą, że jest to jeden z wielu utrwalanych przez współczesne filmy stygmatów funkcjonujących za czasów Plath¹⁰.

⁶ J. Rottenberg, *Mood and Emotion in Major Depression*, „Current Directions in Psychological Science” 2015, vol. 14, nr 3, s. 167-170.

⁷ M. Harris, *op. cit.*, s. 88-89.

⁸ F.R. Karl, *Analyzing Bell Jar*, [w:] idem, *American Fictions 1940-1980. A Comprehensive History and Critical Evaluation*, New York 1983, s. 140-141.

⁹ S.P. Hinshaw, *The Mark of Shame: Stigma of Mental Illness and an Agenda for Change*, New York 2007, s. 12.

¹⁰ A. Driscoll, M. Husain, *Why Joker's Depiction of Mental Illness is Dangerously Misinformed*, The Guardian, [on-line:] <https://www.theguardian.com/film/2019/oct/21/joker-mental-illness-joaquin-phenix-dangerous-misinformed> – 17 IX 2022.

Podobnie jak Arthur z filmu *Joker*, który zaczyna być traktowany jak „szalony klaun” i dla którego społeczeństwo nie przewiduje miejsca, tak i Esther żyje w świecie, do którego nie pasuje.

Przez to, że społeczeństwo ukształtowało myślenie o tym, jak kobiety powinny się zachowywać i jakie aktywności podejmować, zmieniły swoje zachowanie, by przystawać do społecznej wizji, co uczyniło je bardziej podatnymi na zapadanie na depresję¹¹. Taką sytuację można zauważyć w momencie, kiedy Esther obserwuje Dodo Conway, sąsiadkę z siedmiorgiem dzieci, która staje się dramatyczną wizją przyszłości głównej postaci, co prowadzi do zachowań typowych dla depresji, takich jak: zamknięcie w strefie komfortu, bezsilność czy poczucie beznadziei.

Obrazy chorób psychicznych płynące ze współczesnych dzieł kultury popularnej nie zawsze jednak dostarczają tak odpowiednich przedstawień jak we wspomnianej scenie. Można zauważyć, że często dochodzi do zbytnej generalizacji symptomów i formy danej choroby psychicznej. Schizofrenikom często przypisuje się halucynacje i wciela ich w role seryjnych zabójców i pedantów, żyjących poza głównym nurtem społecznym. Natomiast osoby cierpiące na zaburzenia obsesyjno-kompulsywne (OCD) łączy się często z perfekcjonizmem i przesadną dbałością o czystość, pomijając przy tym rolę obsesyjnych myśli takich osób – a to one motywują ich natręctwa¹².

Narracja *Szklanego klosza* a obraz chorób psychicznych

Sylvia Plath prowadzi w powieści narrację pierwszoosobową, co pozwoliło przedstawić szczegółowe rozważania, myśli i uczucia głównej

¹¹ D.S. Bonds, *The Separative Self in Sylvia Plath's "The Bell Jar"*, „Women's Studies” 1990, vol. 18, nr 1, s. 56.

¹² N. Saleh, *How the Stigma of Mental Health Is Spread by Mass Media*, [on-line:] <https://www.verywellmind.com/mental-health-stigmas-in-mass-media-4153888> – 3 XII 2021.

bohaterki¹³. Autorka używa bardzo wielu metafor i ukrytych znaczeń, aby pokazać, jak wygląda rzeczywistość w oczach osoby chorej.

Tak obrazowe opisy wydają się cenne dla tych, którzy nigdy nie zmagali się z depresją. Tę kwestię dobrze oddaje zarówno postrzeganie osiągnięć Esther przez jej otoczenie, jak i postać jej matki – pani Greenwood. W pierwszym przypadku mamy do czynienia z sytuacją, w której dla ludzi patrzących na życie młodej bohaterki z zewnątrz niezauważalne są jakiekolwiek powody do bycia nieszczęśliwym. Bohaterka wie, że moment w życiu, którego właśnie doświadcza – pełen choćby sukcesów naukowych, powinien przynosić jej radość, jednak nie czuje żadnych emocji i nie jest w stanie zdobyć się na jakąkolwiek reakcję¹⁴.

Motyw izolacji i relacji osobistych

Postać Esther pokazuje czytelnikowi, że osoba z depresją czuje się odizolowana, zamknięta w „szklanym kloszu” stworzonym przez własny umysł, którego środowisko jest bardzo duszne. Wielokrotnie pojawiają się opisy sugerujące, że Esther ma świadomość istnienia zewnętrznego świata, ale czuje, że bezpośrednio w nim nie uczestniczy¹⁵. Perspektywa wytworzona przez „szklane ściany” pozwala

¹³ M. Keefe, „*The Bell Jar*” by Sylvia Plath, [w:] eadem, *It's Kind of a Curious Incident in the Bell Jar: Using Literature and Discussion to Advocate for Mental Health Education in the High School English Classroom*, Bridgewater, MA 2018, s. 26.

¹⁴ Niektórzy badacze twierdzą, że stan ten bliski jest funkcjonującemu w psychiatrii pojęciu anhedonii, które oznacza m.in. niemożność odczuwania różnych nastrojów. M. Keefe, *op. cit.*, s. 26.

¹⁵ Dobrze pokazuje to następujący cytat: „Wiedziałam doskonale, że sunące wzdłuż ulicy samochody hałasują, że znajdujący się w nich ludzie wydają z siebie najrozmaitsze dźwięki, że rzeka szumi, ale że ja tego wszystkiego nie słyszę. Miasto wisiało za moim oknem płaskie, jak afisz, połyskujące i migotliwe, ale co z tego, skoro nic do mnie nie docierało”. S. Plath, *Szklany klosz*, przeł. M. Michałowska, Warszawa 1989, s. 34.

bohaterce być jedynie obserwatorem wydarzeń dziejących się poza nimi. Jak trafnie sugeruje krytyk literacki Tony Tanner, postrzeganie świata przez szkło daje tylko możliwość rejestrowania tego, co dzieje się wokół, bez nadawania tym elementom znaczenia¹⁶.

Niemniej jednak postać matki Esther ukazuje, jak nawet postaci najbliższe bohaterce mogą mieć nikłe pojęcie o tym, przez co przechodzi osoba z depresją. Bohaterka czuje się niezrozumiana, a działania pani Greenwood, mimo że podjęte w dobrej wierze, odbiera jako przejaw zdrady, co skutkuje odrzuceniem matki, która uważa chorobę córki za zależną od niej samej. Swoją postawą manifestuje wiarę, że Esther sama panuje nad swoim stanem, mówiąc jej, że „jak się do tego przyłożysz, to się wyleczysz...”¹⁷.

Choć zachowania i słowa Esther w stosunku do matki bywają zimne czy wręcz okrutne, to pani Greenwood nie jest świadoma, że stan psychiczny córki jest poza jej kontrolą. Ta trudna sytuacja jest zobrazowana przez gorące kąpiele, które mogą być kojarzone z chęcią powrotu do łona matki rozumianego jako strefa komfortu¹⁸. Taka postawa nie jest ewenementem, ponieważ ludzie często szukają ujęcia dla problemów zdrowia psychicznego w używkach, zaburzeniach odżywiania, ale także w sporcie, pracy czy nauce¹⁹.

Kwestia braku kontroli, także cielesnej, towarzyszy Esther od początku załamania psychicznego. Momentem przełomowym jest w tym kontekście odrzucenie zgłoszenia bohaterki do letniego kursu pisarskiego na Uniwersytecie Harvardzkim. Traci ona tożsamość wzorowej uczennicy, która do tej pory ją definiowała, a jednocześnie nie jest w stanie realizować się w roli pisarki. Po powrocie do

¹⁶ T. Tanner, *Analyzing Bell Jar*, [w:] idem, *City of Words: American Fiction 1950-1970*, New York 1971, s. 262-264.

¹⁷ S. Plath, *op. cit.*, s. 223.

¹⁸ N. Lighthart, *op. cit.*, s. 31.

¹⁹ J. Febrita, E. Sagimin, *Self-Destructive Behavior Analysis of Hannah Baker in The Thirteen Reasons Why Novel*, „Journal Dinamika” 2020, vol. 1, nr 2, s. 1-16.

rodzinnego domu Esther traci panowanie zarówno nad swoim ciałem, jak i umysłem²⁰.

Cielesność i niemoc a depresja

Jednakże problemy osobowościowe uwidaczniają się już w początkowych rozdziałach powieści, przy czym dobrze obrazuje je scena spotkania Esther z mężczyzną, który próbował ją zgwałcić. W scenie tej nie tylko widać męską perspektywę postrzegania kobiet jako obiektów seksualnych, ale także poczucie braku kontroli bohaterki nad tym, co się dzieje. Jest to zobrazowane jej stwierdzeniem: „wygięłam się i kołysałam, jak drzewo szarpane wiatrem”²¹.

Warto jednak dodać, że opresja seksualna, jakiej bohaterka doświadcza przy spotkaniu z mężczyzną, który, jak zostało określone, „nienawidzi kobiet”, stanowi dla niej traumę. Problem relacji z ciałem dobrze oddaje badaczka Jeni Maple, według której bohaterka zdaje się „mieć ciało”, a nie nim być²². Chęć popełnienia samobójstwa przez protagonistkę przypomina bowiem próbę pokonania własnego ciała, które działa w opozycji do jej woli.

Wątek cielesności pozostaje również istotny we wspomnianym *Jokerze*. Ciekawe jest spostrzeżenie, że to właśnie ciało pozostaje

²⁰ Należy zauważyć, że kwestie samoidentyfikacji są niezwykle ważne w kontekście choroby psychicznej, ponieważ odnalezienie własnej tożsamości przysparza Esther wiele trudności. Funkcjonowanie w takim zawieszeniu pomiędzy wyobrażoną a prezentowaną zewnętrznemu światu sobą, uznawane jest za doskonały przykład osobowości schizoidalnej. K. Koroll, *The Bell Jar: Critical Essay*, [on-line:] <http://kortneykoroll.blogspot.com/2011/04/critical-essay-1.html> – 12 IV 2022.

²¹ S. Plath, *op. cit.*, s. 167.

²² Bohaterka często ma poczucie bycia owładniętą przez bliżej nieokreślony byt. W scenie, w której wykonywane są zdjęcia poszczególnych stażystek magazynu, Esther ma wrażenie, że jakieś zwierzę zabrało jej wszystko, w tym nawet duszę, i pozostawiło „pustą, jak skórka po cytrynie”. J. Maple, *Sylvia Plath's The Bell Jar as Disability Narrative*, praca licencjacka, Oklahoma State University, Stillwater, OK 2009, s. 15.

głównym rekwizytem bohatera, bowiem przez nie właśnie manifestowana jest walka między osobowością Arthura i Jokera²³. Ponadto ujęcia pokazujące ruch fizyczny bohatera w postaci rozciągania, ćwiczeń typowych dla jogi oraz przede wszystkim tańca według znawców pokazują przeobrażenie osobowości Arthura²⁴. Co więcej, również przez ciało bohater szuka ucieczki od świata, który go odrzucał. Stało się ono ujęciem dla „szaleństwa”, które Arthur dostrzegał w otoczeniu. Praca w roli klauna jest jedną z niewielu rzeczy, która sprawia, że postać ta czuje się prawdziwa. Bez tego, podobnie jak Esther, Arthur czuje, że nie bierze udziału w otaczającej go rzeczywistości.

Pisarka Diane S. Bonds wskazuje na to, że u Esther chęć dostosowania się do różnych modeli kobiecości jest konsekwencją tego, że bohaterka nie wie, kim jest²⁵. Powoduje to, że „maski” społecznych zachowań, które przyjmuje, wpływają na nią i jeszcze bardziej zaburzają „prawdziwe ja”, pogłębiając załamanie psychiczne. Poczucie odseparowania, alienacji, ale jednocześnie chęć nawiązania relacji z innymi, pokazują powracające w książce motywy łączenia ze sobą niepasujących elementów albo części ciała, które nie przynależą do jego trzonu.

Dzieje się tak już na samym początku powieści, kiedy Esther jest „prześladowana” przez ukazujący się przed jej oczami widok ściętej głowy. Wskazują na to także odbicia lustrzane, w których bohaterka za każdym razem widzi kogoś innego, i, co ciekawe, również płody zatopione w formalinie. Znajdujące się w szklanych pojemnikach embriony nienarodzonych dzieci można interpretować jako odbicie stanu psychicznego Esther: „dla człowieka siedzącego pod szklanym kloszem, zatrzymanego w rozwoju jak embrion w spirytusie, całe życie jest jednym wielkim, złym snem”²⁶.

²³ S. van der Meer, *Deep Analysis: Joker: Dancing to an Old Tune*, [on-line:] <https://www.flixist.com/deep-analysis-joker/> – 18 XI 2022.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ D.S. Bonds, *op. cit.*, s. 49-64.

²⁶ S. Plath, *op. cit.*, s. 353.

Co ciekawe, wydarzeniem, które sprawia, że stan Esther zaczyna być niestabilny, jest brak możliwości przystąpienia do kursu pisarskiego. Pozwala to myśleć o depresji jako stanie ciągłym, który pod wpływem różnych kolei losu stabilizuje się bądź pogarsza.

O ile myśl o spędzeniu lata na harwardzkim kursie rozciągała się przed oczami bohaterki jak „szeroki, bezpieczny most, przerzucony przez beznadziejną, bezdenną przepaść lata”, o tyle wiadomość o odrzuceniu jej kandydatury sprawiła, że „most pękł, zapadł się, a drobna postać spadła w przepaść”²⁷. Czynności, które do tej pory lubiła, przestają wywoływać w niej emocje, a cały rytm dnia zostaje zaburzony. Esther zaczyna funkcjonować w rodzaju błędnego koła, ponieważ brak motywacji doprowadza do utraty uczucia radości z podejmowanych aktywności, co z kolei nieuchronnie prowadzi do melancholii i smutku²⁸.

Esther zaczyna mieć niskie poczucie własnej wartości, zarzucając sobie utratę inteligencji, którą bardzo ceniła. Prowadzi to do poczucia bezsensu życia, w związku z czym bohaterka nie widzi celu w wykonywaniu czynności pielęgnacyjnych wokół własnej osoby, a nawet w codziennym wstawaniu. Dodatkowo rozmyślania kobiety o śmierci i samobójstwie są bardzo pragmatyczne, pozbawione wysokiego ładunku emocjonalnego.

Podobne podejście do tej kwestii prezentuje główna bohaterka serialu *Trzynaście powodów* Hannah Baker, która była w stanie zaplanować swoją śmierć. Przed popełnieniem samobójstwa nagrała ona serię taśm do konkretnych osób z jej otoczenia, w których dość chłodno i z dystansem wypowiada się, w jaki sposób dana osoba przyczyniła się do tego, że wyrobiła ona w sobie przekonanie o tym, że nie chce być częścią takiej rzeczywistości²⁹.

²⁷ *Ibidem*, s. 177.

²⁸ H. Marcarian, P. Wilkinson, *Sylvia Plath's Bell Jar of Depression: Descent and Recovery*, „The British Journal of Psychiatry” 2017, vol. 210, nr 1, s. 15.

²⁹ L.C. Dewi, G. Sutapa, L. Suhartono, *An Analysis of the Main Character's Conflicts in "Thirteen Reasons Why" by Jay Asher*, „JPPK: Journal of Equatorial Education and Learning” 2019, vol. 8, nr 7.

Ponadto Esther poznajemy jako wzorową uczennicę, która przez cały szkolny okres uganiała się za najlepszymi ocenami. Przyjeżdżając jako stypendystka magazynu „Ladies’ Day”, miała już wiele naukowych osiągnięć. Przez to, że od samego początku miała bardzo wysokie ambicje, zdaje się nie przyznawać sobie prawa do nieuniknionych błędów i pomyłek³⁰. Doznaje szoku, konfrontując się z daleką od ideału rzeczywistością, która wykracza poza akademicki świat – jako odnosząca sukcesy naukowczyni nie może osiągnąć swojego amerykańskiego snu.

Esther w przypadku niemożności wypełnienia wyobrażonego celu, rezygnowała ze wszystkich innych opcji działania. Przebywając w domu matki, bohaterka rozważa liczne aktywności, których mogłaby się podjąć, jednak czuje się nieodpowiednio przygotowana do każdej z nich.

Depresja w codzienności

Autorka stara się również w wierny sposób odzwierciedlić codzienność osoby chorującej na depresję. Prozaiczne czynności, takie jak: wstawanie, codzienna pielęgnacja czy zapisanie się na zajęcia na uniwersytecie, przynoszą Esther dużo stresu i dogłębnych analiz, co niszczy ją od środka.

Fabula całej powieści zawiera przedstawienie chorób zarówno fizycznych, jak i psychicznych, począwszy od zatrucia pokarmowego, przez chorobę psychiczną, na krwotoku kończąc. Zabieg ten ma na celu pokazać, że bez względu na to, o jakiej dolegliwości mowa, wszystkie one powinny należeć do jednego kontinuum – choroby³¹, bez wartościowania poszczególnych schorzeń. *Szklany klosz* uświadamia, że

³⁰ S. Tsank, *The Bell Jar: A Psychological Case Study*, „IUScholarWorks Journal” 2010, vol. 3, s. 168.

³¹ K. Koroll, *op. cit.*

problemy zdrowotne natury fizycznej nie były tak społecznie napiętnowane jak te natury psychicznej. Można zaryzykować stwierdzenie, że Sylvia Plath rysuje się tutaj jako jedna z prekursorów podnoszenia tematów zdrowia psychicznego i walki o przełamywanie stygmatów.

W trakcie leczenia Esther jednym z kluczowych momentów wydaje się samobójcza śmierć Joan Gilling – alter ego bohaterki, której odejście wskazuje na częściowe „uzdrowienie” protagonistki. Śmierć była bowiem postrzegana przez Esther jako możliwość ucieczki od codziennie odczuwanej presji społecznej oraz kondycji psychicznej. Niemniej jednak w odebraniu sobie życia Esther widziała także szansę na rodzaj odrodzenia. Podobna sytuacja zachodzi w przypadku Hannah Baker. Destruktywny sposób, w który zaczyna się traktować Baker, a ostatecznie jej samobójcza śmierć mogą być rozumiane jako mechanizmy mające na celu potwierdzenie jej obecności w obliczu poczucia odrzucenia przez rówieśników³². Ponadto Hannah, podobnie jak Esther, w śmierci widzi jedyną szansę na „wyzwolenie”.

Biorąc pod uwagę to, że Esther dorastała, zmagając się jednocześnie z depresją, można powiedzieć, że próba podjęcia roli niezależnej, dorosłej osoby stała się dla niej rytuałem przejścia stanowiącym zbyt duży ciężar dla jej psychiki. Niektórzy badacze wskazują, że to właśnie symboliczna śmierć sfrustrowanego dziecka umożliwiła powstanie osoby z ukształtowaną osobowością³³.

Esther staje ostatecznie przed komisją lekarską, która ma podjąć decyzję o jej zwolnieniu ze szpitala, jednak czytelnik nie dowiadyuje się, jakie było finalne postanowienie. Sugeruje to uniwersalną prawdę, mówiącą o tym, że depresja nie jest chorobą, którą da się ostatecznie wyleczyć, jak sugerowała matka bohaterki. Choć Esther czuje się w tym momencie bardziej wolna, obecna i zharmonizowana

³² J. Febrita, E. Sagimin, *op. cit.*, s. 2.

³³ S. Axelrod, *Alienation and Renewal in The Bell Jar*, „IUScholarWorks Journal” 2010, vol. 3, s. 141.

ze światem, wie o tym, że nie może być pewna ani swojej przyszłości w społeczeństwie, ani stanu zdrowia:

Ale nie byłam pewna. Wcale nie byłam pewna. Skąd mogłam wiedzieć, czy kiedyś w przyszłości, w Europie czy gdziekolwiek – szklany klosz znowu na mnie nie spadnie, nie nakryje mnie, odkształcając moje widzenie świata...³⁴

Aktualność wątku

Należy pamiętać, że Sylvia Plath prezentuje w powieści tylko jeden z możliwych obrazów choroby psychicznej. Tym, co czyni to przedstawienie wyjątkowym, jest fakt bazowania na własnym doświadczeniu, które powinno być dyskutowane. Podobnym wnioskiem, który płynie z wizji chorób psychicznych przedstawianych w filmach fabularnych, serialach czy książkach współczesnego świata jest właśnie przekonanie o konieczności bardziej krytycznego podejścia do ich odbioru i uświadomienia sobie, że tego typu schorzeń nie należy traktować w sposób upraszczający.

Choć oczywiście czasy się zmieniły i niektóre aspekty życia społecznego, z którymi borykała się Sylvia Plath, nie występują, to wydźwięk powieści w kontekście chorób psychicznych pozostaje nadal aktualny. Dziś o chorobach psychicznych świat mediów mówi w sposób otwarty, kontynuując działania podejmowane przez Syldię Plath pół wieku temu, choć jeszcze wtedy posługiwała się postaciami fikcyjnymi jako pośrednikiem.

Statystyki National Alliance on Mental Illness dostarczają danych pokazujących, że każdego roku 1 na 5 amerykańskich dorosłych doświadcza choroby psychicznej, a samobójstwo jest drugą najczęstszą

³⁴ S. Plath, *op. cit.*, s. 359.

przyczyną śmierci w przedziale wiekowym od 10 do 14 lat³⁵, co powoduje, że dyskusja na ten temat powinna wciąż budować bardziej świadome podejście społeczeństwa do takich schorzeń. Nie ma więc wątpliwości, że tematyka *Szklanego klosza* nie uległa przedawnieniu, a wręcz przeciwnie – stała się punktem odniesienia.

Bibliografia

- Axelrod S., *Alienation and Renewal in The Bell Jar*, „IUScholarWorks Journal” 2010, vol. 3, s. 134-143.
- Bonds D.S., *The Separative Self in Sylvia Plath’s “The Bell Jar”*, „Women’s Studies” 1990, vol. 18, nr 1, s. 49-64, <https://doi.org/10.1080/00497878.1990.9978819>.
- Butler B., ‘13 Reasons Why’ Depicts a Graphic Suicide. Experts Say There’s a Problem with That, *The Washington Post*, [on-line:] <https://www.washingtonpost.com/news/arts-and-entertainment/wp/2017/04/14/the-problem-with-how-13-reasons-why-treats-suicide/>.
- Dewi L.C., Sutapa G., Suhartono L., *An Analysis of the Main Character’s Conflicts in “Thirteen Reasons Why” by Jay Asher*, „JPPK: Journal of Equatorial Education and Learning” 2019, vol. 8, nr 7, s. 167-77, <http://dx.doi.org/10.26418/jppk.v8i7.33793>.
- Driscoll A., Husain M., *Why Joker’s Depiction of Mental Illness Is Dangerously Misinformed*, *The Guardian*, [on-line:] <https://www.theguardian.com/film/2019/oct/21/joker-mental-illness-joaquin-phoenix-dangerous-misinformed>.
- Febrita J., Sagimin E., *Self-Destructive Behavior Analysis of Hannah Baker in The Thirteen Reasons Why Novel*, „Journal Dinamika” 2020, vol. 1, nr 2, s. 1-16, <https://doi.org/10.18326/dinamika.v1i2.16-32>.
- Harris M., *The Bell Jar Examines the Public and Private Worlds of Madness*, [w:] *Depression in Sylvia Plath’s The Bell Jar*, ed. D. Bryfonski, New York 2012, s. 3, *Social Issues in Literature*.
- Hinshaw S.P., *The Mark of Shame: Stigma of Mental Illness and an Agenda for Change*, New York 2007.

³⁵ *Mental Health by the Numbers*, National Alliance on Mental Illness, [on-line:] <https://www.nami.org/mhstats> – 11 IV 2022.

- Karl F.R., *Analyzing Bell Jar*, [w:] F.R. Karl, *American Fictions 1940-1980. A Comprehensive History and Critical Evaluation*, New York 1983, s. 140-141.
- Keefe M., "The Bell Jar" by Sylvia Plath, [w:] M. Keefe, *It's Kind of a Curious Incident in the Bell Jar: Using Literature and Discussion to Advocate for Mental Health Education in the High School English Classroom*, Bridgewater, MA 2018, s. 26.
- Koroll K., *The Bell Jar: Critical Essay*, [on-line:] <http://kortneykoroll.blogspot.com/2011/04/critical-essay-1.html>.
- Lighthart N., "The Bell Jar" by Sylvia Plath, [w:] N. Lighthart, *Women, Madness and Literature. A Comparative Analysis of "The Bell Jar" by Sylvia Plath and "Girl, Interrupted" by Susanna Kaysen*, University of Utrecht 2020, s. 27.
- Maple J., Sylvia Plath's *The Bell Jar* as Disability Narrative, praca licencjacka, Oklahoma State University, Stillwater, OK 2009, s. 15.
- Marcarian H., Wilkinson P., *Sylvia Plath's Bell Jar of Depression: Descent and Recovery*, „The British Journal of Psychiatry” 2017, vol. 210, nr 1, s. 15, <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.116.189068>.
- Meer S. van der, *Deep Analysis: Joker: Dancing to an Old Tune*, [on-line:] <https://www.flixist.com/deep-analysis-joker/>.
- Mental Health by the Numbers*, National Alliance on Mental Illness, [on-line:] <https://www.nami.org/mhstats>.
- Plath S., *Szklany kloz*, przeł. M. Michałowska, Warszawa 1989.
- Rottenberg J., *Mood and Emotion in Major Depression*, „Current Directions in Psychological Science” 2015, vol. 14, nr 3, s. 167-170, <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2005.00354.x>.
- Saleh N., *How the Stigma of Mental Health Is Spread by Mass Media*, [on-line:] <https://www.verywellmind.com/mental-health-stigmas-in-mass-media-4153888>.
- Tanner T., *Analyzing Bell Jar*, [w:] T. Tanner, *City of Words: American Fiction 1950-1970*, New York 1971, s. 262-264.
- The US' Growing Mental Health Crisis, in 6 Charts*, Advisory Board, [on-line:] <https://www.advisory.com/daily-briefing/2022/10/07/mental-health-crisis>.
- Tsank S., *The Bell Jar: A Psychological Case Study*, „IUScholarWorks Journal” 2010, vol. 3, s. 166-177.

Abstract

Timelessness of the Thread of Mental Illness
in the Novel *Szklany kloz* [*The Bell Jar*] of Sylvia Plath

The article analyses the novel *Szklany kloz* [*The Bell Jar*] of the American author Sylvia Plath from the perspective of mental illness. Its purpose is to demonstrate how current threads in this context were hidden in experiences of the heroine Esther Greenwood. The article allows to better understand how an insane person perceived life which was additionally conditioned by the American social and political context in the middle of the 20th century. Examples of modern works of culture presented in the text and devoted to the issue of mental illnesses aim at showing the timelessness of the discussed problem for which *Szklany kloz* constitutes a reference point.

Keywords: Sylvia Plath, *The Bell Jar*, mental illness

Michał Frejlich

UNIwersytet Jagielloński

Skoczny taniec nad przepaścią?

Kontrowersje wokół działań USA wobec Chin w latach 2017-2022

Wstęp

W trakcie prezydentury Donalda Trumpa oraz pierwszych dwóch lat rządów Joe Bidena doszło do znaczącego zaostrzenia polityki Stanów Zjednoczonych względem swojego azjatyckiego oponenta, Chin. Chińska Republika Ludowa (ChRL) stała się głównym przeciwnikiem zarówno USA, jak i ich sprzymierzeńców, zrzucając z tego niechlebnego piedestału nawet Federację Rosyjską¹. Przeniesienie środka ciężkości amerykańskich interesów na Pacyfik, zasygnalizowane przez Baracka Obamę, rozpoczęte przez Donalda Trumpa, a przeważnie kontynuowane przez Joe Bidena, nie spotkało się jednak z całkowitą aprobatą wśród sojuszników czy też pośród samych Amerykanów.

¹ *EXCLUSIVE NATO Chief Stoltenberg Calls China a Security Challenge*, [on-line:] <https://reut.rs/3FqRq7e> – 31 X 2022.

Decyzje związane z zaostrzeniem polityki Stanów Zjednoczonych wobec Chin również nie obyły się bez kontrowersji dotyczących zasadności i skuteczności tychże. Ponadto część z nich spotkała się już z odpowiedzią Państwa Środka, co jedynie pogłębiło dyskurs odnoszący się do poszczególnych amerykańskich ruchów².

Celem niniejszego artykułu jest więc przedstawienie i przeanalizowanie wybranych przez autora zagadnień dotyczących rywalizacji USA i Chin z perspektywy amerykańskiej, głównie w latach 2017-2022, przy jednoczesnej próbie odpowiedzi na pytanie, czy kontrowersje wokół działań USA są zasadne. Autor będzie wykorzystywał w tym celu takie źródła, jak: wybrane artykuły naukowe, artykuły informacyjne, analizy, raporty, a także wywiady oraz podcasty specjalistów zajmujących się różnymi aspektami konkurencji chińsko-amerykańskiej. Źródła te będą przede wszystkim dotyczyły stosunków chińsko-amerykańskich oraz opinii społeczeństwa amerykańskiego na temat Chin oraz amerykańskich działań w nie wymierzonych.

Sojusze jako „trudny” filar polityki zagranicznej USA względem ChRL

Wobec brutalnej napaści Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 roku świat zachodni ponownie rozpoczął konsolidację wokół Stanów Zjednoczonych. Dotyczy to między innymi wyznaczanych przez to państwo strategii, czego najdobitniejszym przykładem są nowe koncepcje strategiczne zarówno samych USA, jak i największego militarnego sojuszu na świecie – NATO³. Amerykanie nie są jednak w pełni skupieni na Europie. Trend ten, wyznaczający Rosję

² USA nakłada blokadę na chiński rynek półprzewodników, [on-line:] https://www.youtube.com/watch?v=__x2koi3xll – 30 X 2022.

³ USA (ostatecznie) wybierają Indo-Pacyfik ponad Europę, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=zPUyh-7TOr8> – 30 X 2022.

jako głównego konkurenta USA, obecny w pozimnowojennych stosunkach międzynarodowych, stopniowo odwracał się w związku z kolejnymi działaniami ChRL, np. znaczącym rozwojem i modernizacją swoich sił zbrojnych czy prowadzeniem handlu z objętą sankcjami Koreą Północną⁴. Wraz z początkiem prezydentury Donalda Trumpa, który już w trakcie swojej kampanii wyborczej krytycznie wyrażał się np. o przenoszeniu przez amerykańskie koncerny swoich fabryk do Chin, jeszcze bardziej zaostrzyły się stosunki chińsko-amerykańskie⁵. Głosił też propozycje zminimalizowania zagrożenia ze strony Państwa Środka za pomocą nacisków ekonomicznych oraz wzmocnienia głównych sojuszników USA w regionie poprzez poszerzenie grona państw atomowych o Japonię i Koreę Południową⁶.

Ostatecznie działania administracji Trumpa sprowadziły się przede wszystkim do ingerencji w sferę handlu i gospodarki, co też spotkało się z ogromnym sprzeciwem dużych amerykańskich korporacji obawiających się rozwoju chińskiej konkurencji, a także utraty znacznej części wpływów z gigantycznego rynku, jakim są Chiny⁷. Nie doszło też do przekazania broni nuklearnej sojusznikom na Pacyfiku, co nie przeszkodziło jednak np. Japonii w samodzielnym rozwinięciu zdolności pozwalających na rażenie daleko położonych celów, nie wykluczając ewentualnego przenoszenia tego typu ładunków, gdyby zostały one w przyszłości przekazane Japońskim Siłom Samoobrony⁸.

Stany Zjednoczone posiadające na Pacyfiku wielu ważnych sprzymierzeńców w postaci np. Korei Południowej, Australii czy

⁴ E. Larus, Sh.N. Martey Hargis, *U.S. President Obama's China Policy: A Critical Assessment*, „TEKA of Political Science and International Relations” 2017, vol. 12, nr 2, s. 11, 17-20.

⁵ L. Pastusiak, *Zmienna polityka prezydenta Donalda Trumpa wobec Chin*, „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula” 2018, nr 4 (58), s. 185-188.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, s. 188-191.

⁸ *Japonia (znowu) staje się potęgą militarną*, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=44Vfc-UDHy0> – 30 X 2022.

wspomnianej już Japonii rozpoczęły o wiele bardziej zdecydowane ruchy w sferze polityczno-militarnej wraz z początkiem kadencji Joe Bidena. 15 września 2021 roku, tj. osiem miesięcy po objęciu przez niego swej funkcji, ogłoszono powstanie specjalnego porozumienia wymierzonego w Chiny. Będący nowym formatem współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa AUKUS jest paktem USA oraz dwóch bardzo znaczących sojuszników – Wielkiej Brytanii oraz Australii. Jest to także kolejne po Sojuszu Pięciorga Oczu (USA, Wielka Brytania, Kanada, Australia, Nowa Zelandia) oraz reaktywowanym w 2017 roku pakcie QUAD (USA, Japonia, Indie, Australia) indo-pacyficzne porozumienie, które jako głównego ewentualnego oponenta wskazało właśnie Państwo Środka⁹.

Podpisanie paktu AUKUS nie obyło się jednak bez kontrowersji pośród europejskich sojuszników. Francja wraz z porozumieniem utraciła prestiżowy kontrakt z 2016 roku, dotyczący rozwoju australijskiej floty podwodnej. Na dodatek w ramach tego programu to właśnie USA wyparły swojego europejskiego sojusznika, nie oferując również zaangażowanej w rejonie Indo-Pacyfiku Francji nic w zamian¹⁰. Dodatkowym ciosem okazało się też ograniczone poparcie dla ostrej reakcji francuskiego MSZ ze strony najbliższego europejskiego partnera, czyli Niemiec¹¹.

Nie należy także zapominać o pakcie północnoatlantyckim (NATO), który w 2022 roku zredefiniował koncepcje strategiczne, zauważając współpracę na osi Pekin – Moskwa oraz zagrożenia dla poszczególnych członków paktu, wynikające ze zbliżenia Federacji Rosyjskiej i Chińskiej Republiki Ludowej. Nowa koncepcja na pierwszym miejscu postawiła nie tylko agresywną militarnie Federację Rosyjską, ale

⁹ M. Bogusz, *AUKUS: nowy format bezpieczeństwa na Pacyfiku wymierzony w Chiny*, [on-line:] <https://bit.ly/3hua1Y9> – 30 X 2022.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *AUKUS: Niemcy uchylają się od wyraźnego poparcia Francji w sporze o okręty / Briefing z Europy*, [on-line:] <https://bit.ly/3HKYw9k> – 31 X 2022.

właśnie odległe Państwo Środka¹². Chiny uznane za „wyzwanie” polityczne, ekonomiczne i militarne stały się kolejnym graczem, wobec którego sojusz zmuszony jest podjąć kroki mające na celu zabezpieczenie interesów paktu¹³. Warto tutaj zauważyć, że przesunięcie środka ciężkości amerykańskich interesów na Pacyfik wiąże się z osłabieniem sił USA, a więc i NATO w Europie.

Dodatkowo amerykańskie siły zbrojne rozpoczęły w 2020 roku proces transformacji Korpusu Piechoty Morskiej, tak by w przeciągu dekady dostosować tę formację do prowadzenia działań przede wszystkim w rejonie Pacyfiku. Wiąże się to z kontrowersyjnymi redukcjami, np. w postaci rozwiązania oddziałów pancernych czy części komponentu śmigłowcowego¹⁴. Aby zapobiegać osłabieniu sił sojuszu na kontynencie europejskim, Stany Zjednoczone zaczęły wymagać intensyfikacji działań członków NATO, np. Niemiec, w ramach zapewnienia bezpieczeństwa zbiorowego w Europie. Między innymi zdecydowano się na odrzucenie propozycji Wielkiej Brytanii do stałego rozmieszczenia przynajmniej jednego z okrętów Royal Navy na Pacyfiku, uznając, że angielska flota będzie bardziej potrzebna na Atlantyku¹⁵. Ponadto rozpoczęto zdecydowane działania co do wzmocnienia wschodniej flanki paktu poprzez sprzedaż bądź przekazywanie uzbrojenia, tak by w przyszłości państwa graniczne były w stanie w większości przejąć odpowiedzialność za bezpieczeństwo regionu wobec stałego zagrożenia ze strony Rosji¹⁶.

¹² USA (ostatecznie) wybierają Indo-Pacyfik ponad Europę..., *op. cit.*

¹³ NATO 2022 Strategic Concept, [on-line:] <https://www.nato.int/strategic-concept/> – 31 X 2022.

¹⁴ Zmiany w US Marine Corps. Większa elastyczność czy redukcja?, [on-line:] <https://bit.ly/3hCiR61> – 31 X 2022.

¹⁵ USA (ostatecznie) wybierają Indo-Pacyfik ponad Europę..., *op. cit.*

¹⁶ Pentagon zamówił Abramsy dla Polski, [on-line:] <https://bit.ly/3Ywfdv6> – 31 X 2022; Łotwa deklaruje zakup 6 zestawów HIMARS do 2025 roku, [on-line:] <https://bit.ly/3uYi9Ds> – 31 X 2022; J. Raubo, Litwa kupuje HIMARS. Wilno wzmacnia odstraszanie, [on-line:] <https://bit.ly/3uX76ds> – 31 X 2022.

Każde zaostrzenie w polityce USA wobec Chin wiąże się z obawami społeczeństw świata zachodniego co do możliwości wybuchu realnego konwencjonalnego lub niekonwencjonalnego konfliktu zbrojnego. Zarówno posiadanie, jak i rozwijanie przez oba mocarstwa arsenału broni jądrowej tylko pogłębia strach przed dalszą eskalacją i ewentualnym pełnowymiarowym starciem tych państw oraz ich sojuszników¹⁷. Amerykanie coraz wyraźniej dostrzegają wyścig pomiędzy mocarstwami, obawiając się tego, jak może się on potoczyć dla ich państwa¹⁸.

Tajwan jako punkt zapalny stosunków chińsko-amerykańskich

Tajwan, będący od początku swego istnienia punktem zapalnym pomiędzy USA i Chinami, jest także jednym z najważniejszych partnerów Stanów Zjednoczonych na Pacyfiku. Ze względu na strategiczne położenie oraz bycie jednym z pionierów technologicznych głęboko związanym z amerykańskim przemysłem hi-tech, jest on również kolejnym kontrowersyjnym punktem najnowszej polityki zagranicznej USA. Dotychczas amerykańscy prezydenci unikali jakichkolwiek deklaracji czy gwarancji bezpieczeństwa w swych przemówieniach¹⁹.

Uległo to jednak zmianie w maju 2022 roku, kiedy to Joe Biden oficjalnie zapowiedział, że w razie ataku Chin na Tajwan Stany Zjednoczone podejmą interwencję zbrojną, aby wesprzeć swojego

¹⁷ *Taiwan Tensions Raise Fears of U.S.-China Conflict in Asia*, [on-line:] <https://politi.co/3FXTTHJ> – 31 X 2022.

¹⁸ L. Silver, Ch. Huang, L. Clancy, *Few Americans See a Third Xi Term As a Major Problem for the U.S.; Other Concerns about China Have Grown*, [on-line:] <https://pewrsr.ch/3W5lHQ1> – 30 XI 2022.

¹⁹ D. Sacks, *While Pledging to Defend Taiwan from China, Biden Shifted on Taiwan Independence. Here's Why That Matters*, [on-line:] <https://on.cfr.org/3HDghHG> – 31 X 2022.

sojusznika²⁰. Na dodatek ponownie potwierdził to w kolejnej wypowiedzi we wrześniu tego samego roku, znowu zmieniając dotychczasowe oficjalne stanowisko USA wobec wyspy²¹. Deklaracje te są tym bardziej znaczące, iż od 2016 roku panuje kryzys w relacjach na linii Tajwan – Chiny. Państwo Środka uznaje wszelkie wypowiedzi i działania amerykańskiej administracji za prowokacje względem ChRL, agresywnie reagując np. poprzez próby rakietowe lub manewry wojskowe w swych południowych prowincjach²².

Przykładem takiej reakcji były działania Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej w związku z wizytą spikerki Izby Reprezentantów Nancy Pelosi na Tajwanie w sierpniu 2022 roku. Wizyta skrytykowana przez chińskie MSZ była jednakże popierana w kręgach politycznych USA, uzyskując aprobatę nawet części republikańskich senatorów. 26 przedstawicieli senackiej mniejszości podpisało się pod wspólnym oświadczeniem protegującym działania Pelosi w obliczu głosów krytyki niektórych polityków czy analityków obawiających się reakcji ChRL. Chwalili oni ruch przewodniczącej wobec agresywnych działań Chin wymierzonych zarówno w USA, jak i ich sojuszników. Wskazywali też na to, iż podobne wizyty odbywały się już w przeszłości Tajwanu²³. Wywołała ona również ogromne zainteresowanie na całym świecie. Lot samolotu SPAR19 przewożącego panią spiker miało obserwować w aplikacji Flightradar24 708 tys. ludzi z całego świata, co uczyniło go najbardziej obserwowanym w historii tejże

²⁰ Biden: *US Would Defend Taiwan Militarily*, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=YaRnlsyHD7M> – 31 X 2022.

²¹ *President Biden on Taiwan | 60 Minutes*, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=EddUGD8jcR4> – 31 X 2022.

²² J. Szczudlik, *Chińska perspektywa stosunków z USA za prezydentury Donalda Trumpa*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2017, nr 4 (1446), [on-line:] <https://pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/22712.pdf> – 31 X 2022.

²³ Z. Schonfeld, McConnell, *25 GOP Senators Back Pelosi Taiwan Trip*, [on-line:] <https://bit.ly/3V5xkVI> – 29 XI 2022.

strony²⁴. Sami Amerykanie, pomimo obecnego i rosnącego w społeczeństwie strachu przed ewentualną eskalacją, również w większości poparli działania Pelosi, opowiadając się za dalszymi wizytami przedstawicieli swojego państwa na wyspie²⁵.

Co ciekawe, tak jak w przypadku obu wypowiedzi prezydenta Bidena, doszło do ponownego odcięcia się od jej zdania przez oficjalne stanowisko Białego Domu. Nie można jednak nie zauważyć, że zarówno prezydent, będący jednocześnie głównodowodzącym sił zbrojnych, jak i spiker Izby Reprezentantów ogłosili niezwykle kontrowersyjne stanowiska, niecharakterystyczne dla historii relacji USA i Tajwanu. Oba spotkały się również z niezwykle agresywną odpowiedzią ChRL²⁶. Widać w nich także pewną spójność poglądów na konieczność rywalizacji z Chinami i wspieranie sojuszników w regionie zagrożonym ekspansją konkurenta. Jest to jeszcze bardziej drastyczna zmiana niż za Donalda Trumpa, który pomimo realizowania pewnej koncepcji miał problem z przekonaniem azjatyckich sojuszników do swoich działań²⁷.

W 2022 roku można też zauważyć inne zdecydowane ruchy USA wymierzone bezpośrednio w Chiny. Jednym z nich był amerykański zakaz sprzedaży półprzewodników dla chińskich odbiorców oraz współpracy amerykańskich pracowników w dziedzinach związanych z przemysłem obronnym. To był cios wymierzony w konkurenta dokładnie w momencie jego słabości – tak by nie mógł natychmiastowo zareagować z powodu trwającego wtedy XX Zjazdu Komunistycznej Partii Chin oraz wewnętrznych rozgrywek poli-

²⁴ I. Petchenik, *SPAR19 Becomes the Most Tracked Flight of All Time*, [on-line:] <https://bit.ly/3j8fvs1> – 29 XI 2022.

²⁵ L. Silver, Ch. Huang, L. Clancy, *op. cit.*

²⁶ USA (ostatecznie) wybierają Indo-Pacyfik ponad Europę..., *op. cit.*; Nancy Pelosi's Taiwan Straits, [on-line:] <https://on.wsj.com/3j7QUnh> – 31 X 2022.

²⁷ M. Przychodniak, *Azjatycka podróż Donalda Trumpa – nieudana próba odzyskania przez USA inicjatywy w regionie*, [on-line:] <https://bit.ly/3Woz5OZ> – 31 X 2022.

tycznych. Spotkał się on jednak z mieszanymi opiniami w samych Stanach, gdzie zauważano, że jak najbardziej będzie on działał na niekorzyść ChRL, jednak jedynie w krótkiej perspektywie. Na dłuższą metę będzie powodował problemy także samym firmom amerykańskim oraz firmom ich sojuszników. Będąc pozbawionym największego rynku zbytu, poniosą one dotkliwe straty finansowe, a chińskie firmy, utraciwszy niezwykle silną zagraniczną konkurencję, rozpoczną szybki podbój rodzimego rynku prowadzący ostatecznie do skoku technologicznego²⁸.

Informacje o kolejnych sankcjach w ramach biotechnologii mogłyby się okazać mieczem obosiecznym, który uderzyłby w wiele amerykańskich firm prowadzących część badań w Chinach²⁹. Pojawiały się także głosy, że pozbawione dostępu do tak ważnego współcześnie komponentu doprowadzą do inwazji Chin na Tajwan, na którym znajdują się liczne fabryki zaawansowanych układów scalonych (np. światowego giganta tej branży – TSMC), tak by w pełni zabezpieczyć linie produkcyjne konieczne do dalszego rozwoju³⁰. Przy takim scenariuszu nie ucierpiałoby jedynie Państwo Środka, a wszystkie gospodarki z nimi związane – w tym i amerykańska – już tak³¹. Tego również najbardziej obawiają się zwykli Amerykanie zdający sobie sprawę z potęgi gospodarczej, jaką jest ChRL³².

²⁸ *USA nakłada blokadę na chiński rynek półprzewodników*, [on-line:] https://www.youtube.com/watch?v=__x2koi3xII – 30 X 2022.

²⁹ *M. Dusz czyk, Chipy to tylko początek. USA szykują kolejne ciosy w Chiny*, [on-line:] <https://bit.ly/3PBmmqa> – 31 X 2022.

³⁰ *USA vs ChRL – AI (sztuczna inteligencja) KTO WYGRA? Ekspert wyjaśnia: Dr Leszek Bukowski*, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=197qwuq4WBI> – 30 X 2022.

³¹ *USA vs ChRL DIAGNOZA – Krzysztof Wojczal*, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=iyYNGHKNgFk> – 30 X 2022.

³² *L. Silver, Sh. Schumacher, In Their Own Words: What Americans Think about China*, [on-line:] <https://pewrsr.ch/3UZORyF> – 30 XI 2022.

Cyberbezpieczeństwo Stanów Zjednoczonych a sprawa chińska

Kolejnym aspektem niezmiennie wywołującym kontrowersje w stosunkach USA – ChRL są chińskie działania w cyberprzestrzeni oraz amerykańskie próby odpowiedzi na tego typu zagrożenia. USA znacząco ucierpiały ze względu na kradzież licznych ściśle tajnych danych, dotyczących najnowocześniejszego sprzętu wojskowego, a po raz pierwszy amerykańska administracja wskazała na Chiny jako winowajcę już w 2013 roku. Wtedy też pierwszy raz pojawiły się informacje dotyczące chińskich jednostek wojskowych przeznaczonych do działania w cyberprzestrzeni oraz kradzieży danych. ChRL oficjalnie zaprzeczyła tamtym zarzutom, jednocześnie oskarżając USA o identyczne działania względem Państwa Środka. Co gorsza, w tym samym momencie doszło do wycieku tajnych informacji do prasy, które zostały przekazane dziennikarzom przez Edwarda Snowdena³³.

Doniesienia o chińskim szpiegostwie cybernetycznym jednak nie ustały. Na przykład w 2020 roku pojawiły się zarzuty wobec Chin dotyczące kradzieży własności intelektualnej, w wyniku czego doszło do zamknięcia konsulatu ChRL w Houston w stanie Teksas³⁴. Najbardziej jednak znaną sprawą jest próba eliminacji chińskiego koncernu Huawei z rynku amerykańskiego, który oskarżony o szpiegostwo przemysłowe wobec USA i państw europejskich musiał w związku z dość radykalnymi obostrzeniami (np. brakiem możliwości bezpośredniego zakupu komponentów z USA) ostatecznie dostosować się do obostrzeń. Ponadto wprowadzone regulacje uderzyły nie tylko

³³ Przecieki dotyczyły m.in. inwigilacji danych znajdujących się na serwerach najważniejszych dostawców usług internetowych przez National Security Agency w ramach tzw. programu PRISM. Informacje te wywołały ogromny skandal, niezwykle podkopując pozycję i zaufanie do amerykańskich służb specjalnych wśród społeczeństwa i sojuszników. M. Grzelak, *Wpływ szpiegostwa internetowego na stosunki między USA a Chinami*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2013, nr 2 (26).

³⁴ *Chiny odpowiadają na zarzuty USA. Zaprzeczają kradzieży własności intelektualnej*, [on-line:] <https://bit.ly/3uX0rjA> – 31 X 2020.

w chińskiego giganta rynku smartfonów, ale i inne chińskie koncerny, np. ZTE³⁵. Kontrowersje powodowały jednak nie sankcje wymierzone w firmy podejrzane o szpiegostwo, ale odpowiedź Chin skierowana w amerykańskich i europejskich producentów oraz konieczność bardzo kosztownej przebudowy znacznej części infrastruktury telekomunikacyjnej budowanej przy pomocy tanich i łatwo dostępnych chińskich komponentów³⁶. Nie do końca wiadomo też, jak amerykańskie społeczeństwo przyjmie przyjęte pod koniec listopada 2022 roku kolejne obostrzenia względem chińskich koncernów, pośród których znajduje się też właściciel niezwykle popularnego medium społecznościowego – TikToka. Zwykłych Amerykanów raczej nie interesuje to, kto jest udziałowcem firmy obsługującej ukochany portal społecznościowy, więc należałoby się spodziewać sporego oporu społeczeństwa wobec sankcji. Inaczej niż w sytuacji z Huawei, które było zaledwie jednym z wielu sprzedawców obecnych na rynku³⁷.

Czy Amerykanie widzą skok w przepaść?

Omówione przykłady stanowią jedynie wycinek spośród zakrojonych na szeroką skalę działań Stanów Zjednoczonych. Można jednak na podstawie podanych przykładów zauważyć, że USA są w pełni zdecydowane realizować swoją politykę w rejonie Indo-Pacyfiku, co może wywoływać kontrowersje w społeczeństwie amerykańskim, które podaje w wątpliwość zasadność części działań prowadzonych wobec

³⁵ M. Przychodniak, *Amerykańsko-chiński spór o Huawei. Wyzwania dla Unii Europejskiej*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2019, nr 48 (1796), [on-line:] <https://www.pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/25641.pdf> – 31 X 2022.

³⁶ P. Winiarski, *Po banie Trumpa i UK na Huawei, Chiny celują w Europę. Nie jest dobrze*, [on-line:] <https://antyweb.pl/chinski-ban-europa-nokia-ericsson> – 31 X 2022.

³⁷ T. Starks, A. Schaffer, *FCC Steps Up Campaign against Huawei and Other Chinese Tech Companies*, [on-line:] <https://wapo.st/3htYJ6f> – 29 XI 2022.

ChRL. Władze USA i społeczeństwo amerykańskie dostrzegają zagrożenie ze strony Państwa Środka, najbardziej obawiając się starcia militarnego związanego z Tajwanem oraz ekspansji gospodarczej, która uderzyłaby w Stany Zjednoczone³⁸.

Zwyczajni Amerykanie, będący już wcześniej chłodno nastawieni do Chin, bez względu na partię, w związku z wymienionymi uprzednio działaniami ChRL, jedynie zaostrzyli swoje stanowisko, gdy nadszedł ogromny cios, jakim dla tego społeczeństwa była pandemia w latach 2020–2022. Nadejście COVID-19 z Chin oraz retoryka prezydenta Donalda Trumpa o „chińskim wirusie” jasno wskazywała „winowajcę” problemów Stanów Zjednoczonych³⁹. Niestety odbiło się to także na Amerykanach o chińskich korzeniach, którzy zaczęli spotykać się z coraz to gorszym traktowaniem, a nawet prześladowaniem przez własnych rodaków. Dochodziło też do napaści na Azjatów, ponieważ „wyglądali na Chińczyków”. Wiele mówi to o współczesnych nastrojach społecznych wobec Państwa Środka. Do podobnych działań dochodziło przecież już wcześniej w historii USA – czy to w związku z I wojną światową (Niemcy), II wojną światową (Japończycy) czy w wojnach w Korei i Wietnamie (Azjaci). Wojna z terrorem także odbiła się na muzułmańskiej mniejszości w Ameryce⁴⁰.

Amerykanie, obawiając się licznych reperkusji ze strony nadal powiązanych z nimi gospodarczo Chin, są zmuszeni do prowadzenia niezwykle delikatnej gry, bacznie obserwowanej przez własnych obywateli, a także sojuszników. Dodatkowo posiadanie przez oba mocarstwa broni nuklearnej stawia wszelkie zastrzeżenia w rywalizacji obu potęg jako niezwykle niebezpieczne dla światowego bezpieczeństwa, z czego doskonale zdają sobie sprawę mieszkańcy państw zachodnich,

³⁸ L. Silver, Sh. Schumacher, *op. cit.*

³⁹ *Most Americans Have 'Cold' Views of China. Here's What They Think About China, in Their Own Words*, [on-line:] <https://pewrsr.ch/3BJUj1R> – 29 XI 2022.

⁴⁰ T. Chow, *What America's Fear of China Really Says About Us*, [on-line:] <https://bit.ly/3V1CvWP> – 29 XI 2022.

obserwujący kolejne szczyty mające załagodzić stosunki chińsko-amerykańskie⁴¹. Z jakim skutkiem? To się dopiero okaże.

Bibliografia

- AUKUS: Niemcy uchylają się od wyraźnego poparcia Francji w sporze o okręty / *Briefing z Europy*, [on-line:] <https://bit.ly/3VdpZUo>.
- Biden: US Would Defend Taiwan Militarily, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=YaRnlsyhD7M>.
- Bogusz M., AUKUS: nowy format bezpieczeństwa na Pacyfiku wymierzony w Chiny, [on-line:] <https://bit.ly/3WCLTBb>.
- Chiny odpowiadają na zarzuty USA. Zaprzeczają kradzieży własności intelektualnej, [on-line:] <https://bit.ly/3uXOrjA>.
- Chow T., What America's Fear of China Really Says About Us, [on-line:] <https://bit.ly/3V1CvWP>.
- Duszczyk M., Chipcy to tylko początek. USA szykują kolejne ciosy w Chiny, [on-line:] <https://bit.ly/3PBmmqa>.
- EXCLUSIVE NATO Chief Stoltenberg Calls China a Security Challenge, [on-line:] <https://reut.rs/3FNGsJ2>.
- G20 Bali Leaders' Declaration, [on-line:] <https://bit.ly/3HIX2MS>.
- Grzelak M., Wpływ szpiegostwa internetowego na stosunki między USA a Chinami, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2013, nr 2 (26).
- Japonia (znowu) staje się potęgą militarną, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=44Vfc-UDHy0>.
- Larus E., Martey Hargis Sh.N., *U.S. President Obama's China Policy: A Critical Assessment*, „TEKA of Political Science and International Relations” 2017, vol. 12, nr 2, s. 11, 17-20, <http://dx.doi.org/10.17951/teka.2017.12.2.7>
- Łotwa deklaruje zakup 6 zestawów HIMARS do 2025 roku, [on-line:] <https://bit.ly/3uYi9Ds>.
- Most Americans Have 'Cold' Views of China. Here's What They Think About China, In Their Own Words, [on-line:] <https://pewrsr.ch/3BJUj1R>.
- Nancy Pelosi's Taiwan Straits, [on-line:] <https://on.wsj.com/3WbnZgy>.
- NATO 2022 Strategic Concept, [on-line:] <https://www.nato.int/strategic-concept/>.

⁴¹ G20 Bali Leaders' Declaration, [on-line:] <https://bit.ly/3HIX2MS> – 30 XI 2022.

- Pastusiak L., *Zmienna polityka prezydenta Donalda Trumpa wobec Chin*, „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula” 2018, nr 4 (58), s. 184-193.
- Pentagon zamówił Abramsy dla Polski, [on-line:] <https://bit.ly/3WhIOXR>.
- Petchenik I., *SPAR19 Becomes the Most Tracked Flight of All Time*, [on-line:] <https://bit.ly/3YE7Sts>.
- President Biden on Taiwan | 60 Minutes, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=EddUGD8jcR4>.
- Przychodniak M., *Amerykańsko-chiński spór o Huawei. Wyzwania dla Unii Europejskiej*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2019, nr 48 (1796), [on-line:] <https://www.pism.pl/upload/images/artykuly/legacy/files/25641.pdf>.
- Przychodniak M., *Azjatycka podróż Donalda Trumpa – nieudana próba odzyskania przez USA inicjatywy w regionie*, [on-line:] <https://bit.ly/3Woz5OZ>.
- Raubo J., *Litwa kupuje HIMARS. Wilno wzmacnia odstraszanie*, [on-line:] <https://bit.ly/3uX76ds>.
- Sacks D., *While Pledging to Defend Taiwan from China, Biden Shifted on Taiwan Independence. Here's Why That Matters*, [on-line:] <https://on.cfr.org/3H-DghHG>.
- Schonfeld Z., McConnell, 25 GOP Senators Back Pelosi Taiwan Trip, [on-line:] <https://bit.ly/3V5xkVI>.
- Silver L., Huang Ch., Clancy L., *Few Americans See a Third Xi Term As a Major Problem for the U.S.; Other Concerns about China Have Grown*, [on-line:] <https://pewrsr.ch/3W5lHQ1>.
- Silver L., Schumacher Sh., *In Their Own Words: What Americans Think about China*, [on-line:] <https://pewrsr.ch/3UZORyF>.
- Starks T., Schaffer A., *FCC Steps Up Campaign against Huawei and Other Chinese Tech Companies*, [on-line:] <https://wapo.st/3htYJ6f>.
- Szczudlik J., *Chińska perspektywa stosunków z USA za prezydentury Donalda Trumpa*, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2017, nr 4 (1446).
- Taiwan Tensions Raise Fears of U.S.-China Conflict in Asia, [on-line:] <https://politi.co/3FXTTHJ>.
- USA (ostatecznie) wybierają Indo-Pacyfik ponad Europę, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=zPUyh-7TO8>.
- USA nakłada blokadę na chiński rynek półprzewodników, [on-line:] https://www.youtube.com/watch?v=__x2koi3xII.
- USA vs ChRL – AI (sztuczna inteligencja) KTO WYGRA? Ekspert wyjaśnia: Dr Leszek Bukowski, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=197qwuq4WBI>.

USA vs ChRL DIAGNOZA – Krzysztof Wojczal, [on-line:] <https://www.youtube.com/watch?v=iyYNGHKNgFk>.

Winiarski P., *Po banie Trumpa i UK na Huawei, Chiny celują w Europę. Nie jest dobrze*, [on-line:] <https://antyweb.pl/chinski-ban-europa-nokia-ericsson>.
Zmiany w US Marine Corps. Większa elastyczność czy redukcja?, [on-line:] <https://bit.ly/3hCiR61>.

Abstract

A Lively Dance over the Abyss?
Controversies around the Activities of the USA
against China in the Years 2017-2022

The years 2017-2022 appeared to be unusually groundbreaking and controversial in terms of the foreign policy of the USA. The article aims at presenting and analysing selected activities of the United States of America against the People's Republic of China, connected with the rivalry of these powers. The author draws particular attention to the aspect of security and controversies caused by particular decisions.

Keywords: USA, China, Taiwan, international politics, Pacific, controversies, AUKUS, security, QUAD

Noty o autorach

Agata Drabek jest studentką studiów magisterskich na Uniwersytecie Jagiellońskim na kierunkach amerykanistyka i laboratoria kultury współczesnej. Tytuł licencjata z amerykanistyki uzyskała na Uniwersytecie Jagiellońskim, broniąc pracy pt. *Relacje rasowe i wyobrażenia na temat Afroamerykanów po wojnie secesyjnej w malarstwie Winsłowa Homera*. Została wybrana do udziału w programie wymiany bilateralnej i w semestrze letnim 2022 roku studiowała Liberal Arts and Sciences na University of Rochester w Stanach Zjednoczonych. Jest członkiem zarządu Koła Naukowego Amerykanistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Interesuje się sztuką i kulturą współczesną, a także problemami społecznymi we współczesnych Stanach Zjednoczonych.

Michał Frejlich jest studentem pierwszego roku studiów magisterskich na kierunku amerykanistyka w Instytucie Amerykanistyki i Studiów Polonijnych na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uzyskał tytuł licencjata z amerykanistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Obronił z wyróżnieniem pracę dyplomową pt. *Od antagonizmu do symbiozy – wpływ Stanów Zjednoczonych na polskie wojska specjalne w latach 1989-2021 w perspektywie porównawczej*. Jest także członkiem Koła Naukowego

Amerikanistyki UJ oraz sekcji japońskiej Dalekowschodniego Koła Naukowego UJ. Interesuje się historią wojskowości i przyszłością wojny, stosunkami USA – Daleki Wschód, kontrterroryzmem i działalnością wojsk specjalnych, political fiction, science fiction oraz fantasy.

Katarzyna Kawecka jest studentką studiów magisterskich na kierunku amerykanistyka na Uniwersytecie Jagiellońskim. W swojej pracy licencjackiej pt. *„Szklany klosz” jako powieść o feminizmie i chorobie psychicznej autorstwa Sylvii Plath* skupiła się na problemie chorób psychicznych, który to wątek pogłębiany jest przez niniejszy artykuł. Zainteresowania naukowe autorki, poza literaturą amerykańską, skupiają się wokół kwestii społecznych, feminizmu oraz rasy w społeczeństwie amerykańskim.

Gabriela Kwiatek jest studentką II roku studiów magisterskich na kierunku amerykanistyka na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i absolwentką studiów licencjackich na tym samym kierunku, które ukończyła z wyróżnieniem po obronie pracy zatytułowanej *Przymusowa sterylizacja rdzennych kobiet w XXI-wiecznej Kanadzie w kontekście praktyk eugenicznych*. Jest członkinią Polskiego Towarzystwa Badań Kanadyjskich oraz Koła Naukowego Amerikanistyki UJ. Niedawno ukończyła staż w sekcji Foreign Policy and Diplomacy w Ambasadzie Kanady w Warszawie. Regularnie bywa mówczynią na konferencjach naukowych, prezentując referaty dotyczące zagadnień związanych z kanadyjską opieką zdrowotną i ludnością rdenną, a także z polityką zagraniczną i dyplomacją. Obecnie pracuje nad projektem badawczym dofinansowanym przez Inicjatywę Doskonałości UJ pt. *Kanadyjskie Pierwsze Narody i nowozelandzcy Maorysi – współpraca przy dekolonizacji praktyk okoloportunowych*.

Iga Machnik jest studentką drugiego roku studiów uzupełniających magisterskich na kierunku amerykanistyka na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ. Autorka pracy dyplomowej pt. *Dyskryminacja na tle rasowym w procedurze powoływania amerykańskiej ławy przysięgłych dla postępowań karnych* obronionej z wyróżnieniem na studiach pierwszego stopnia. Laureatka stypendium Copernicus Society na pobyt badawczy w Dickinson College w Carlisle, Pensylwania na semestr letni roku akademickiego 2022/2023. Członkini Koła Naukowego Amerykanistyki, zaangażowana m.in. w zbiórkę materiałów szkolnych dla dzieci uchodźców z Ukrainy. Jej zainteresowania naukowe sprowadzają się do analizy zjawisk dyskryminacji na tle rasowym w kontekście instytucji amerykańskiego wymiaru sprawiedliwości, społeczno-prawnych implikacji segregacji na tle rasowym w Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz amerykańskiego dyskursu wokół społecznego konstruktu rasy.

Zuzanna Maszniew jest studentką prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz praktykantką adwokacką, prywatnie miłośniczką sportów i podróży. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się na prawach człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem praw kobiet oraz nierówności płci. Jej pierwsza praca naukowa dotyczyła polowań na czarownice z perspektywy feministycznej. Pracuje w kancelarii adwokacko-radcowskiej, zajmując się prawem spółek i podatkowym. Jednocześnie aktywnie uczestniczy w konferencjach naukowych. Jest absolwentką International Baccalaureate Diploma Programme, prezeską Koła Naukowego Prawa Amerykańskiego TBSP UJ oraz była przedstawicielką swojego uniwersytetu na konkursie międzynarodowym European Human Rights Moot Court Competition.

Patrycja Obszarska jest studentką II roku studiów magisterskich na kierunku amerykanistyka na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Jej zainteresowania naukowe obejmują zagadnienia dotyczące

Noty o autorach

współczesnych nierówności społecznych, gender oraz historii relacji etnicznych w USA. W 2020 roku z wyróżnieniem obroniła pracę licencjacką pt. *Renesans Harlemu w Paryżu – znaczenie inności na tle rasowym wobec fascynacji mieszkańców Paryża afroamerykańskimi artystami i artystkami*. W ramach stypendium Erasmus+ spędziła semestr na Örebro University w Szwecji, gdzie studiowała Gender Studies oraz współpracowała z uniwersytecką doradczynią ds. równości. Wiedzę z zakresu przeciwdziałania dyskryminacji wykorzystywała i rozwijała m.in. w 2021 roku jako stażystka Specjalistki ds. Polityki Praw Człowieka w Ambasadzie Wielkiej Brytanii w Warszawie.

Aleksandra Rachwał jest absolwentką studiów pierwszego stopnia oraz studentką drugiego stopnia na kierunku amerykanistyka na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 2022 roku uzyskała tytuł licencjata amerykanistyki z wyróżnieniem, a tematyka jej pracy dotyczyła kryzysu eksmisyjnego w świetle pandemii COVID-19 w Stanach Zjednoczonych. Główne zainteresowania badawcze autorki to problemy społeczno-ekonomiczne Amerykanów, a w szczególności kwestia eksmisji w Stanach Zjednoczonych, która nie jest popularna w dyskursie akademickim. Do jej innych zainteresowań należą przede wszystkim sądownictwo amerykańskie, gender studies oraz amerykańska kultura popularna.

Indeks osobowy

Alito Samuel Anthony 40, 86
Arnold Shaye Beverly 20
Axelrod Steven Gould 104

Bach Thomas 68
Barrett Amy Coney 12, 42, 86
Basinger Scott 87
Bell Derrick 58
Bendix Aria 40
Bennet Michael 89
Biden Joe 9, 19-20, 43, 63, 85,
109, 112, 114, 116
Biles Simone 70
Bogusz Michał 112
Bonds Diane S. 97, 101
Bose Nandita 43
Breyer Stephen Gerald 82, 86
Bronner Laura 87
Browne Alister 28
Brueck Hilary 49
Bryfonski Dedria 94
Bush George Walker 86
Butler Bethonie 94

Carlos John 70
Carlson Tucker 54
Cawthorne Jane 31, 36
Chalmers Max 70
Cheung Kylie 18, 23
Chow Tobita 120
Clancy Laura 114, 116
Clinton Bill 20, 86
Coen-Sanchez Karine 39
Cohen David 19
Cornelissen Louis 31
Crenshaw Kimberlé 58-60
Cruz Caitlin 46
Cruz Ted 13, 17, 22

Deahl Jessica 47
Delgado Richard 58
Denetclaw Pauly 20
Desmond Matthew 89
Dewi L.C. 102
Dias Isabela 46
Diss Kathryn 48
Drabek Agata 9, 125

Indeks osobowy

- Driscoll Annabel 96
Duszczuk Michał 117
- El-Bawab Nadine 45
Elsborg Stanis 69
- Febrita Jeantriani 99, 104
Floyd George 7
Folley Aris 20
Foster Craig 70
Frejlich Michał 9, 125
- Galofaro Claire 45
Gałązka Tomasz S. 89
George Janel 59
Ghai Rajat 71
Giambalvo Emily 70, 76
Ginsburg Ruth Bader 12
Glenn Cohen I. 47
Gordon Kelly 33-35
Gorsuch Neil McGill 86
Greenhouse Linda 41
Grzelak Michał 118
Gunter Jen 48
Gutzmann Joshua 62
- Harris Lisa H. 40
Harris Mason 94, 96
Hinshaw Stephen P. 96
Hofmeister Joy 19
Hooper Damien 72, 74
Hoskin Chuck 19
Huang Christine 114, 116
Husain Mina 96
- Ingle Sean 71
- Jackson Andrew 14-15
Johnstone Rachael 29
- Kagan Elena 86
Karl Frederick R. 96
Kavanaugh Brett M. 86
Kawecka Katarzyna 9, 126
Keefe Margaret 98
Keith Charlotte 88
King C. Richard 73
King Martin Luther Jr. 71
Kingkade Tyler 63
Kitchener Caroline 45
Koroll Kortney 100, 103
Kortsmit Katherine 48
Kron Josh 75
Kusisto Laura 45
Kwiatek Gabriela 8, 126
- Lamborn Doug 85
Landry Jeff 44
Larus Elizabeth 111
Levine P.B. 46
Lewandowska Maria 40
Lighthart Nicole 95, 99
Liptak Adam 17, 88
- Machnik Iga 8, 127
Macfarlane Emmett 28-29
Mak Maxwell 87
Maple Jeni 100
Marcarian Hannah 102
Marcus Josh 46
Marshall John 14
Martey Hargis Shirley Naa-kowaa 111
Martinez Aja Y. 58
Martinez A. 70
Mason Jeff 43
Masters Maria 47
Maszniew Zuzanna 8, 127
Mathew Divya 31

- McConnell Mitch 115
 McGirt Jimcy 16
 Mejia Elena 87
 Melmer David 22
 Michałowska Mira 98
 Moffat Kael 59
 Morris Alwyn 72-74
 Morris Jim 75
 Mrozek Andrea 36

 Nixon Richard 41
 Noem Kristi 46
 Norman Peter 71

 Obama Barack 86, 109
 O'Bonsawin Christine 70-75
 Obszarska Patrycja 8, 127
 Ocasio-Cortez Alexandria 85

 Panetta Grace 39
 Pastusiak Longin 111
 Pauls Elizabeth Prine 15
 Pellerin Brigitte 34
 Pelosi Nancy 84-85, 115-116
 Peno Michał 57
 Petchenik Ian 116
 Plath Sylvia 94-101, 104-105, 108
 Pruitt Sarah 15
 Przychodniak Marcin 116, 119
 Psaki Jennifer 84

 Rachwał Aleksandra 9, 128
 Raubo Jacek 113
 Rinkunas Susan 45
 Roberts John Glover Jr. 86
 Romero Simon 19
 Roosevelt Franklin D. 14
 Rottenberg Jonathan 96
 Rufo Christopher 54-55, 61-62

 Sacks David 114
 Sagimin Eka Margianti 99, 104
 Saleh Naveed 97
 Sandoval-Olascoaga Sebastian 88
 Saurette Paul 33-35
 Schaffer Aaron 119
 Schaffer Kay 75
 Schmidt Jean 46
 Schonfeld Zach 115
 Schumacher Shannon 117, 120
 Schumer Chuck 85
 Schwarz Cameron 48
 Schwartz Sarah 62
 Serwer Adam 64
 Sherwin Kathleen 31
 Siegel Reva B. 41
 Silver Laura 114, 116-117, 120
 Smith Sidonie 75
 Smith Tommy 70
 Snowden Edward 118
 Sotomayor Sonia 86
 Sperling Gene 83
 Spivak Cary 88
 Starks Tim 119
 Stefancic Jean 58
 Stettner Shannon 31
 Stevenson Verity 23
 Stitt Kevin 13, 18
 Suhartono L. 102
 Sullivan Bill 28
 Sutapa G. 102
 Szczudlik Justyna 115

 Tanner Tony 99
 Taylor Breonny 8
 Thomas Clarence 86
 Thompson Darren 19
 Thrush Glenn 88
 Thunder Cecelia Fire 22

Indeks osobowy

Tischauser Leslie V. 54	Watkins Eli 48
Truman Harry S. 14	Wilkins David E. 12
Trump Donald 42, 48, 55, 61, 63, 86, 109, 111, 116, 120	Wilkinson Paul O. 102
Tsank Stephanie 103	Winiarski Paweł 119
Tsianina Lomawaima Kimberly 12	X Malcolm 71
van der Meer Sam 101	Zachorska Martyna F. 42
Van Hollen Sen 89	Zahedi-Spung Leilah 45
Wacker Christian 71, 74	Zakaria Rafia 40, 49
Wallace-Wells Benjamin 61	Zernike Kate 42, 44
	Zionts Arielle 18

Indeks geograficzny

- Ameryka Północna 8, 13-14
Atlantyki 113
Australia 67, 72-73, 78, 111-112
Canada zob. Kanada
Carlisle 127
China zob. Chiny
Chiny 9, 69, 109-120, 123
Colorado 45
Europa 79, 105, 110, 113
Europa Wschodnia 37
Francja 112
Houston 118
Indiana 46
Indie 112
Japonia 111-112
Kanada 23, 28-38, 67, 73, 75,
78, 92, 112
Korea Południowa 111
Korea Północna 111
Kraków 125-127
London 72
Los Angeles 73
Louisiana 44
Manhattan 17
Mexico City 70
Mississippi 49
Moskwa 112
New Guinea 47
Niemcy 112-113
North America zob. Ameryka
Północna
North Carolina 44
Nowa Zelandia 112
Ohio 46
Oklahoma 8, 13, 15-19, 21
Pacyfik 109, 111, 113-114, 123
Pekin 112
Pensylwania 127
Polska 37
Rosja 109-110, 112-113
South Dakota 46
South Pacific Islands 47
Stany Zjednoczone Ameryki 7-12, 14,
22, 25, 47, 52, 54, 57-61, 64, 66-67,
71, 79, 83, 96, 109-120, 123, 125-128
St. Louis 75
Suriname 47
Szwecja 128

Indeks geograficzny

Tajwan 114-117, 120, 123

Teksas 17, 118

Tennessee 44-45

Texas zob. Teksas

Tulsa 17

Ukraina 110, 127

United States of America zob. Stany
Zjednoczone Ameryki

Warszawa 126, 128

Washington 19

Wielka Brytania 112-113

Wietnam 120

Smoking Guns. Tematy dzielące Amerykę to recenzowana studencka publikacja zbiorowa wydana po XIII Dniach Kultury Amerykańskiej, czyli cyklicznej konferencji naukowej organizowanej przez Koło Naukowe Amerykanistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Na publikację składa się osiem artykułów naukowych w języku polskim i angielskim, które zgłębiają wybrane złożone i kontrowersyjne tematy dzielące spolaryzowane społeczeństwa amerykańskie i kanadyjskie.

Poruszane w publikacji zagadnienia dotyczą tak zróżnicowanych kwestii, jak aborcja w świetle politycznym oraz suwerenności rdzennej, kanadyjski aktywizm *anti-choice*, krytyczna teoria rasy, rdzenna tożsamość w kontekście olimpijskim, kryzys eksmisyjny w dobie COVID-19, zdrowie psychiczne czy amerykańska polityka wobec Chin.

Książka zaprasza czytelników do refleksji nad tymi istotnymi i aktualnymi kwestiami, które wpływają na społeczny i polityczny krajobraz Ameryki Północnej. To doskonała lektura dla wszystkich zainteresowanych zgłębianiem tematów, które kształtują dzisiejszy świat.

Koło Naukowe Amerykanistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego powstało w 2004 roku. Zrzesza głównie studentów I i II stopnia studiujących w Instytucie Amerykanistyki i Studiów Polonijnych na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W czasie swojej działalności KNA UJ zorganizowało liczne cykliczne konferencje naukowe, takie jak Dni Kultury Amerykańskiej, Festiwal Kultur Kanadyjskich czy Komiks Kon. Oprócz tego Koło prowadzi bloga z tekstami studenckimi, odpowiada za prowadzenie spotkań ze specjalistami i naukowcami, a także za organizację wydarzeń integrujących: Thanksgiving, Halloween, Dzień Świętego Patryka, Noce Wyborcze oraz Quiz Nights. W roku 2024 KNA będzie obchodziło 20-lecie swego istnienia.

<https://akademicka.pl>

